

Âsitâne

7

Temmuz 2010

Mevlevî Kültür Dergisi

Âsitâne

Mevlevî Kültür Dergisi

Yıl 1 Sayı 7

Temmuz 2010

Yayın Tarihi: 15 Temmuz 2010

Semazen Yayın Grubu Adına

İmtiyaz Sahibi ve

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet Emin Holat

Yazı İşlerinden Sorumlu

Selin Turan McCallum

Dergi Tasarımı

Muhammed Nur Anbarlı

Kapak Fotoğrafı

Mehmet Günce Akkoyun

Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi

www.semazen.net

Semazen Yayın Grubu

E-Dergisidir.

4

Prof. Dr. İbrahim EMİROĞLU
Mevlâna'da Nefis Eğitimi

12

Filiz Konca
Nefs Cehennemdir

18

Ömer Tuğrul İnancı
NEFS

24

Emin Işık
Midhat Baharî

28

H. Nur ARTIRAN
Seniha Bedri Göknıl

48

Yılmaz KIRIKTAŞ
Nâcî Ahmed Dede

58

Sezai Küçük
Kayseri Mevlevîhânesi

62

Bayram Ali Çetinkaya
Mevlâna'nın
Gönül Dilinden Mûsikî

Aziz dostlar,

Cenâb-ı Hakk'ın inşâ eylediği semâ takviminin oniki cüzünden mübârek Receb-i Şerif'in bizleri teşrifiyle müşerref olduk. Başında meleklerin tesbihatıyla isminlendirilmiş Leyle-i Regâib ve sonunda da Şeb-i Mi'rac'ın iki nûrun ala nûruyla gönül kandillerimizi uyandıran nevvar ile hayırlar feth ola ya Hûûû... Uykusu bol olan gözlerin gaflet uykusundan uyanması için ilâhi ihtar, istidad sahiplerinin nûruna şem u pervane olduğu Şehrullâh Hûûû.

Rahmeti gazabından bol olan Rabbimiz ma'rifette af edip canını ve nefsini ârî eyleyenlerin kulluk övrünü kabul eder. Cenâb-ı Hakk'ın "kullarım" dediklerinin arasına girebilmek için'de nefsini islâh etmek, murâdî rızâyı Hakk olmak, Hazreti Kur'ân'a itaat ve Rasûlu Kibryâ Efendimize büyük bir îman vecdiyle tâbî olmayı gerektirir.

"Ikra' kitâbek(kitâbeke), kefâ bi nefsikel yevme aleyke hasîbâ(hasîben).

"Oku kitabını! Hesap görücü olarak bugün sana nefsin yeter!"

Gönül gözü bidâr olanların hidâyet rehberi ve gaflet perdesi bürünmüş kalplerin şifası olan Cenâb-ı Hakk'ın lûtfettiği Kur'ân-ı Azîmüşşân'dan bu âyet-i kerimeyle, bizlere bu cihandaki imtihânımızda, muhabbetullâh kapısına varmaktan alıkoyan en büyük düşmanımıza işaret buyrulurken, hüsrânî istikâmet eylemememiz için de bizleri tefekküre davet buyrur. Efendim, Hazreti Kur'ân değil midir asıl bizi okuyan?... Mevlâna Hazretleri ne güzel ifade buyurmuşlar: "Kur'ân'ın mânâsını Kur'ân önünde kurban olmuş, benliğinden geçmiş, alçalmış, âdeta rûhu, ayn-ı Kur'ân kesilmiş kişiden sor." Kitâbullâh'ın ma'nâyı şerîfi insan nefsinin hevâsını ve tab'ının müstehâsını terk eylemekden vasıl değil midir? Eyvah ki nefse uyanın makâmı nâr-ı kübrâdır."

"(Rasûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"

Hazreti Pîr'imiz Mesnevî-i Şerîf'lerinde bizlere mevt-i ızdırârî gelmezden evvel mevt-i ihtiyârî ile fânî olmamızı ve kendimizi vucûd-ı mecâzî kaydından berî kılmamızı öğütler ve (insana dünyâda ve âhirette zarar veren her şey) ahlâk-ı zemîmeden ve evsâf-ı behîmeden kurtuluş bulunuz ve nefsinizi hemân ehl-i kubûrdan addeyleyiniz." buyrur.

Bu mânâ acziyetimizin divânı, imân nurunun çerâğı ,gaflet'in şifası , nefsin helâkına fermanıdır. "Nefs ile ceng de Hazreti Kur'ânı kumandan eyleyen, şهادetini Hazreti Allah ve Rasûlullah eyleyen iki cihan Hakk ile Hakk'ta (Hakk'la) olanlara selam ola.

Nefsin ölmeden evvel öldüren (islâh eden), buna mazhar olma gayreti ile gönül kandilleri daim uyanık olan hâl ehline ölmeyecek olan aşıklara selam ola...

"Çünkü zâhir cenkten rücû eyledim, bâtın cengine teveccüh eyledim. Biz cihâd-ı asgârdan rücû' eyledik Hazret-i Rasûl ile cihâd-ı ekberdeyiz." Hazreti Mevlâna (k.s)

Şehr-i mağfiret Ramazan-ı Şerif arefesinde Rabbimizden ayaklarımızı sırât-ı müstakîm üzere sâbit kılmasını, Peygamberlerinin ve sâlih dostlarının güzel ahlâkıyla ahlâklandırmasını, râzî olduğu kullarının arasına katmasını, mahşerde Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem-Efendimiz'in sancağı altında haşretmesini ve O'nun şefaatine nâil eylesini niyâz ederiz.

Gayret bizden Tefvik Allah'tandır.

İlla Hûûû

Nefsini tezkiye eden (temizleyen) kurtuluşa ermiştir.
A'lâ Sûresi, 14

Mevlânâ'da Nefis Eğitimi

» Prof. Dr. İbrahim EMİROĞLU

insanın yanlışla düşmemesi için, nefisini kötü niyet, garaz, ihtiraslar gibi kötü duygulardan arındırması gerekir. Mevlânâ'ya göre, insanın hata ve günahattan korunması için temyiz hassasını her türlü garazdan temizlemesi ve (bunu yapmaya çalışırken de) dinden yardım araması lâzımdır.¹

Bir insan nefisini eğitmedikçe bakışı/görüşü düzgün olmaz; görüşü düzgün olmayınca da tespiti ve değerlendirmesi, kısaca sözleri doğru olmaz. "Bir kimsenin eğer içindeki nazarı (görüşü) eğriyse hiç şüphe yok ki onun cevabı da eğri olur. Çünkü doğru cevap vermek için kendine hakim olamaz. Meselâ bir insan kekeme olunca, ne kadar doğru konuşmak istese yine konuşamaz. Kuyumcunun altını mihenk taşına vurması altına yöneltilen bir sorudur ve altın da, "Ben buyum, halisim, yahut katışığım!" diye cevap verir".²

Yanlışlara düşmemek için nefsi eğitmek gerektiği ortadadır; nefsi eğitmenin en önemli yolu da onunla mücadele etmektir. Bu hususta Mevlânâ, şu çağrıda bulunur:

Bir yürüyüş edelim de kırıp dökelim;
Şu kara yüzlü, şu kötü huylu nefsi, yok edelim gitsin!³

Fakat bu mücadele kolay değildir. Zira "Put kırmak kolaydır,

fakat nefsi (eğitmeyi) kolay görmek cahilliktir."⁴ Bunun için Mevlânâ, ileride geleceği gibi, sağlam bir irade öngörür. Nefsin hevâ ve heveslerini kır, onlardan vazgeç. Vazgeç ama önceden de kendinle bir şart koş da ahdinden dönmemeye uğraş, yoksa hastalık kalakalır sende; iyileşme imkânının da yok olur gider.⁵

"Vücudumuzda binlerce kurt, binlerce domuz... Temiz, pis, güzel, çirkin binlerce sıfat var"⁶ diyen Mevlânâ, insanda hangi huy galipse o huyun sûretine göre haşredileceğini belirtip, sözlerine devamlı, insanın eğitilebilen bir varlık olduğunu şöyle dile getirmektedir.

İnsanda bir an olur kurtluk zuhur eder, bir an olur ay gibi Yusuf yüzlü bir güzel hâline gelir.⁷

İyiliklerle kinlerle gizli bir yolda gönüllerden gönüllere gidip durmaktadır.

Hatta insandan, öküz ve eşek bile bilgi sahibi olur, akıllanır, hüner elde eder.

Serkeş at, rahvan bir hâle gelir, alışı. Ayı oynar, keçi de selâm

¹ Mevlânâ, Celâleddin Rûmî, Fîhi Mâ Fîh, (Çeviren: Meliha Ülker Anbarcıoğlu), M.E.B. Yay., İstanbul, 1990, s.14. .

² Mevlânâ, a.g.e. s. 231.

³ Mevlânâ, Macâlis-i Seb'a (Yedi Meclis), (Çeviren ve Hazırlayan: Abdalbâki Gölpinarlı), Konya, 1965, s. 54.

⁴ Mevlânâ, Mesnevî, (Çeviren: Veled İzbudak), M.E.B. Yay., İstanbul, 1991, C. I, s.62, B.778.

⁵ Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, (Çeviren ve Hazırlayan: Abdalbâki Gölpinarlı), Kültür Bakanlığı Yay, Ankara. 1992, C.VII. s. 626, B. 8338.

⁶ Mevnevî. C. II. s. 108. B. 1417.

⁷ Mevlânâ, a.g.e. C. II. s. 108, B. 1417.

*“ Bir yürüyüş edelim de kırıp dökelim;
Şu kara yüzlü, şu kötü huylu nefsi, yok edelim gitsin!..”*

verir.

Köpeğe insanın huyu geçer, nihayet çoban olur, av avlar yahut sürüyü korur.

Ashab-ı Kehf’in köpeğine öyle bir huy sirayet etti ki sonunda Allah’ı aramaya koyuldu.⁸

Nefse uymanın tehlikelerinden ve mücadele ederek onu eğitmenin imkân ve gerekliliğini Mevlânâ’ya göre, kısaca belirttikten sonra şimdi de nefsi eğitmenin yollarına geçebiliriz:

1. Nefse Uymama

Nefsi eğitmek için onun arzu ve isteklerine uymamak gerekir. Bu, nefsi eğitmenin ve onun kötülüğünden korunmanın en kestirme yoludur. Nefsi, (insanı kötülüklere karşı ayartan ve teşvik eden) şeytana benzeten Mevlânâ, yanlış yapmamak, günaha girmemek için nefse uymama üzerinde önemle durur. Ona göre, nefse uymama, heveslerden vazgeçme, her zoru açar.⁹

Nefse uymama, şehvet ve lezzetlere karşı direnmeyi gerektirir. Mevlânâ, nefsi eğitmede sağlam bir yol olan bu konuda şu tavsiyelerde bulunur:

Ey karnına haris olan, böylece yücel. Bunun yolu, ancak yiyeceğini değiştirmendir.

Ey kalp hastası, ilâca sarıl. Bütün tedbir, mizacı değiştirmenden ibarettir.¹⁰

Nasihatımı dinle: Ten, kuvvetli bir bağıdır. Yeni istiyorsan eskiden soyun!

Dudağını yum, altın dolu avucunu aç. Ten nekesliğini bırak, cömertliği ele al.

Cömertlik, şehvetleri, lezzetleri terk etmedir. Şehvet yüzünden düşen kalmamıştır.

Bu heva ve hevesi bırakma, sapasağlam bir iptir. Bu dal, canı

göğe çeker...¹¹

Hasetçi kişilerden çok çeken Mevlânâ, eserlerinde, nefsi eğitmede, iradeyi sağlamlaştırmada haset duygusunu yenmenin önemli rol oynadığını söyler.¹²

Yusuflar, kardeşlerinin hilesi yüzünden kuyuya düşmüşlerdir. Çünkü o kardeşler, hasetlerinden Yusuf’u kurtlara verip dururlar.

Hasetten Mısır Yusuf’unun başına neler geldi? Bu haset, pusuya yatmış büyük bir kurttur.

Hülâsa halim Yakup, Yusuf’a bir şey yapmasın diye bu kurttan daima korkar...¹³

2. Çocukluktan Kurtulma

Bu tabirle Mevlânâ, bir oyun ve eğlence (laib ve lehv)¹⁴ den ibaret olan dünyadan kurtulmayı kasteder. O, nefsin yersiz isteklerine karşı mücadele vererek onun kötülüğünden korunmak için çocukluktan kurtulmayı önerir. Çocukluktan kurtulup baliğ olmak, aşırı istek ve arzulardan sıyrılıp Allah’a yönelmekle mümkündür. O, devamlı şöyle der:

Allah, “Dünya kuru bir istek, faydasız bir oyuncaktan ibarettir, siz de çocuklarsınız” dedi. Allah doğru buyurur. Oyunağı terk etmedikçe çocuksun. Ruh arınmadıkça nasıl temiz olabilirsiniz?¹⁵

3. Zecrî Tedbirler Alma

Nefsi eğitmede zecrî (sert, zorlayıcı) tedbirler almak ve ona her istediğini yaptırmamak önemli bir yoldur. Bu konuda Mevlânâ

¹¹ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s.27, B.1270-1278.

¹² Haset konusunda bkz., Mevlânâ, Mesnevî, C. 1, s. 34-35, B. 429-439; s. 98, B. 1221; C. II, s.86; B.1126-1130; C. IV, s. 216, B. 2676-2682; C. V. S. 99-101, B. 1200-1219; Mevlânâ, Mektuplar, s. 200, Mektup: CXXXIII; Mevlânâ, Dîvân, C. I, s. 272-273, B. 2550-2555; C. II, s. 309, B. 2539-2542; C. VI, s. 305, B. 3106-3114; CVII, s. 16, B. 205-206.

¹³ Mevlânâ, Mesnevî, C. II, s. 107-108, B. 1406-1410.

¹⁴ Bu tabirler Kur’ân-ı Kerim’den alınmadır. Bkz. Hadid, 57/20; Muhammed, 47/36; Ankebût, 29/64.

¹⁵ Mevlânâ, Mesnevî, C. I, s. 274, B. 3430-3431.

⁸ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 108-109, B. 1420-1425.

⁹ Mevlânâ, Dîvân, C. VII, s. 626, B. 8336.

¹⁰ Mevlânâ, Mesnevî, C. II, s. 27, B. 293-294.

şöyle demektedir:

Nefis, tıpkı sofistaiyye gibi kararsızdır, şüphecidir, hile ve aldatmadan yanadır.

Bunun için de o, hakîkati iknâ yoluyla değil de şiddet yoluyla (kötikle) anlar.¹⁶

4. Nefsi Öldürme

Nefsi eğitmenin önemli bir yolu, onun arzu ve isteklerini dizginlemek veya kontrol altında tutmak, tasavvuftaki deyimiyle, bu arzu ve istekleri öldürmektir. Bu, nefsi eğitmede en kökten tedbir olarak görülmektedir. Buradaki öldürmeyi, geniş anlamıyla, “eğitme” olarak da alabiliriz. Mevlânâ, konuyla ilgili olarak şu örneği vermektedir.

Birisi, kızgınlıkla anasını hançerleyerek, döverek öldürdü. Biri, ona “Huyunun kötülüğü yüzünden ana hakkını gözetmedin. Çirkin herif, ananı neden öldürdün! Niye söylemiyorsun, o sana ne yaptı ki?” dedi.

Adam, “Çok ayıp bir iş işledi, ben de onu öldürdüm. Ayıbını toprak örtün” diye cevap verdi.

Kınayan “Be adam, ananı öldüreceğine o kişiyi öldürseydin” deyince dedi ki: “Her gün başka birisini mi öldüreyim? Onu öldürdüm, halkın kanına girmekten kurtuldum; halkın

¹⁶ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 268, B. 3499-3500.

boğazını keseceğime onu boğazladım, bu daha iyi!”

O kötü huylu ana, fesadı her tarafa zâhir olan nefisindir. Her an onun için bir azize kastedip duruyorsun; kendine gel, onu öldür!¹⁷

Bu arada akla şu soru gelmektedir. Nefis neden öldürülmelidir? Bunun cevabını şu beyitlerde görmekteyiz: Onun yüzünden bu güzel dünya sana dar geliyor. Onun yüzünden Allah ile de savaşıyorsun, halkla da. Nefsini öldürürsen özür serdetmeden kurtulursun, ülkede hiçbir düşmanın olmaz.¹⁸

5. İradeyi Sağlamaştırma

İnsanın, yanlışlara karşı koymasında, nefsin kötü arzularını frenlemesinde sağlam iradeye sahip olup, onu doğrudan/iyiden yana kullanması ve bu noktada kararlılık göstermesi oldukça önemlidir. Mevlânâ, insanın uyanık gönlünü bir muma benzetir ve binlerce âfeti taşıyan havaya (şiddetli rüzgâr ve tehlikelere) karşı onu eteğinin altında (sağlam bir irade ile) iyi korumasını ister.¹⁹

Nefsi, kişiyi yanlışlara çeker ve bazen o, doğru ile yanlış arasında kararsız da kalabilir. Bu gibi durumlarda insanın, kendisini yoldan çıkaran tabiatını dinlemeyip²⁰ iyiden, doğrudan, haktan yana tercihlerde bulunması gerekir.

Ümitsizlik diyarına gitme, ümitler var. Karanlığa varma, güneşler var.

Gönül seni, gönül ehlinin diyarına; ten, seni su ve çamur hapsine çeker.²¹

Kişinin, doğru olanı kabul etmeye, iyiyi almaya kendisini zorlaması, yanlışlara karşı onu büyük ölçüde koruyacaktır.

¹⁷ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 59-60, B. 776-783.

¹⁸ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 60, B. 784-785.

¹⁹ Mevlânâ, Dîvân, C. V, s. 408, B. 5425.

²⁰ Mevlânâ, Mesnevî, C. IV, s. 113, B. 1402.

²¹ Mevlânâ, a.g.e. Mesnevî, C. I, s. 57, B. 724-725.

Kendisini bu şekilde yönlendirmeyen, iradesini bu şekilde kullanmayan ise, şu örnekte görüldüğü gibi, yanlışlar içerisinde kalmaya mahkum olacaktır. "... İçerden bir kabul ve tasdik eden olmadıkça, bin söz söyleyen de faydası olmaz. Meselâ bir ağacın kökünden içten gelme bir nemlilik, canlılık olmasa, sen ona bin selin suyunu döksen, yine faydasızdır... Bütün âlemi nur kaplamış olsa, gözde bir nur olmadıkça, hiçbir zaman o nuru göremez..."²²

6. Sabırlı Olma

Nefsin ayartıcılığına kanmamak için onu eğitirken sabırlı olma oldukça önemlidir. Mevlânâ, "...Bu yolda sabır lâzım, çekilecek mihnetlere tahammül gerek"²³ demektedir. Zira sabır devâdır, genişliğin anahtarıdır ve kişiyi maksadına çabuk ulaştıran bir erdemdir.²⁴

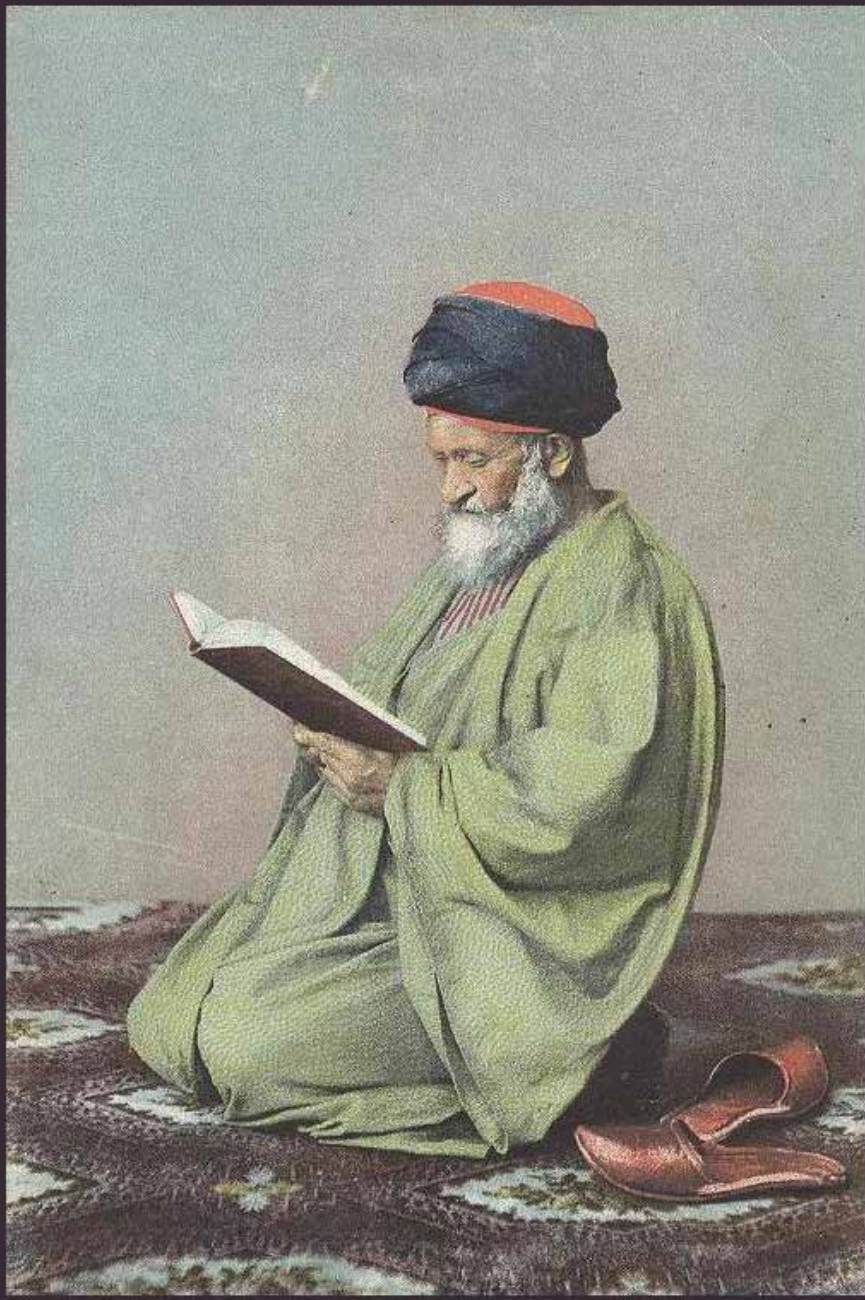
"Her zahmette, her meşakkatte kızar, kinlenirsen cilâlanmadan nasıl ayna olacaksın?"²⁵ beytiyle Mevlânâ, doğruya, iyiye ve güzele yönelip onda karar kılmak ve olgunlaşmak için sabır göstermek gerektiğini vurgulamaktadır.

"Feraset sahiplerinin iştahları sabradır, onlar sabretmek isterler"²⁶ sözüyle Mevlânâ, nefsin aceleci ve geçici taleplerine aldırmadan, ileriye görmeye çalışanların sabırlı olduklarını ve kısa vadeli olmasa bile uzun vadede onların kazançlı çıkacaklarını belirtmektedir.

Nefsin isteklerine uymayarak anlayışlı, hoşgörülü ve yumuşak başlı olmak (ki bunların temelinde sabır yatmaktadır), insanı anlayışsız, katı ve dik başlı olmaktan daha çok başarıya ulaştırır.

İlim kılıcı, demir kılıçtan daha keskin, hatta yüzlerce ordudan daha galip, daha üstündür.²⁷

Maksada sabırla erişilir, aceleyle değil. Sabret, doğrusunu Allah daha iyi bilir.²⁸

Nefsin baskısından kurtularak "Sabreden göklerin üstüne yükselir"²⁹ sözüyle Mevlânâ, sabredenın kazançlı çıkacağını ve yüceliklere ulaşacağını, bunun aksine, nefesine uyanın ise aşağıların aşağısına düşeceğini anlatmak ister.

7. Benlikten Kurtulma

Nefsi eğitmede bir önemli tedbir de kişinin hep kendisini ön plânda tutma sevdasından, gururunu öne çıkarma gayretinden uzak durmasıdır. Mevlânâ, insanın kendisine olduğundan fazla güvenerek Allah'ı devre dışı tutmasını,³⁰ bilginlerin, kendilerini göstermek gâyesiyle, gereksiz ayrıntılara dalmalarını, kendilerini tanıma hususunda gayret göstermemelerini ve benlik sevdasına kapılmalarını³¹ yanlış görür. O, insanların kendi parmaklarını yalamalarını, çibanlarını, kellerini yani yanlışlarını ve ayıplarını normal görüp başkalarının ise oldukça anormal görmelerini³² hiç hoş karşılamaz.

²² Mevlânâ, Fîhi Mâ Fîh, s. 88-89.

²³ Mevlânâ, Mesnevî, C. IV, s. 38, B. 466.

²⁴ Bkz. Mevlânâ, a.g.e. , C. II, s. 391, B. 4913; C. I, s. 150-151, B. 1841. 1846, 1854.

²⁵ Mevlânâ, a.g.e. C. I, s. 290, B. 2980.

²⁶ Mevlânâ, a.g.e. C. I, s. 128, B. 1601.

²⁷ Mevlânâ, a.g.e. C. I, s. 318, B. 3989.

²⁸ Mevlânâ, a.g.e. C. I, s. 319, B. 4003.

²⁹ Mevlânâ, a.g.e. C. I, s. 128, B. 1602; C. VI, s. 391, B. 4913.

³⁰ Mevlânâ, Fîhi Mâ Fîh, s. 9.

³¹ Fîhi Mâ Fîh, s. 28-29.

³² Fîhi Mâ Fîh, s. 37.

“Ey başkasına ağlayan göz, gel, bir müddetçik otur da kendine ağla.”

Mevlânâ, bir rubâisinde, benlikten kurtulmayı ve uygun olanı yapmayı tavsiye etmektedir. “Benlikten geçersen yüzlerce rahmet görürsün, kendine gelince de binlerce zahmet çekersin. Hep Firavun gibi sakalını tarayıp durma. Bir şey taramak istiyorsan bıyığına yaraşacak bir tarak bulmaya bak.”³³

“Kendini hiçe saymazsan hiçlikten kurtulamazsın”³⁴ diyen Mevlânâ, kişinin nefesine uyararak benlik sevdasına kapılmamasının önemini ve bunun getireceği faydaları şöyle dile getirir:

Kim benliğinden kurtulursa bütün benlikler onun olur. Kendisine dost olmadığı için herkese dost kesilir. Nakışsız bir ayna haline gelir, değer kazanır. Çünkü bütün nakışları aksettirir.³⁵

8. Öz Eleştiride Bulunma

Nefsi eğiterek yanlışlara karşı korunmada belki de en önemli husus, kişinin kendisine eğilmesi, eksiklerini görmeye çalışması; aşırılığa, haksızlığa düşüp düşmediği konusunda nefsin sorgulamasıdır. Böyle davranmak yanlış şeyleri terk edip doğru, iyi ve güzel şeyleri edinmede kişiyi kazançlı çıkaracaktır. İnsanın önce kendini kendisine açması ve kendisini dinlemesi gerekmektedir.

Sırrını kötülerden gizlemen şaşılacak bir şey değil; şaşılacak şey kendinden de saklaman, kendinden de gizlemendir.³⁶

İnsanın, başkalarının yanlışına–günahına bakıp üzülmekten önce kendi haline bakıp üzülmesi gerekmektedir.

Ey başkalarına ağlayan göz, gel, bir müddetçik otur da kendine ağla.³⁷

Afsunlarla gönüller alalım deriz ama çukura düştüğümüzü

görmeyiz.

Be hey kaltaban, çukura düşmüşsün, kuyudasın sen.

Başkalarını bırak, kendine bak!³⁸

Kişinin, önce kendi ayıbını veya kusurunu görerek nefsin terbiye etmesi gerekmektedir:

- Arkadaşın, senin hakkında, “hırsızdır, doğru adam değildir, münasebetsiz hareketlerde bulunur, ahlâksızdır, lânettir, şöyledir, böyledir demektir.

- O daima doğru söyler. Onun gibi doğru sözlü adam görmedim.

Doğru söyleme, yaratılışında vardır. Ne dese, aslı yok diyemem; kusuru üstüme alırım doğrusu.

Padişahım, olabilir ki o bende bazı ayıplar görmüştür de, ben onları kendimde görememişimdir.

Herkes, önce kendi kusurunu görseydi, hâlini ıslah etmekten gaflet eder miydi?

Halk kendisinden gafildir babam, gafil. Onun için birbirlerinin kusurunu görürler.

Ben kendi yüzümü göremem de senin yüzünü görürüm; sen de benim yüzümü görürsün.

Kendi yüzünü görmeye muktedir olanın nuru, halkın nurundan artıktır.

O ölse bile nuru bakidir. Çünkü görüşü, Allah görüşüdür.³⁹

Bu beyitlerde de görüldüğü gibi Mevlânâ, halkın ayıbını inceden inceye görüp, bir bir eleştirip de kendi ayıbını zerre kadar görmeyeni ve kendisini eleştirmeyeni şiddetle kınar.⁴⁰

Nefsi, ten evinde nazlı nazlı beslenmede; kendi başkalarına kin güdüp elini ısırmakta!⁴¹

A hayrı, şerri bilmeyen, sen kendini sına, başkasını değil!

Kendini sinadın mı, başkalarını sinamadan vazgeçersen.⁴²

A gönül, aynada kendini eğri-büğrü gördün mü, mutlaka bu eğrilik sendedir, aynada değil; önce kendini doğrult.⁴³

Yukarıda da değinildiği gibi, önce kişinin kendisine eğilmesi, kendi nefsin eleştirip, hata ve kusurlarından ayıklanması

³³ Mevlânâ, Rubâiler, (Cev.: Nuri Genç Osman), M. E. B. Yay., İstanbul, 1974, C. II, s. 306. R. 1477.

³⁴ Mevlânâ, Dîvân, C. V, s. 98, B. 1118.

³⁵ Mevlânâ, Mesnevî, C. V, s. 218, B. 2665-2666. • 36 Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 114, B. 1500.

³⁶ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 114, B. 1500.

³⁷ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 37, B. 479.

³⁸ Mevlânâ, a.g.e. C. III, s. 181, B. 2234-2235.

³⁹ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 67, B. 876-885.

⁴⁰ Mesnevî, C. III, s. 213, B. 2629-2630; C. IV, s. 156, B. 1918-1921.

⁴¹ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 59, B. 775.

⁴² Mevlânâ, a.g.e. C. IV, s. 30, B. 367-368.

⁴³ Mevlânâ, Dîvân, C. V, s. 429, B. 5822.

Nefse hakim olma konusunda manevî güç kazanmak için Allah'a yönelme ve O'ndan yardım dilemek gerekmektedir.

gerekir. Kişi kendisini doğrultunca bir çok şeyler düzelecektir. Hükümdar, başındaki tacı eliyle düzelttikçe taç eğilmekteydi yiğidim!

Tam sekiz kere doğrulttu, sekiz kere eğildi... Dedi ki: Ey taç, bu ne bu? Eğilme artık!

Taç dedi ki: Beni yüz kere doğrultsan, yine eğilirim. Çünkü inanılır kişi, sen eğilmedesin!⁴⁴

9. Manevî Güç Kazanma

Nefsi eğitmek, onun şerrinden emin olmak, gerçekleri görmek ve Allah sırlarına ermek için Mevlânâ'nın felsefesine göre, mânâ kapısına da başvurmak gerekmektedir:

Allah ve Hak erlerinin inâyetleri olmazsa... Melek bile olsa defteri kapkaradır.⁴⁵

Mevlânâ, manevî gücün ve İlâhî inâyetin bu konuda oynadığı rolü şöyle açıklar:

Firavun'un akli, padişahların aklından üstündü ama, Allah hükmü onu akılsız ve kör etmişti!

Bir adamın can gözünü, can kulağını Allah kapattı mı o adam Eflâtun olsa hayvanlaşır!..⁴⁶

Kim Allah'dan tevfiğe mazhar olursa o âleme yol bulmuş, dünya işinden çıkmıştır.⁴⁷

Sen istersen onu gönül vahyi farzet; gönül zaten onun nazargâhıdır. Gönül ona agâh olunca nasıl hata eder?

Ey mü'min, sen, Allah nuru ile bakar, görürsün; hatadan, yanılmadan eminsin.⁴⁸

Nefse hakim olma konusunda manevî güç kazanmak için Allah'a yönelme ve O'ndan yardım dilemek gerekmektedir.

Allah'a yönelen kişi, O'nun koruması altına girer, kuvvet bulur, emniyette kalır; ona güç şeyler kolay gelir. Mevlânâ, şu mektup ifadesinde gördüğümüz gibi, işin sonunda Allah'a yönelmeyi, O'na güvenmeyi ve O'ndan yardım dilemeyi talep eder. "Allah, ona da, bize de, isteklerimiz neyle gerçekleşecekse, işlerimiz neyle düzene girecekse, onu ilham etsin!"⁴⁹

Kim Allah'tan tevfiğe mazhar olursa o âleme yol bulmuş, dünya işinden çıkmıştır.⁵⁰

Manevî gücü elde etmek için mânâ kapısını dövmenin gerektiğini belirten Mevlânâ, nefsin aldatıcılığından kurtulmak için, Allah'a şu yalvarışta bulunur:

Ey bize güç şeyleri kolaylaştıran Allah! Bizi abes ve boş şeylerden kurtar.

Biz rızık diye gördük, halbuki imtihanmış. Bize her şeyi, olduğu gibi göster.

Sonuç

Mevlânâ'nın, nefsi eğitme üzerinde önemle durması, ağırlıkla, onun sûfî karakterli bir düşünür oluşuna bağlanabilir. İnsan bir çok yanlışlıklarla yüz yüzedir. Genelde o, nerelerde ve neden dolayı ve ne tip yanlışlar yaptığını kaba taslak kestirir. Fakat asıl önemli olan, bu yanlışlarını terk etmesidir. Bunları terk etmede nefse hakim olmak oldukça önemlidir. Bunu başarmak için de yapılacak ilk iş, nefsi tanımaya çalışarak, onu eğitmektir.

Nefsi eğitmenin en kestirme yolu, şehvet ve lezzetlere karşı direnerek nefsin zebunu olmamadır. Onu eğitmek için, çok sevdiği oyun ve eğlence (dünya) ye de fazla dalmamak gerekmektedir. Nefsin şerri karşısında alınacak olan en köklü tedbir, onu "öldürmek" olacaktır.

Nefsi eğitmede başarılı olmak için iradeyi sağlamlaştırma en etkili ve kapsamlı bir iştir. Hatta sabırlı olma, nefsi öldürmede, çocukluktan kurtulma, özeleştiride bulunma, benlikten sıyrılma, temelde, iradeyi sağlamlaştırmanın tabii sonuçları olarak görülebilir.

⁴⁴ Mevlânâ, Mesnevî, C. IV, s. 155, B. 1903-1905.

⁴⁵ Mevlânâ, a.g.e. C. I, s. 150, B. 1878-1879; s. 170, B. 2122; C. IV, s. 156, B. 1922-1923. Mesnevî, C. I, s. 170, B. 2121.

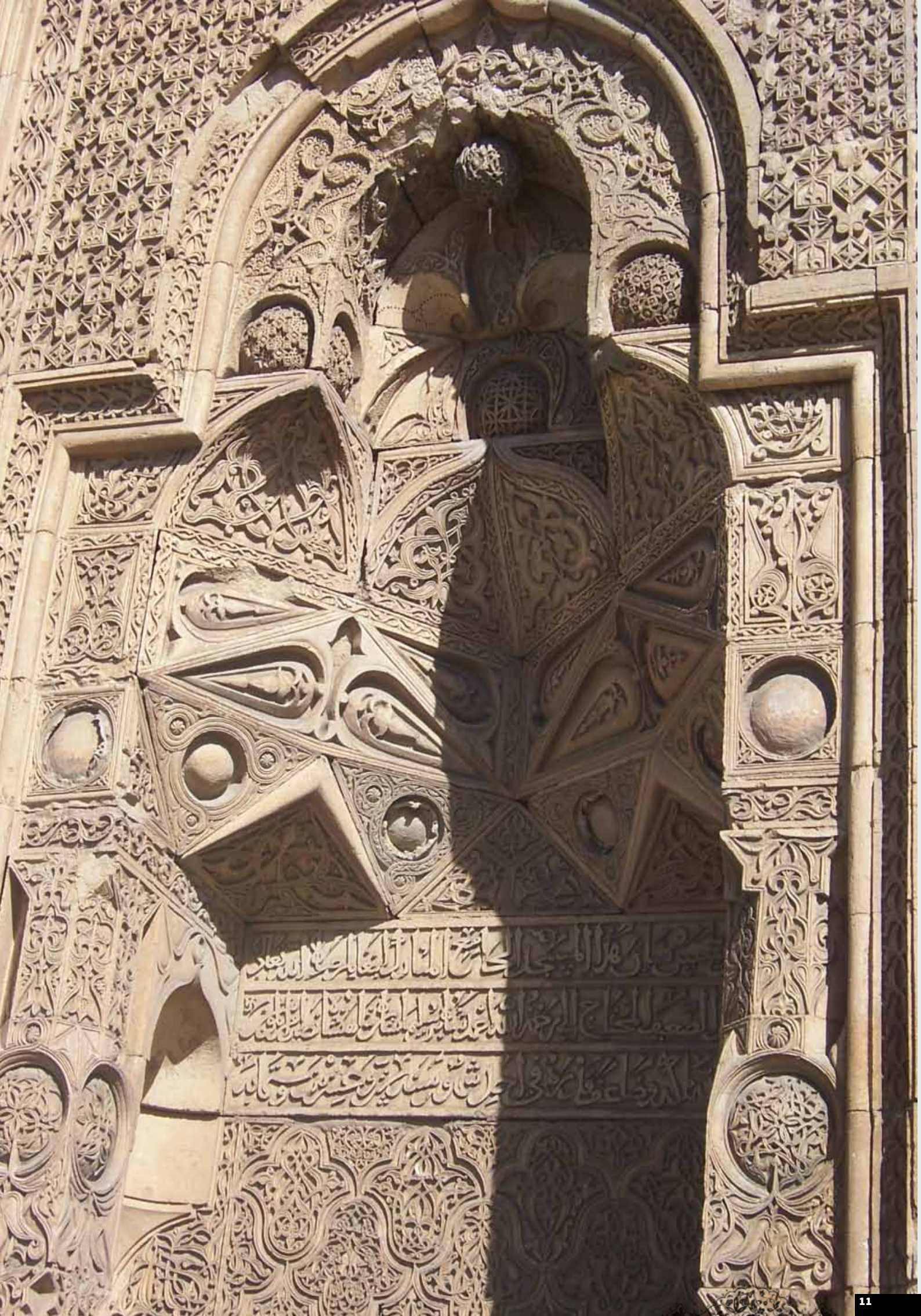
⁴⁶ Mevlânâ, Mesnevî, C. IV, s. 151, B. 1854-1855.

⁴⁷ Mevlânâ, Mektuplar, (Çeviren ve Hazırlayan: Abdalbâki Gölpınarlı), İstanbul, 1963, s. 10 (Mektup III).

⁴⁸ Mevlânâ, Mesnevî, C. I, s. 170, B. 2121.

⁴⁹ Mevlânâ, Mesnevî, C. I, s. 230, B. 2870.

⁵⁰ Mevlânâ, a.g.e. C. II, s. 36, B. 466-467.

Nefs Cehennemdir

» Filiz Konca

Hz. Mevlâna mürşid kitap olan “Mesnevi” sinde şöyle bir hikaye anlatır. (cilt:2,beyit:1878 vd.)

At üstünde gelen bir akıllı, uyuyan birisinin ağzına bir yılanın girmekte olduğunu gördü.

O atlı gayret edip koştuyrsa da, yılanı kovmaya fırsat bulamadı.

O işbilir adam pek akıllı olduğundan, hemen uyuyana birkaç topuz vurdu.

Adam, topuzun acısından uyanınca bir ağacın altına sığındı.

Oraya çürük elmalar dökülmüştü. Atlı, “Bu elmaları ye!” dedi.

O kadar çok elma yedi ki, ağzından geri gelmeye başladı ve,

dertli dertli dedi ki, “Ey emir! Niye sebepsiz yere bana elma yedirerek cevrettin?”

“Bana bir kızgınlığın varsa kılıcınla kes, kanım sana helal olsun.”

“Sana rastlamam ne uğursuz saat. Ne mutlu seninle karşılaşmaya.”

“Hiçbir suç ve günah olmadan dinsizler bile bu cefayı reva görmezler.”

Söylerken ağzından kan geliyor. Ey Allah’ım! Benim mükafatımı sen ver.

Ona beddua ediyor, atlı da onu ovada durmaksızın koşturuyordu.

Ya Rabbi! Göz açıp kapayıncaya kadar, hatta ondan daha az bir zaman bile bizi nefsimizin eline bırakma!

Atlı, elinde topuz rüzgar gibi o dertliyi düşe kalka kovalıyordu.

Onun karnı tok ve uykunun verdiği gevşeklikten bedeni halsizdi. Ayakları ve yüzü yaralardan perişandı.

Akşama kadar ağlaya sızlaya koştu. Nihayet safrası kalkıp kusmasına sebep oldu.

İstifra ederek iyi, kötü ne varsa içindekileri çıkardı. Bu arada o hain yılan da çıktı. Adamcağız içinden çıkan yılanı görünce, atlıya pek çok teşekkürler etti.

O çirkin kara yılanın dehşeti ona bütün dertlerini unutturdu.

Dedi ki, "Sen meğer rahmet Cebrail'i imişsin veya Hakk'ın bir velinimetini."

"Mübarek bir anmış ki seni gördüm. Ölüyken beni dirilttin."

"Sen beni bir anne gibi arayıp dururken, bense senden eşek gibi kaçıyordum."

"Eşek aptallığından kaçarken sahibi şevkatinden onun ardınca koşar.

"Ona yardımdan maksadı, kurdu, yırtıcı hayvanların parçalamasından korumak içindir."

"Ne devlet yüzünü görene veya her an senin semtinde olana."

"Senin için, bu aziz can feda olsun. Bense saçma sapan konuştum, küstahça davrandım."

"Ey efendi, ey şahlar şahı emir! O kötü sözleri bilgisizliğimden söyledim."

"Bu hale birazcık vâkıf olsaydım bende böyle boş sözlerden bir eser olmazdı."

"Ey iyi huylu! Vaziyeti bana ima ile olsun anlatsaydın seni överdim."

"Fakat susarak dövdün. Dünyayı başıma karartıp dar ettin."

"Aklım başımdan gidip sersemledim. Bu sevda, bu kavga beni sarhoş etti."

"Ey iyi huylu! Mânasız, delice sözlerimden dolayı beni

affet!"

"Atlı dedi ki, "Eğer sana vaziyeti söyleseydim, korkudan ödün patlardı."

"Sana yılanı bildirseydim, zehirden önce seni korku öldürürdü."

"Mustafa (s.a.v.) buyurmuştur ki, -Sizde gizli olan düşmanı anlatsam, yiğitlerin ödü patlar, akıllıların aklı mahvolur-"

"-Gönül levhasından niyaz parıltısı gidip oruç ve namaza kuvvet kalmazdı-"

Bunu bilen, kedinin pençesinde bir fare gibi olur, kurt görmüş kuzu gibi şaşırırdı.

Onda hileye de, tedbire de bir güç kalmaz...

Allah dostları bu beyitleri şöyle açıklar:

Hadis-i Şerifte Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurmuştur ki: "Eğer benim bildiğimi siz bilseydiniz mutlaka çok ağlar ve az gülerdiniz. Ebediyyen iştiha ile yemek yemezsiniz. Ebediyyen isteyerek su içmezsiniz. Ve gölgelenmek için bir çatı altına girmezsiniz. Ve göğüslerinizi dökerek dağlara, tepelere çıkar da nefislerinize ağlardınız"

Keza Ebu Zer (r.a.) Hazretlerinden de şu Hadis-i Şerif rivayet olunmuştur: "Eğer benim bildiğimi bilseydiniz mutlaka az güler ve çok ağlardınız. Ve yemek içmek içinize sinmezdi."

Eğer Resûlullah'ın bildiklerini bir adam bilmiş olsaydı ne niyaz etmeğe kalbinde tâkat, ve namaz kılmaya, oruç tutmaya cisminde kuvvet kalırdı.

"..Orada uyumuş olan insan, insan-ı gafildir, ağzına giren yılan nefs-i emmâredir. Emir süvâri mürşid-i kâmilidir, onu uykuda iken döğe döğe uyandırıp kırdı bayırdı koşturması riyâzet ve mücâhededir, yılanın çıkışı da sâlikin nefs-i emmâreden kurtulmasıdır."

"Hz. Mevlana bu hikayeyi anlatırken, adamın içindeki yılanı bilmesinin, onun için ne kadar korkulu

Nefis pek çok övülmekle Firavun gibi asi olur. Nefsini alçaltmayan yardımsız kalır. Gücün yettikçe kul ol, sultan olma.

bir hal olduğunu belirttikten sonra; bizim içimizdeki yılanın, şehvetin, nefis yılanının bilinmesinin bizim için ne kadar korkunç olacağını bize haber vermektedir”

Hz. Mevlana şöyle buyurur:

Düşman (nefsin) her ne kadar dostça söylerse de, her ne kadar taneden, yemden bahsederse de sen onu tuzak say!

Sana şeker verirse sen onu zehir bil; bir lütufta bulunursa onu kahr bil!

Bu nefis cehennemdir; cehennem ise bir ejderhâdır ki harâreti denizlerle bile sönmez.

Bütün bir âlemi, bir lokma edip yutar da yine midesi “Daha fazla yok mu?” diye bağırır.

Bizim nefsimiz de cehennemın bir parçasıdır. Onun için cüzler, daima küllün tabiatındadır.

Nefsi öldürecek ayak da ancak Hakk’ın ayağıdır. Zaten nefsin yayını Hak’tan başka kim çekebilir?

Şunu bil ki; safları bozup dağıtan aslanla savaşmak kolaydır; asıl aslan ise, nefsinin mağlûp edendir.

Vücudunda nefsi ölen kişinin emrine güneş de tâbidir, bulut da.

Âdem Peygamber, nefis zevkine bir adım attı da cennetin baş köşesinden ayrılma zinciri, boğazına geçti.

Melek, şeytandan kaçır gibi Adem’den kaçmaya başladı. Bir lokma ekme için ne kadar gözyaşı döktü.

Ercesine onu savaşa çek, yiğitçe onunla vuruş ki, Allah da sana vuslatıyla karşılık versin!

Nefsin sağ elinde tespih ve Kur’ân vardır; ama yeminde

de hançer ve kılıç gizlidir.

Onun Mushafına, riyasına kanma; kendini onunla sırdaş, hâldeş yapma!

Kendine gel de kargaya benzeyen nefsin ardından koşma. Çünkü o, seni mezarlığa götürür; bağa, bahçeye değil!

Sen, onun elini bağlamazsan o, senin elini bağlar. Sen, onun ayağını kırmazsan o, senin ayağını kırar.

Ey hevâ ve hevesini gizlice tazeleyen! (Sen) imanını tazele, fakat (sadece) dilinle değil!

Hevâ ve heves taze oldukça iman taze olmaz; zira hevâ, o kapının kilidinden başka bir şey değildir.

Gönlümüzdeki bütün bu gamlar, hevâ ve hevesimizin, varlığımızın tozundan, dumanından meydana gelir.

Bu kökümüzü söken gamlar, ömrümüzün orağına benzer. ‘Bu böyle oldu, şu şöyle oldu’ demeler de kuruntularımızdır.

Hevâ ve hevesle, nefsin isteğiyle az dost ol; zira seni Hakk’ın yolundan çıkaran, yolunu şaşırtan, odur.

Hakk’a (karşı) mest olmuş (kişilerden) başka bütün halk, çocuktur. Hevâ ve hevesinden kurtulmuş kişiden başka bâliğ yoktur.

Ey Allah’tan yalnızca “hu” ismiyle yetinen! İlâhi kadeh olmadıkça hevâ ve heveslerden nasıl geçeceksin?

Şüphe yok ki hevâ ve hevesi terk etmek acıdır; ama Allah’tan uzak olma acılığından elbette daha iyidir.

(I/1192, 1193, 1375, 1380, 1382, 1383, 1389, 3004, II/15, 16, III/1061, 2554, 2555, IV/1312, V/3491, I/1078, 1079, 2296, 2297, 2957, 3430, 3453, VI/1768)

Nefsini Öldür de Cihanı Dirilt!

Nefis insanı daima helake sürükler. Kulun Allahu Teala'ya karşı üns ve muhabbetini azaltır. Peygamberimizin (s.a.v.) "Ya Rabbi! Göz açıp kapayınca kadar, hatta ondan daha az bir zaman bile bizi nefsimizin eline bırakma!" duası nefsin önemini bize gösterir.

Hız. Mevlana şöyle buyurur:

"Nefis cehennemdir. Cehennem ise bir ejderhadır. Ona deryalar dökülse sönmez. Yedi deryayı içse bu yine onun hararetine tesir etmez. Taşlar ve taş yürekli kafirler, ağlayarak ve mahcup cehenneme girerler. Nefis kötüdür. Çünkü o cehennemin bir parçasıdır. Küllün tabiatı cüzlerde de caridir. Safları dağıtanı arslan sanma. Asıl nefsin ezebilen arslandır.", "Nefis ejderhasını ölü sanma. Eline imkan geçmediği için donmuş gibi duruyor. O donmuşken senin esirindir. Kurtulursa seni yer. Onu mat et de mat olmaktan kurtul. O acımaya layık değildir, merhamet etme. Şehvet güneşi diridir, sakın ondan. Üzerine vurdumuydu yarasalarını doğan gibi uçarur. Mücahid ol, onunla vuruş. Merd ol, Allah seni vuslatıyla mükafatlandırın."

Nefsi muhalefet kılıçlarıyla kesmek gerekir. Kendisini nefis canavarına teslim eden, emirlerine karşı gelmeyip ona tabi olan insanı nefsi cehenneme sürükler. Nefis için hayra götüren bir yol yoktur. Belaların başı, rezaletin kaynağıdır.

Hız. Mevlana şöyle buyurur:

"Akıl galip olursa nefsin zayıflar. Zira ağır biniciden eşek halsiz düşer.", "Aklın hususiyeti neticeyi düşündür. Nefis ise akibeti düşünmez. Aklın nefse mağlup olursa nefis olur." "Bu heva ve hevesler sadece hali görür; akılsa ileriye, kıyameti düşünür. Sonunu düşünmeyen adam değildir.", "Bir akıl ile aklın dost olunca kötü işe ve kötü söze mani olur. Fakat nefis, başka bir nefse dost olursa cüz'i akıl atıl kalır ve bir işe yaramaz. Nefis, başka bir nefisle dost olursa karanlık artar, yol gizlenir.", "Uyku ve yiyip içme şehveti zayıflayınca yüce aklın şehveti kuvvetlenir."

Nefis insanı aşırı emellerle ve dayanaksız kuruntularla aldatır. Devamlı boş şeyler ister. Onun herşeyi mesnedsiz ve batıldır.

Hız. Mevlana şöyle buyurur:

"Bu aşağılık nefis, fani kazançları istemedi. Aşağılık şeyleri kazandığın yetişir artık, insaf, yetişir. Aşağılık nefis, şerefli şeyler kazanmak isterse bile bunun ardından hile ve düzen eyler.", "Allah korkusuyla nefsanî meyilleri terkedince sana cennet ırmakları layık olur.", "Şüphe yok ki hevayı terketmek acıdır ama Hak'tan uzaklaşmak daha acıdır.", "Kılavuzu karga olan canın varacağı yer mezarlıktır! Sen de nefis kargasına tabi olma! O'nun gideceği yer mezarlıktır. Bağ bahçe değil.", "Suçlu; şerefli akıl değil, nefistir. İtham olunan histir, latif nur değil. Nefis sofesta'dır. Kılıçla vur, öldür. Delil gösterme, anlamaz, ona kılıç gerek.", "Hakk'ın ipi nedir? Hevayı ve hevesi terketmektir. Zira heva, Ad kavmi için kasırga kesilmiştir. Halkı, zindana düşüren, kuşun kanadını bağlayan sadece nefsanî meyillerdir. Balığı kızgın tavaya düşüren, ırz ehlini hayasız eden hep hırs ve heveslerdir. Şahnenin hışmının ateş gibi yanması, çarmıh ve darağacının korkunçluğu hep heva ve hevestendir."

Nefis mutlaka şerre meyleder. İnsan yaşadığı müddetçe nefsiyle cihad halinde olmalıdır.

Nefsinin her isteğine cevap vermeye çalışan insan şu kısacık ömrünü ve ebedi hayatını mahveder. Arzular mihrap ve kible haline gelince insan da zaaflarının putperesti olur.

İnsanın, akli nefsine hükmederse vezir, nefsi aklına hükmederse rezil olur.

Hiz. Mevlana şöyle buyurur:

*“Nefis, buğdayı akrepten fark edemeyince heves denizinde boğulur gider.. Nefsini heva ve hevesten menedenin kalp gözü sırlara aşına olur.”,
“Heva ve şehvet yol kesicidir. Zira onlar, Allah yolundan azdırırlar.”, “Bu nefis putu, eğer kırılmazsa ondan diğcr bir put doğar. Nefis putu putların anasıdır.”, “Ey arzu ve heveslerini gönlünde, dilinde tazelandiren sen, kalbinde imanını tazelandir. Tazelenen arzu ve heves, imanı zayıflatır. Bu hevesten hakiki sadakat kilidi olmaz.”,
“Heva ve hevesten geç! Can burnun gayb*

rayıhasından feyzlensin. Zira heva ve hevesin, dimağını ifsat, miski ve anberi berbat eder.”, “Hû kadehi seni heva ve hevesten kurtarır, ancak sende O’ndan başka bir O olmasın.” “Her muhannes (kadınlaşmış erkek) nefsiyle savaşamaz. Eşğın arkasına öd yakmak, misk sürmek layık değildir.”

Şehvetlerinin terkinde sadakatleri görülenlere, Allahu Teala bütün işlerinde yardımcı ve hamisi olur. Yüzünü dünyaya dönmüş olanın, ahiret aleminden nasibi yoktur. Gönül Allah’ı anmaktan uzak olursa mel’un şeytan insana dost ve yoldaş olur.

Hiz. Mevlana şöyle buyurur:

“Nefsini öldür de cihanı dirilt. Çünkü o katildir, sen onu köle bil.”, “Nefsinle meşveret edersen iyi olan şey, onun dediğinin zıddıdır.. Meşverette nefsin hile yapar. O her ne derse aksinde kemal vardır.”, “Nefsini öldürmekle murada ersin. Bir tek düşmanın kalmaz. Hepsi sana dost olur.”, “Varlığını terk edenlere gök de, güneş de, ay da secde eder. Putperest nefsin kahredenin güneş de, bulut da emrine mahkum olur. Zira gönül mumu alevlenmiş olanı güneşin ateşi yakmaz.”, “Nefis, pek çok övülmekle Firavun gibi asi olur. Nefsini alçaltmayan yardımsız kalır. Gücün yettikçe kul ol, sultan olma.”, “Adem Aleyhisselam nefis zevkine bir adım attı; onun yüzünden cennet ayrılığı boynuna halka oldu.”

Kötülüğü emreden nefis, insana iblisten daha düşmandır. Şeytan ancak nefsin heva ve azgın istekleri yolu ile insan üzerinde baskı kurabilir. Şeytan insanın günah sahibi olmasını, kalbi ve diğcr organları ile günah işlemesini, böylece Allahu Teala’ya asi olmasını ancak nefsi sayesinde yapabilmektedir.

Hz. Mevlana şöyle buyurur:

“İçinde gizli akla mani, canına hasım düşmanın var! Bir an kertenkele gibi saldırır. Sonra yılan gibi deliğe kaçır! Gönlünde de onun için delikler var. Her birinden hileyle baş gösterir. Nefislerdeki şeytanın zaman zaman gizlenip bir deliğe gitmesine, “Hunus” denir. Onun gizlenmesi kirpiye benzer. O da zaman zaman başını çıkarır, sonra çekip gizlenir. Cenab-ı Hak ona “Hannas” demiştir. Tıpkı kirpinin başına benzer. Kirpi, zalim avcının korkusundan başını çekip gizler. Fırsat bulunca da, başını çıkarıp bu hilesiyle yılanı bile mağlub eder. Nefsin, içinden yolunu kesmeseydi, yol kesiciler seni nerede bulurlardı? O şehvetin, o tazyik edici memurun yüzünden kalb, hırsla, tamaha esir olmuştur. O memur yüzünden sırrın faş olup bu memurlar da seni kahretmek için yol buldular. Hadis-i şerifte şu güzel nasihat denmiştir: “Düşmanlarınızın en kuvvetlisi içinzdedir.” Bu düşmanın palavrasını dinleme. Zira o, İblis inadiyla saldırır. Seni dünya meyline alıştırıp ebedi azabı sana önemsiz gösterir..”, “Şüphesiz kötü nefis, yırtıcı bir kurttur, onun için her arkadaşa bühtan etme! Sapıklıkta yüzlerce kel için külah bulunur. Nefis, sefahat dolu çirkin ve kafirdir. O sebepten dostça söylüyorum; köpeğin boynundan zincirini çıkarma! Köpek, terbiye de edilse yine köpektir. Nefsi aşağılat, zira o kötü damarlıdır. Aşağılık cismi temizlemek farzdır. Taif derisi gibi Süheyl yıldızının ışığından faydalan. Böylece Süheyl, cismini artır, dostun ayağına çizme olursun. Bütün Kur’an, nefsin kötülüklerini şerheder. Mushaf’a bir bak, ama o göz sende nerede! Ad kavmine benzeyen nefisleri, peygamberlerle savaşanları anlatır. Edepsiz nefsin kötülüğü, zaman zaman alemlerle doldurmuştur.” “İnsan çöp gibi havaya, rüzgara mağlupsa zalimi mazlumdaki nasıl ayırabilir? Ancak, pek zalim nefsinin tamamen mağlup edebilen, mazlumu zalimden ayırabilir. Yoksa zalim nefsin sende gizliken, mazlumlara düşman kesilirsin.

Köpek daima düşkünlere saldırır, o uğursuz gücü yeterse ısırır da. Komşunun avını çalmak, arslanlar için utançtır, ama köpeklerle değil.”

Nefis mutlaka şerre meyleder. İnsan yaşadığı müddetçe nefsiyle cihad halinde olmalıdır. Büyük cihadın mükafatı da büyüktür. Nefse muhalefet etmek, onun düzelmesine vesile olacak bir harekettir.

Hz. Mevlana şöyle buyurur:

“Nefis her halde de üç köşeli bir dikendir, sana batıp yaralar. Heva ve hevesi terk etmek o dikene ateş gibi olur. İyi huylu dostun elinden tutmak gerek.” “Nefsini pirin gölgesinden başka birşey öldürmez. Onun eteğini tut da işin kolay olsun. Onun eteğini tutunmuydu bu, Hak yardımıdır. Sendeki her kuvvet onun cezbelerinden gelir.” “Nefsin seni her an şeyhle görürse o sana naçar elbette ram olur.. Şeyhle dost olunca avlanırken akıl, köpek nefse galip olur. Hilede nefsin bir ejderha gibi, şeyhin yüzüye onu büyüleyen bir zümrüt.”

Ve Hz. Mevlana, mürşid kitap olan Mesnevi’sinde geçen bir hikayede, şu sözlere yer verir:

“Meğer siz nefsinizin yaptığına aşık oldunuz. Elbette yılan kuyruğuna yılan başı yaraşır. Ne kuyruğunda onun bir devlet ve nimet, ne başında bir rahat ve lezzet var! Yılan kuyruğunu başına yoldaş eder. Tam birbirine münasip iki yar!”

Hakikatin safasına ulaşabilme duasıyla...

Ö. Tuğrul
İnançer'den
Sohbetler

NEFS

Nefis mertebelerinin yedi tane olduğu gibi, Cenâb-ı Hakk'a ulaşmanın da yedi yolu olduğunun isimlerini söyleyelim: şeriat, tarikat, hakikat, marifet, kutbiyyet, kurbiyyet, abdiyyet.

Hayri Akıncı: Hocam, nefis kavramı sözkonusu olduğunda bir bakıma hem insanın bir tarafını ifade eden, ama o bir tarafının özellikle insanın dizginlenmesi gereken tarafını da akla getiren bir kavram. Özellikle nefis ve mertebeleri dediğimizde tasavvufla alakalı kitaplarda daha sıkça rastladığımız yedi mertebeden, o mertebelerin hangi aşamalarla bir sonraki mertebeye geçildiğini, onların ne ifade ettiğini, ve en son o kâmile mertebesine ulaşmanın yolunun ne olduğu anlatılıyor. Ama burada anlatımdan ziyâde işin insan için en önemli tarafı nefisine hakim olmak, nefisini dizginlemek ve nefisle birlikte hakiki mâna'da insan olabilmeyi başarmaktan geçiyor herhalde. Bir de hemen şunu ilâve etmek isterim, hep söylenir ve doğrudur da herhalde nefis'i öldürmek değil, nefis'i dizginlemek yani nefisi "terbiye" etmek önemlidir. Çünkü nefis'i öldürmek de gerekmediği gibi, insan'da nefis'in bulunmasının vazifeleri de olduğu ifade edilir.

Ömer Tuğrul İnançer: Zaten (Nefs) ölmez ki...

Hayri Akıncı: Evet, zaten hakikatte fiilen de böyle birşey sözkonusu olmaz.

Ömer Tuğrul İnançer: Şimdi ölmez deyince hemen âyet-i kerîme'yi zikretmek lazım; " Küllü nefsin zâikatul mevt" "Nefis ölücüdür" demiyor. "Ölümü tadıcıdır" diyor. O aradaki farkı irfân sahipleri anlasınlar. Ölmüyor, ölümü tadıyor. Birbirinden çok farklı şeyler.

Hayri Akıncı: Afedersiniz, belki buradaki nefis kavramı bir Arapça'da "varlık" mânasında "kendi" anlamında olan hani "Men arefe nefsehû, fekad arefe Rabbehû" mânasında da kullanılıyor.

Ömer Tuğrul İnançer: Var, ama aynı zamanda nefsin mertebeleri de ölür. Bir de bu mertebelerden maalesef sanki bina'nın üst katına çıkıyormuşuz da artık alt katı ile bir alâkamız kalmadı gibi görülüyor. Böyle bir şey yok. Bu suya atılan taş gibidir. Durgun bir suya taş attınız, gördüğünüz manzara taş'ın merkez olduğu birbirinin

içinde halkalardır. Hakikatte böyle değildir. Hakikatte taş attığınız su'da birbirinin içinde küreler oluşur. Ama küre suyun sathından kesilmiştir. Küreyi orta yerinden kestiğiniz zaman daire gözüktür. Dolayısı ile daire gibi gördüğümüz şey hakikatte küredir. Ve o küre hep birbirinin içindedir ve birbirinden ayrı değildir. Dalga'da böyledir. Meccûb oturmuş denizin kenarına, başını hafif öne arkaya sallayarak hareket ediyor. Kendini akîl, akıllı zanneden biri "Ne yapıyorsun?" demiş. Meccûb bakmış, "Dalgaları sayıyorum!" Adam "E, kaç tane oldu?" demiş. Meccûb "Gelen geldi. Bu yenisi geliyor, o da bir" demiş. Çok irfanlı bir laftır bu. Bazen divâne'den bir söz çıkar, divân'a sığmaz...Gelenler gitti, bu gelen bir. Bu dalgayla ilgili. Şimdi dalgaya baktığımız zaman, birbirini takip eden sular üstümüze doğru gelir. Hâlbuki uçağa bindiğimiz zaman suya baktığımızda görürüz ki su yer değiştirmez. Aşağı-yukarı, sağa-sola oynamalar yapar. Baktığımız zaman birbirini takip ediyormuş gibi gelir. Nefis'de böyledir. Birbirinden ayrı değildir. Bu ayrılığın tam olmadığını ifade etmek için o yedi nefis diye Kur'ân-ı Kerîm'de geçen tabirlerle Emmâre'den başlayan; Emmâre'nin Levvâme'si, Levvâme'nin Mülhime'si, Mülhime'nin Emmâre'si yani her bir nefis mertebesi kendi içinde de yedi'ye sahiptir. Nefs-i kâmile'nin bile emmâre'si olur. Nefs-i sır'ın bile olur; ona göredir ama. Dolayısı ile bir "Yükseldim, artık daha alttaki kademe ile alâkam kalmadı." tarzında düşünmek yükselmek, yükselmemiş olmak demektir. Kişinin yaptıklarından pişman olup "Ya bir halt ettik amiyane tabirle ...Hata ettik...Keşke yapmasaydık" tarzındaki duygu ve davranış biçimi levvâme'dir. Yani nefisine levm ediyor. "Oh be iyi yaptım!" demiyor. Emmâre bir de "Oh be iyi yaptım."der. Ama bu emin olun sâdece hayvaniyet mertebesidir. Böyle insan yoktur. Peki insan şeklini taşıyan hayvanlar yok mu? Var, âyetle sabit: "Gözleri vardır görmezler, kulakları vardır duymazlar, kalpleri vardır anlamazlar." "ulâike kel en'âmi bel hum edallu, ulâike humul gâfilûn" "Onlar belki hayvandan aşağıdır." buyuruyor Allah. Ama daha evvelki sohbetlerimizde halifetullah meselesinden ve Esmâ-ı hüsnâ'ya mazhar olması meselesinden

Cennette kademe kademedir. Cennetin kademesi cehennem kademesinden fazladır, bu da Cenâb-ı Hakk'ın rahmaniyetinin gazabından fazla olduğunun işaretidir.

bahis etmiştik. Kabahat yapıp da memnun olan insan yoktur. Şekli insan olabilir ama "Tüh be kabahat ettik." veya külhanbeylikte hiç taviz vermeden "Bir halttır ettik işte!"...Bu levvâme'ye gelmiştir. Ondan sonra artık biraz da ona iyilikler, güzellikler, doğrular ilham eden, esinlendiren nefis mertebesine yükselinir ki, onun da adı mülhime. Yani Kur'ân-ı Kerîm'de geçen nefis mertebelerini ifade eden kelimelerin lügat manasına baktığımızda o nefis mertebelerinin de aşağı yukarı ne olduğunu anlarız. 'Emmâre' emretmekten geliyor. 'Levvâme' kötölemekten, levv etmekten geliyor.

Hayri Akıncı: Kıyâme sûresinin başında geçiyor.

Ömer Tuğrul İnançer: Evet. Birçok yerlerde var. Ondan sonra ilham etmek...Çünkü bakın şair'e ilham gelir. Katile ilham gelmez yani. Güzellik, ilham kelimesinde de bir güzellik, bir esinlenme var. Efendim ondan sonra yaptığı işten gönlünün tatmin olması... "İyi ki yaptım, oh be." Ama nefsinin değil gönlünün tatmin olması. Bu nedir? Mutmainne.

Hayri Akıncı: "Yâ eyyetuhen nefsul mutmainneh"

Ömer Tuğrul İnançer: Allah'ın umûmi emîrleri, Resûl-i Kibriyâ'nın umûmi tavsiyeleri yani hadislerle ifade edilen fiilî peygamberî ile ifade edilen genel tavsiyeleri -ki aşık olan için tavsiye-i peygamberî, emri peygamberîdir - bu sünnet ve farz ayırımı bir takım fıkıh ilminin mükellefiyetlerle alâkalı bahsidir, benim gibi sıradan mü'min'e o farzdır, bu sünnettir ayırımı yakışmaz, hepsini yapmam lazımdır. Peygamber yapmış! Bana ne farzından, sünnet ayırımından. Ben onun gibi olmalıyım. Ne kadar? Kendi miktarım kadar. Çünkü orada da haddini bilmezlik girerse işin içine, küstahlık girerse terbiyeye münâfî olur. Mesela Efendimizin fiilen yaptığı ama kişi olarak benim yapmam yasak olan visâl orucu var. İftar etmeden ertesi günün orucuna devam edilmez. Yasak. Hazreti Peygamber yapıyor. Yapıyor ama kendisine "Niye siz böyle yapıyorsunuz da bize yasak diyorsunuz?" diye sorana verdiği cevaba bakmak lazım: "Siz benim beslendiğimle mi besleniyorsunuz?"...Acaba neyle

besleniyor? Hurmayla, zemzemle, ekmekle, peynirle, zeytinle mi acaba? Onun için bu meseleleri haddini bilerek yapmak lazımdır. İşte, gerek Allah'ın umûmi emîrleri, gerek Efendimizin umûmi tavsiye ve emirleriyle nefis-i mutmainne'ye gelmek mümkündür.

Hayri Akıncı: Mutmainne'ye gelen bir insanın -o az önce başta söylediğimiz şeyi tekrar burada hatırlayalım- emmâreyle, levvâmeyle, mülhimeyle alakası kesilmiş değildir.

Ömer Tuğrul İnançer: Alakası kesilmiş değildir Allah korusun. Ama hakim olan unsur, baskın olan unsur o'dur. Çünkü kazara yine nefisine uyabilir. Bir nefsin emrine bir hususta girebilir, veya bir pişman olacağı şeyi yapabilir. O da Allah'ın affına kalmıştır, Efendimizin şefaatine kalmıştır, evliyaullah'ın himmetine kalmıştır. Amenna günahsız kul olmaz. Riyazü's-Sâlihîn'de hadîs-i kudî var: "Hiç günah işlemeseydiniz, sizi yokeder, günah işleyip Bana sığınanları yarattırdım." Çünkü bu âyet'e uygun: Allah hem Tevvâbur Rahîm'dir hem de tövbe edenleri sever. Tövbe etmek için ne yapmak lazım? Evvela elbette günah işleyeceksin. Hani bunu da ben tövbe edeyim diye günah işlemek olarak değil, hasbel beşeriyet zaten günah işleyeceksin. Dolayısı ile bu Cenâb-ı Hakk'ın affına kalmıştır, ayrıca tövbe edilmesi sevdiği bir fiildir. Ve Tevvâbur Rahîm...Dikkat edin sûre-i Nasr haricinde Kur'ân-ı Kerîm'de hiç tek "tevvâb" kelimesi yoktur. Hep Tevvâbur Rahîm'dir. Allah hem tövbeyi kabul eder ve hemen bitişğinde, hemen akâbinde Rahîmiyetiyle tecelli eder. Hemen merhameti mutlaka tecelli eder. Yani sade "Tövbeni kabul ettik."değil, mutlaka bir mükafat var.

Hayri Akıncı: Biraz da sanki tövbe'yi kabul etmesi Rahîmiyetiyle de alakalı.

Ömer Tuğrul İnançer: Ama o zaman 'tevvâb' bunu ifade ediyor. Niye hemen 'Tevvâbur Rahîm' desin? Ayrıca da mükafat vereceğinin beyanı o. Şimdi bütün bunların hepsi nefis-i mutmainne'de tamam.

Hayri Akıncı: Râdiyye, Merdiyye ve Kâmile.

Ömer Tuğrul İnancı: O yedincinin değişik isimleri vardır. Sır'dır, Kâmile'dir, Mükemmele'dir vs... Bu 'Allah'tan razı olmak' meselesi. Razı o demek; yani nefs-i râdiyye Allah'tan razı olmak demek. Merdiyye Allah'ın bundan razı olması demek. Bu kendi başına olmaz. Mutlaka daha önce o mertebeye gelmiş bir zât'ın yol göstericiliği ile olur. Bu zât ahirette de olabilir. Ama onun dünya'da idare edici bir halîfesi vardır veya alâ silsileti (bir tane değil yani nesiller boyu) onun terbiyesi ile olur.

Hayri Akıncı: Yani mürşidin terbiyesi ile olur.

Ömer Tuğrul İnancı: Evet, ona mürşid denir. Çünkü âyette öyle söylüyor; "Fedhulî fî 'ibadî vedhulî cennetî." Benim kullarımın arasına. 'Benim kulum' demesi için Cenâb-ı Hakk yaradılmışlık kulluğundan, mâhlukundan bahsetmiyor.

Hayri Akıncı: Hakiki mâna'da o vazifeyi yerine getirenden bahsediyor.

Ömer Tuğrul İnancı: "Yâ eyyetuhên" gelmişten bahsediyor. "Yâ eyyetuhên nefsul mutmainneh" yani Mutmainne'ye gelmiş kişi, özel hitap. 'Yâ eyyühên nas' Bütün insanlar değil. 'Ya eyyühellezîne âmenû' Ey imân edenler değil. O nefis mertebesine gelmiş kişi. Bak ne diyor; 'Yâ eyyetuhên nefsul mutmainneh' ırcıî...Biz bu ırcıî'yi "Öl" emri diye anlıyoruz. Yani Allah'a dönmek efendim Azrail'le mi mümkün? Azrail'siz Allah'a

dönülüyor mu?

Hayri Akıncı: Bir defa dünyadayken bir Allah'a dönmek lazım.

Ömer Tuğrul İnancı: Yani maalesef cenaze namazı olduğunda, bu âyeti okuyorlar: "Bana dön!" Yani ölmek Allah'a dönmek değildir.

Hayri Akıncı: Zaten ölmekten önce ölünüzü de...

Ömer Tuğrul İnancı: Haydi onu kabul ediyorlar-etmiyorlar, zamanımızda bir takım lüzumsuz münakaşalar var. Sanki 1400 sene'dir sade onlar biliyorlardı. Onları geçelim, ayrı mesele...Fakat İrciî'yi "Bana dön! Nefsinle başbaşa kalma, Bana dön!" "ilâ rabbiki râdiyyeten mardıyyeh" "Sen Benden razı, Ben senden razı olarak." Peki bunun için ne yapacağım? Ayet burada bitti, cümle bitti. "Fedhulî" Bunu yapmak için dahil olman lazım, fî 'ibadî: "Kullarımın arasına"... Ve "Vedhulî cennetî": "Cennete gir" demiyor bakın, "Cennetime gir" diyor. Ona zât cenneti denir. Râdiye ve merdiyye mertebelerine eren zevât-ı kiram zât cennetine girer. Cennette kademe kademedir. Cennetin kademesi cehennem kademesinden fazladır, bu da Cenâb-ı Hakk'ın rahmaniyetinin gazabından fazla olduğunun işaretidir. Bunlar bildiğiniz şeyler. "Sabekat rahmeti, alâ gadabî" "Benim rahmetim gazabımı geçmiştir."

Hayri Akıncı: Sekiz cennet, yedi cehennem olması...

Ömer Tuğrul İnançer: Evet. Bunlarda birer âyettir. Malûmunuz âyet aksi hiçbir şekilde ileri sürülemeyecek ve ispat edilemeyecek gerçek demektir. Allah'ın Kur'ân cümleleri asla aksi iddia edilemeyecek gerçekler olduğu için onlara âyet denir. Ama Allah'ın âyetleri Kur'ân cümleleri ile sınırlı değildir.

Hayri Akıncı: Âyetlerden bir kısmı Kur'ân âyetidir ama kâinattaki âyetler de var.

Ömer Tuğrul İnançer: Evet. Kevnî âyetlerini ne yapacağız? “ve yetefekkerune fı halkıs semavati vel ard” derken Cenâb-ı Allah, yani “Kâinatın yaratılmasını tefekkür ediniz” derken neyi kastediyor? “Kevni âyetleri okuyun.” diyor. Resûl-i Kibriya Efendimize “Oku” emri geldiğinde bir kağıt mı getirdi Cebrâil’de “oku” dedi? Sonra Peygamber “Ben okuma yazma bilmem.” dedi. Cebrâil “Onu biliyorum” dedi. Sonra sıkı Peygamberi “Oku” dedi, okudu. Böyle anlatılmıyor mu? Hangi kağıdı getirdi Cebrâil Aleyhisselâm Resûl-i Kibriya’ya? Var mı böyle bir kağıt? Allah ve vahiy meleği Cebrâil, Resûlullah’ın okuma yazma bilmediğini bilmiyor, kağıt getirdi “Oku” dedi. Böyle anlatılıyor Allah aşkına!

Hayri Akıncı: Böyle anlatılıyor ama böyle anlaşılması gerekiyor değil mi?

Ömer Tuğrul İnançer: Kendi böyle anlamış ki böyle anlatıyor. Bunun üzerine tetkikat yapmayan, tefekkür yapmayan, kafa çalıştırmayanlarda böyle anlıyorlar... Râdiye, merdiyye ve Allah’tan razı olan ve Allah’ın onlardan razı olduğu kullarımın arasına gir ki Cennetime giresin. İşte o’da nefs-i sır sahibi olan kişidir. Burada önemli olan nokta, orada “kullarımın arasına gir.” denilmesidir. Burada nefis mertebelerinin yedi tane olduğu gibi, Cenâb-ı Hakk’a ulaşmanın da yedi yolu olduğunun isimlerini söyleyelim: şeriat, tarikat, hakikat, marifet, kutbiyyet, kurbîyyet, abdiyyet. Abdiyyet yani Allah’a kul olmak en üst makamdır. Makâm-ı abdiyyet’in sahibi Muhammed Mustafa (s.a.v)’dir. Ve namazdaki tahiyatta oturduğumuz makâm-ı abdiyyet’in işaretidir. Allah Huzur-u Risâlette’de böyle oturmak nasip etsin.

Hayri Akıncı: İnşa’Allah. Allah razı olsun.

* Bu söyleşi Dost TV’de Hayri Akıncı’nın sunduğu ve Ö. Tuğrul İnançer’in konuk olduğu “Gönül İkliminde” adlı program’dan deşifre edilmiştir.

NEFİSLE SAVAŞ

Nefis öldürülemez dört şey dışında.

Ey aziz;

söylediklerimi tut aklında.

Susma hançeri,

açlık kılıcı,

yalnızlık kargısı,

uykuyu terk.

Kimde olmazsa bu dört silah;

bulmaz nefsi asla felah.

Anmadan durursa Tanrı'yı gönlün;

melun şeytan olur senin dostun.

Dünya ehlinden olanlara

lazımdır dev gibi yağlı ve tatlı lokma.

Kim düşkün olursa gümüşe, altına,

Eş olur ahiretteki akibeti zavallılığa.

Kim ki ahiret için çalışır,

Tanrı tarafından şeref sahibi kılınır.

Verirler dünya malını toprak düşkününe,

Verirler ahiret malını sakınana.

Kardeşim;

Şeytandır düşmanın.

Uyarsan ona,

vurulur boynuna ateşli zincir.

Dünyaya meyleden talihsiz kişi

nasıl alır ahiret aleminden nasibini?

Oğlum;

Meşgul ol Tanrı'yı anmakla.

Gulyabani gibi uzak dur mahlukattan.

ŞEYH FERİDEDDİN ATTÂR (K.S)

Midhat Baharî

(1879-1971)

Son Mevlevî Şeyhi, Şair ve Edip

» **Emin IŞIK**

Asıl adı Ahmet Midhat, Eyüp Sultan Bahariye Mevlevihânesi'ne intisabı ve şiirlerinde "Baharî" mahlasını kullanmış olması dolayısıyla Midhat Baharî diye tanınmış ve öyle anılmıştır. Soyadı kanunu çıkınca, Beytur soyadını almış, Ahmet Midhat Baharî Beytur olmuştur.

Ahmet Midhat, 1879 yılında Eyüp Sultan semtindeki Taşlıburun Sa'diye Dergâhı'nda doğdu. Babası Askerî Mahkeme Başkâtibi Kütahyalı Mehmet Nuri Efendi, anası Sa'diye dergâhı şeyhi Süleyman efendi'nin kızı Fatma Aliye hanımdır. Babasını küçük yaşta kaybettiği için anası ile birlikte dedesi Süleyman efendi'nin yanında kaldı ve onun terbiyesinde yetişti.

İlkokulu Eyüp Sultan'daki "Dâru'l Feyz-i Hamidî" mektebinde, orta okulu "Eyüp Askerî Rüşdiyesi'nde" okudu. İdadî (lise) tahsilini, daha sonra Ankara Defterdârı olacak olan ve o sırada Bitlis'te görevli bulunan ağabeyi İsmail Zihnî Bey'in yanına giderek, Bitlis İdadisi'nde tamamladı. İlk dinî bilgilerini dedesinden, Şark dilleri ve edebiyatındaki köklü ve derin kültürünü münevver aile çevresinden ve ailenin seçkin dostlarından edindi. Farsça'yı diğer ağabeyi Mustafa Rafet efendiden ve aynı semtte, komşu tekke olan Bahariye Mevlevihânesi şeyhi, şâir, bestekâr, neyzen ve Mesnevîhân Hüseyin Fahreddin Dede efendi'den, Arapça'yı da Beyazîd dersiâmlarından

Konya Makam Çelebisince yapılan son şeyhlik tayini olması dolayısıyla, Midhat Baharî, Mevlevîler arasında son Mevlevî Şeyhi olarak tanındı ve saygı gördü.

ve dârulfünun müderrislerinden Hüseyin Avni efendi'den öğrendi. Bu zatın diğer derslerine de devam ederek, medreseden mezûniyet icazetnâmesi, ayrıca gümüş liyakat madalyası aldı. Devrin sayılı aydınlarından biri olan kayın pederi Mehmed Said efendi'den Arap edebiyatı okudu. Bu ders ilişkisi, daha sonra hocasına damat olma sonucunu doğurdu. Yine o devirde, Sahihi Buharî hafızı olarak tanınan muhaddis Saîd Efendi'den Buharî kıraat eyledi. İlmine ve irfanına hayran olduğu Hüseyin Fahreddin Dede'nin yanında, Mevlevî usûl ve âdâbına uygun olarak çile çıkardı ve semazen oldu. Hâtûniye şeyhi Hüsam efendi'den Mesnevîhânlik icazeti aldı. Konya Makam Çelebisi Abdülhalim Çelebi'den destar alarak, Dede rütbesini kazandı (1924).

Rivayete göre olay şöyle gerçekleşti:

Ankara Mevlevîhânesindeki bir sohbet sırasında, Midhat Baharî'nin sözlerinden etkilenen Abdülhalim Çelebi başındaki destarlı sikkeyi çıkarıp, Midhat Baharî'ye giydirdi. Bu olay, Konya Makam Çelebisince yapılan son şeyhlik tayini olması dolayısıyla, Midhat Baharî, Mevlevîler arasında son Mevlevî Şeyhi olarak tanındı ve saygı gördü.

Dergâhlar kapandığı zaman, kendisi Kasımpaşa Mevlevîhânesi Mesnevîhânı idi. Mevlevîlik aynı zamanda bir kültür ve sanat faaliyeti olduğundan, kendisi bu kültürle olan bağını hiçbir zaman koparmadı, hayatının sonuna kadar sürdürdü.

Midhat Baharî lise (idadi) mezuniyetinin ardından, 17-18 yaşlarında, o zamanın bir çok mektepli genci gibi, Maliye Nazareti kaleminde katip olarak görece başladı. İki yıl sonra Orman Maden ve Ziraat Müdürlüğü kalemine naklen tayin edildi. Bir ara Akşehir Hatip Mektebi Türkçe ve Edebiyat muaalimi görevinde bulundu. Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulunca, bu bankanın haberleşme şubesi başkatipliğine getirildi. Daha sonra Sümerbank Alım-Satım Şubesi Haberleşme Şefliğine tayin edildi ve emekli oluncaya kadar(1945) bu görevde kaldı.

Vefat tarihi olan 11 Temmuz 1971 yılına kadar, İstanbul Göztepe semtindeki mütevazî evinde ilmî çalışmalarını sürdürdü. 1959 yılında açılan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Farsça öğretmenliğine ücretli olarak tayin edildiyse de bu görevinde ancak bir buçuk sene kadar hizmet verebildi. Abdülkadir Keçeoğlu (Yaman Dede) da ücretli olarak Farsça derslerine geliyordu. Midhat Baharî, derslerini dostuna emanet ederek, görevi bıraktı. O sene eşinin vefatı, ilerlemiş yaşı ve sağlık durumu, Göztepe'den Fındıklı'ya üç-dört vasıta ile gidip gelmenin zorluğu yüzünden, söz konusu görevi daha fazla sürdüremedi.

Midhat Baharî, içinde bulunduğu kültür çevresinin etkisiyle küçük yaştan itibaren şiirler yazmaya başlamış, ancak şiirlerini ve yazılarını, lise tahsilini tamamladıktan sonra yayınlamıştır: Hazine-i Fünûn, Mektep, Malumat, Terakki, Tercüman-ı Hakikat ve Resimli Gazete gibi o devrin belli başlı yayın organlarında yazmıştır. Nesir ve şiirlerinde, Midhat Baharî, Nurizâde Midhat, Midhat Baharî Hüsâmi gibi imzalar kullanmıştır.

Gerek şiirlerinde, gerek nesirlerinde, Servet-i Fünûncuların dilini andıran ağır ve sanatlı bir Türkçe görülür. Mesela Midhat Baharî Hüsâmi imzasıyla yayınladığı "Tercüme-i Risale-i Sipehsalar" (Derseâdet Selânik Matbaası -1331/1914) böyle ağır ve sanatlı bir dille tercüme edilmiştir. Oysa daha sonra, özellikle dil devriminden sonraki yazılarında, eski dilden uzaklaşmış, oldukça arı ve duru bir Türkçe ile yazmaya başlamıştır. Özellikle şiirlerinde, Mehmet Akif'i ve Yahya Kemal'i andıran bir dil kullanmıştır.

Semâzenlerle ilgili şu kıta buna misal gösterilebilir:

*Sanma beyhude döner vecde gelen âşıklar;
Mest-i cânân olarak akla vedâ eylerler
Nâydan bâng-i elestîyi duyup, âh ederek,
Hakk'ı âğûşa sarar, öyle semâ ederler.*

Tevhîd inancını da şu mısralarla dile getirir:

*Bütün esrar-ı hilkat nûr-i vahdetten ibarettir.
Bu eşya Hakkın esmasıyla rengârenk olur zâhir.
Görölmüşdür senin nûrunla Allahım muhakkak Bir.
Cihanda var olan her şey minel-evvel, ilel-âhir.*

Hazret-i Peygambere aşkını ve hâlini şu niyaz ile arz eder:

*Gönlümüz, gül yüzünün âşık-ı pervânes,i
Cânımız, pertev-i hüsnüyle yanan aşk âteşi.
Bir eşin varsa, yine kendin o bir tâne eşi.
İki âlemde de sensin bize Hakk'ın güneşi.
Ey nebbiyy-i ezeliyyü'l-ebediyyü'l-Kureşî!*

Yıllar süren uzun bir hasret döneminden sonra, Hazreti Pîr'in türbesinde okuduğu uzunca şiirden, buraya aktarılan şu bir kaç beyit, onun Mevlânâ'ya olan hayranlığına delildir:

*Ey zîynet-i bağ-ı ebediyet sana geldik.
Ey Kâ'be-i maksûd-i hakikat sana geldik.*

*Biz zerreleriz, sen ise hurşîd-i ilâhî,
Ey vâris-i sultân-ı risâlet sana geldik.*

*Lâyık değiliz gerçi bu Firdevs-i cemâle,
Biz boynu bükük, acz ile hazret sana geldik.*

*Ey neş'emiz, îmanımız, ümîdimiz ey Pîr
Bîcâreleriz, eyle mürüvvet sana geldik.*

"Mihrab-ı Aşk" isimli divanındaki şiirlerinin tamamı Mesnevî neşvesi taşır. O şiirler, şâirinin nasıl bir Allah ve Resûllullah âşığı, nasıl bir Mevlânâ hayranı olduğunu açıkça ortaya koyar.

"Mesnevî Gözüyle Mevlânâ" adlı eserinde, Hazreti Mevlânâ'yı Peygamber Efendimizin izinden giden bir İslâm âlimi ve velisi olarak, aslî hüviyetiyle tanıtmaya özen gösterir. Onu, bir takım yabancı ideoloji mensuplarının keyfi anlayışlarından ve istismarlarından korumayı hedefler. Onu, ozan veya filozof şeklinde tanımlamak isteyen münasebetsiz yaklaşımlardan uzak tutmaya çalışır.

Midhat Baharî, zarif, hassas ve edepli bir insandı. Terbiyesi kalp kırmaya izin vermediği için, üzüntülerini belli etmez, içine atardı. Bu yüzden de çok acı çekerti.

Hüseyin Top, Reşit ağabey ve bendeniz, her Pazar günü, saat on ile oniki arasında kendisini ziyaret ederdik. Öğleden sonra, ziyarete gelenler çoğalıyor diye, erken sayılan bu saati, bize kendisi vermişti. Hüseyin Bey, Yüksek İslâm Enstitüsü'nden sınıf arkadaşımı. Reşit (Sarica) ağabey de ünlü tezhipçi Rikkat Hanımefendi'nin oğluydu. Mutad ziyaretlerimizden birinde, kendisini, biraz halsiz ve neşesiz gördük. Reşit ağabey, "Efendim, geçmiş olsun, rahatsız mısınız?" dedi. O da "Hayır evladım, şükür Allah'a değilim, lâkin üzgünüm" diye cevap verdi. Reşit ağabey, "Niçin efendim, ne oldu ki?" diye sorunca, bir süre sustu, cevap vermek istemiyor gibiydi. Kısa bir tereddütten sonra öfkeli bir sesle "Olmaz efendim, böyle edepsizlik olmaz! Cenâb-ı Pîr'e karşı bu yapılmaz!

Dün bir hanımefendi geldi, elinde acâip hezeyanlarla dolu bir de kitap vardı. Bu şiirleri, bana Hazreti Mevlânâ yazdırdı, diyerek saatlerce onları okudu durdu. Âsâbımı da alt üst etti. İlk defa ziyaretime gelen birinin kalbini kırmak istemedim, kendisine bir şey demedim. Lâkin çok üzüldüm. Kitabına “Yeni Mesnevî Hazreti Mevlânâ’dan Esintiler” ismini vermiş. Şiir mi, nesir mi, her neyse, yazacaksan, kendin yazarsın, ne diye Hazreti Pîr’i alet edersin? Güya, her gece Hazreti Pîr efendimiz, kendisine geliyormuş ve sabahlara kadar bunları yazdırıyormuş. Olacak şey mi bu!”

Ben işi şakaya vurup, neşelendirmek istedim, “Üzülmeyiniz efendim!” dedim. “Hazreti Pîr, orada her gece, Şems ile sohbettedir. Merak etmeyiniz, Şems’i bırakıp da bir yere gitmez!” Bu söz üzerine, “Hay Allah iyiliğini versin! Galiba öyledir” deyip, başladı gülmeye.

Nezih Uzel, bir sohbet sırasında, kendisine, “Efendim, Hazreti Mevlânâ’yı tanımasaydım bana çok yazık olurdu” deyince, o da “Evladım, hepimize çok yazık olurdu” demiş.

Mevlânâ ve Mesnevî’den bahsedilince heyecanlanır, yüzünün rengi değişirdi. Konya sözü bile onu heyecanlandırmaya yeterdi.

Doksan yaşının üstünde vefat etti. Son nefesine kadar hiçbir unutkanlık belirtisi göstermedi. Mesnevî’den ve Divan-ı Kebir’den şiirler okur, ilgili âyet ve hâdisleri de delil getirirdi. Taptaze hâfızası, pırıl pırıl zekâsıyla ve çok ince latîfeleriyle herkesi hayretler içinde bırakırdı. Bir sohbet sırasında, “Efendim, maşallah ne kadar sağlam bir hafızanız var!” demiştim, o da “Mevlevîlerde, üç haslet bulunur: yüreklerinden ölüm korkusu kalkar, kınanmaktan korkmazlar, bunaklık illetine uğramazlar” buyurmuştu.

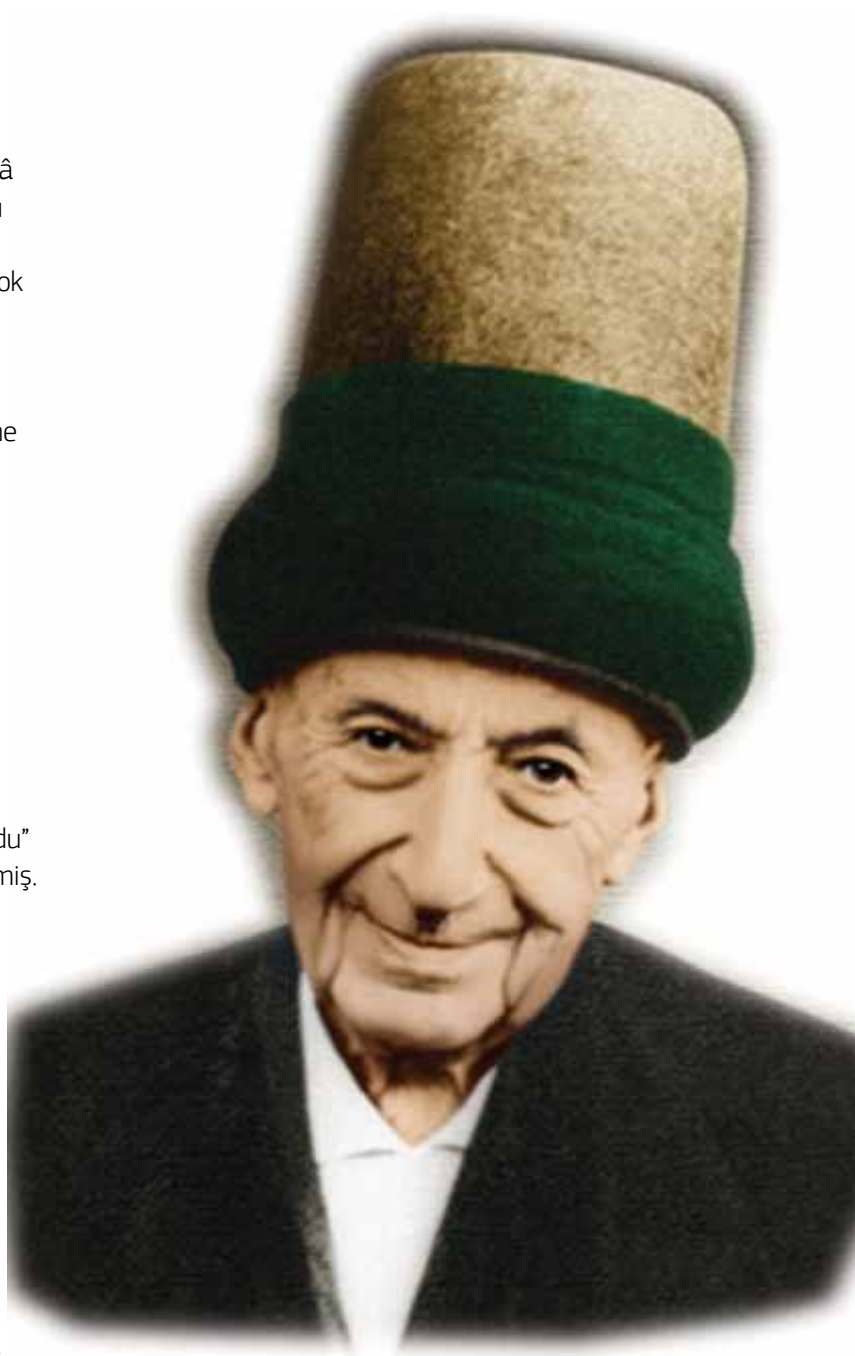
Mevlevî neşesiyle yaşadı. İmanını aşk hâlinde yaşayan bir bahtiyardı. Bir şiirinin mahlas beytinde aşkını şöyle dile getiriyordu:

*Ey Baharî, feyz-i Mevlânâ ile yoktur hazân!
Sen baharistân-ı sevdâsın, derûnun lâlezar.*

Midhat Baharî, Hazreti Mevlânâ’yı yakından tanımakla kalmamış, onun hâliyle hâllenmiş, tasavvuftaki adıyla “Fenâfîşşeyh” makamına erişmiştir. Mevlevî zarafetiyle İstanbul efendiliğini şahsında mezcetmiş olan merhûmun kabri, İstanbul’da Sahra-yı Cedîd mezarlığındadır.

Yayınlanmış eserleri şunlardır:

1. Rûh-i Kurân’dan Bir Sahife-i Nûr, (1342/1926).
2. Tercüme-i Risâle-i Sipehsalar, (İstanbul 1331/1914)
3. Destegül, (1343/1927)

4. Leâli-i Meânî, (İbni Kemal’in Beyanu’l-Vücûd adlı eserinin tercümesidir. İstanbul 1328/1912)
5. Ravza, (İstanbul 1324/1899)
6. Sünbülîstan Şerhi, (İstanbul 1325/1910)
7. Divan-ı Kebir’den Seçme Şiirler (İstanbul 1942-MEB. Şark İslam Klasikleri. Tamamı üç cilt).
8. Mihrâb-ı Aşk, (İstanbul, Sulhi Garan matbaası, tarihsiz, 1963?).
9. Mesnevî Gözüyle Mevlânâ, (İstanbul 1965).
10. Güşvar, (İstanbul, tarihsiz 1324/1899 dan önce).

Yayınlanmak üzere hazırlanmış olan eserleri:

1. Mevlânâ’nın Rubaîleri,
2. Kitabu’l-İlm (İmam Gazali’nin İhyâ-ul-ulûm adlı eserinden İlim bölümünün tercümesi).
3. Şiir ve Musikîde Mevlevîler.
4. İlim ve Edebiyatımıza Hizmet eden Mevlevîlerden Bazı Simalar.
5. Geçmiş Büyüklerimizi Analım.
6. Çocukluk Hatıralarım.

Ben Sizin Aşkınızın Aşığıyım

» H. Nur ARTIRAN

*Mezarımın yanından geçen sarhoş olur.
Mezarımın başında duransa, sonsuza kadar sarhoş olur.
Mezarımın sarhoşu denize dalsa, deniz sarhoş olur, taşar köpürür.
Toprağa girse mezar da sarhoş olur, lâhitde.**

Kim bilir nice Hz. Mevlânâ âşığı bu ilâhi sözler ile sermest olmuştu. Konya hülyalarıyla, Hz.Pîr sevdasıyla, nihayetsiz tutkulu bir aşk yaşamıştı. Dîvân-ı Kebir ve Mesnevî'yle büyülenmişti. Can pahasına sır dolu esrarlı bir âlemde, Zümrüd-ü Anka olup, Kaf dağına aşmıştı. O ilâhi şem-i nûr'un etrafında pervane gibi döndükçe dönmüş, çaresiz, kararsız bir halde yandıkça yanmıştı.

Kim bilir; Burcu belâ'nın kaç bilge fâtihi, Seniha Bedri Göknîl misali; gönlü yakan yandıran o kor alevler içinden, güller, lâleler toplamıştı. Aşkın sonsuz bilinmez derinlikleri içerisinde, "Sevgilinin dikenini bütün güllerden daha hoştur" demişti. "Onun gül bahçesinden bir tek gül koparmadan önce, göğsüne yüz binlerce diken batmıştı" ¹

*"Mest bir halde hakikat meyhanesine geldim.
Kendimden geçtim. O nedenle yücelmeyi de alçalmayı
da düşünmez oldum" demişti.* ²

Hakkın sonsuz kudret ve kuvvetini idrâk ederek, o

büyük ilâhi aşkın önünde kendi hiçliğini kabul edip, bu ledünni bilinç içinde yaşayan, Seniha Bedri Göknîl kutsal ideallerinin rehberliğinde geçen yaşamı boyunca, çok az kişiye nasip olacak güzellikte maddi, mânevi hizmetleriyle bu âlemde hoş bir sadâ bırakmıştır. Başarılarıyla şöhreti yurt dışına taşan Seniha Bedri Göknîl bu değerli edebi çalışmalarıyla; ilim, eğitim, fikir ve kültür hayatımızda; karşı konulmaz bir tutkuyla bağlandığı, Hz. Mevlânâ'ya olan sonsuz aşkı ile de, his ve gönül dünyamızda, çok derin izler bırakarak 1973 yılında aramızdan ayrılmıştır.

Değerli üstad; İbnülemin Mahmut Kemal yazmış olduğu bir makalede, fikir, san'at ve edebiyat dünyamız meşahir-i meçhule (bilinmeyen ünlüler) ile dolup taşmaktadır. Batı'da bu gibi insanların heykelleri dikilirken bizde ise bir karın sonra, belki isimlerini yâdedecek adam bulunmayacaktır diyerek, unutulmaya terk edilmiş maddi mânevi değerlerimiz konusunda üzüntülerini dile getirmiştir. Bu çok değerli biyografımıza hak vermemek mümkün değil. Belki şimdilik henüz unutmadık, fakat böyle giderse yakında unutulacaklar listesine katılacak olanlardan biride "Seniha Bedri Göknîl" Hanımefendidir. Kültür ve gönül dünyamızın bu müstesna ismi; Güçlü

* Divân-ı Kebir (Şefik Can cilt 1 no 843)

¹ Divân-ı Kebir (Şefik Can cilt 1 no 320)

² Divân-ı Kebir (Şefik Can cilt 1 no 235)

karakterleri, ilmi hüviyeti, san'atkâr mizacıyla, bilgi, incelik, zevk, ve heyecan dolu maddi mânevi çalışmalarıyla, gelecek nesillere geniş ufuklar açmıştır. Gönül ve fikir bahçemizde en değerli duyguların yeşermesi için çok büyük gayretler göstermiştir.

Türk edebiyatının liyakat sahibi en yetkin çevirmenlerinden olan, Seniha Bedri Göknîl; İstanbul'un tanınmış ailelerinden, dindar bir aristokrat olan, Nafia Nazırı (Bayındırlık Bakanı) ve Sadâret Müsteşarı (Başbakan yardımcısı) Giritli Ziya Bey ve pek muhterem eşleri Dilistan Hanımefendinin kızları olarak 1901 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Yaşadığı dönemlerin en popüler okullarından biri olan Dame de Sion'u büyük bir başarıyla bitirdi. Ailesinin verdiği çok derin ve köklü maddi mânevi eğitimin dışında, okuldan aldığı yabancı dil eğitimini de, gönlünde yatan edebiyat aşkıyla birleştiren, tadına doymaz eşsiz çeviriler meydana geldi. 1920' li yıllardan başlayarak 1960'lı yıllara kadar devam eden çalışmalarında; Friedrich Schiller, Henrik Ibsen, Peter Weiss, Ludwig Fulda, Gustav Freytag, Edmund Morris, Hermann Sudermann, Gerhardt Hauptmann, William Shakespeare, ve büyük Alman düşünürü Goethe gibi birçok dünyaca ünlü yazarın klasikleşmiş eserlerini dilimize çevirdi. Yıllarca Türk edebiyatına nitelikli çeviriler kazandıran Seniha Bedri Göknîl; Türk ve dünya edebiyatına değerli katkılarından, özellikle de Goethe'nin "Faust" adlı eserini çevirmekte gösterdiği ustalık ve başarıdan dolayı, 1933 yılında 'Goethe Nişanı' aldı. Çok değerli tiyatro üstadımız Muhsin Ertuğrul ile kardeş yakınlığı içerisinde geçen uzun ve samimi dostlukları içerisinde, çevirileriyle Türk Tiyatrosuna da bir çok yapıtlar kazandıran Seniha Bedri Göknîl; Edmund Morris'in

Peder-i âlileri ve tüm aile fertlerinin gönülden bağlı olduğu, mânevi büyükleri, Esad Erbili Hazretleri'nin çok sevdiği mânevi bir evladı olmuştı.

“Tahta Çanaklar”, Gerhardt Hauptman’ın “Yedi köyün Zeynebi”, Peter Weiss’in “Mara” ve Ludwig Fulda’nın “Yanardağ”ı gibi daha bir çok tanınmış tiyatro oyunlarını da büyük bir ustalıkla dilimize çevirdi. Tiyatro sevenler bu oyunları hâlâ büyük bir beğeni ile izlemektedir. Edebiyat dünyamızın güzel, hırslı ve başarılı, his ve gönül dünyamızın, ince ruhlu, zarif, nâdide bir hanımefendisi olan Seniha Bedri Göknil; sınırları yurt dışına taşan şöhretini, başarılı edebi çalışmalarını, hiçbir zaman mânevi değerlerin üzerinde tutmamıştır. Popülizme heves etmeyen, gösterişsiz, mütevazî, Hz. Mevlânâ âşık’ı faziletli bir hanımefendi olarak, kendinden sonraki genç nesillere çok önemli bir rehber ve idol olmuştur. Sınırlı sayfalar içerisinde edebi şahsiyeti ve bu konudaki başarılarına daha fazla değinmeden, Hz. Mevlânâ’ya olan tutkusundan ve sıra dışı mânevi hizmetlerinden bir nebze olsun bahsetmek isterim.

Seniha Bedri Göknil; Cenâb-ı Hâkın lutfû ihsânıyla daha bu dünyaya gözlerini açar açmaz, Pek muhterem Peder-i âlileri ve tüm aile fertlerinin gönülden bağlı olduğu, mânevi büyükleri, Esad Erbili Hazretleri’nin çok sevdiği mânevi bir evladı olmuştı. Çocukluk günlerini ailesiyle birlikte sık sık ziyaretlerine gittiği Esad Erbili Hazretleri’nin sohbetlerini dinleyerek ve pek muhterem kerimeleri Saadet Hanımefendiyle yakın dostluk ve arkadaşlık ederek geçirmişti. Henüz küçük bir çocukken Esad Erbili Hazretleri’nin yanı başına diz çökmüş; “Tecellâ-yı cemâinden habibim nev-bahâr âteş. Gül âteş, bülbül ateş, sünbül âteş, hak-ü hâr âteş.” mısralarını onun ateş gibi gönülleri yakan gür sesinden dinleyerek, anlayamadığı ilâhi bir ateşin içine düşmüştü. O büyük mutasavvıfın feyz-i mânevisinden nasiplenme saadetine erişmişti. Genç kızlık dönemlerinde ise Esad Erbili Hazretleri, kendi kızı gibi kabul ettiği Seniha Hanımefendiyi, Osmanlının son dönemlerinde Şam valisi olarak görev yapan, Ahmet Nedim Göknil Beyin oğlu, Nedim Bedri Göknil ile evlendirmeyi arzu

etmişti. Bu nedenle de, İstanbul Erenköy’de ki köşkünde çok sevdiği bu iki genci bir araya getirerek tanıştırmıştı. Her iki gençte bu tanışmadan çok memnun kalmışlar, daha ilk görüşmede ömür boyu sürecektir, eşsiz bir saadeti Esad Erbili Hazretleri’nin arzu ve tavsiyeleriyle yakalamışlardı. O günlerde tütün tüccarı olan Nedim Bedri Göknil, ilerleyen yıllarda Demokrat Partiden milletvekili olmuştur. Eşi ve ailesi ile birlikte, gönül verdikleri Esad Erbili Hazretleri’nin son nefesine kadar yakınında olan Seniha Bedri Göknil uzun yıllar süren mutluluk, huzur saadet içinde geçen evliliğinde ise iki kız çocuğu dünyaya getirmişti. Entelektüel kişiliğiyle, ilim irfân sahibi aydın bir İstanbul Hanımefendisi olan Seniha Bedri Göknil; ‘Goethe Nişanı’ alacak güzellikteki başarılı çalışmalarına, eşiyle geçirdiği sevgi, saygı dolu mutlu yıllara, tüm dünyevi huzur ve saadete, yaşamına eşsiz güzellikler katan iki evladına rağmen, zaman, zaman rûhunda kopan fırtınaları bir türlü anlayamıyor, içinde ta.. gönlünün derinliklerinde yanan, patlayan volkanlara engel olamıyordu. Çocukluk günlerinde tanıma lûtfuna eriştiği, aile dostları Esat Erbili Hazretleri; daha çocuk masumiyeti içerisinde yaşarken, kendisi farkında bile olmadan “Gül ateş, bülbül ateş, sünbül ateş” mısralarıyla rûhuna anlayamadığı bir ateş düşürmüştü, gönlüne nice sevgi tohumları ekmişti. Kabuklarını kırıp çatlayan, yeşeren yüce bir aşkın patlamaları, fırında pişen ekmeğin yanışıydı, bu gönlünü yakan ateş. Yıllar boyu hiç kimseler fark etmedi yüreğindeki bu derin sızıyı. Allah’ın lûtfettiği bunca mutluluğa rağmen içindeki burukluğu, acıyı. Hayatın tüm cömertliğine rağmen gönlündeki yoksulluğu. Varlık içinde yokluk, mutluluk içinde mutsuzluk yaşamının bir parçası olmuştur. Onlarca etrafındaki kalabalığa rağmen rûhundaki yalnızlık... Aslında kendisi de bilemiyordu, o da çözememişti bu karışık ledünni bilmeceyi. Yıllarca devam etti yüreğine düşen bu kor alev. Kimi zaman aşk oldu içini yaktı. Kimi zaman tatlı bir bahar meltemi, kimi zaman da nisan yağmuru gibi gönlünü yeşertti, serinletti.

Rûhundaki fırtınalı günlerde sığındığı tek liman olan çok sevgili hayat arkadaşı Nedim Bedri Göknil Bey, bu çok değerli İstanbul Hanımefendisini anlayamadığı yalnızlığıyla baş başa bırakarak ebedi bir yolculuğa çıktı. Seniha Bedri Göknil, büyük bir aşkla bağlandığı eşinden ayrılmanın acısı ve hüznüyle artık bir başka bakıyordu bu âleme. Dünyanın boşluğunu, zevklerinin gelip geçiciliğini biliyordu zaten. Hiçbir zaman gönülden bir bağı olmamıştı fâni dünyaya. Fakat yinede eşinden ayrılmanın verdiği dayanılmaz acı ve ıstırap, onu biraz daha çekmişti parıltılı bu âlemden. Daha da çok kendi içine dönmeye yöneltmişti bu zarif Hanımefendiyi. Bir bilinmez sevda peşinde geçen nice günlerden sonra; Konya'da, Fisûn'lu bir Şeb-i Arûs gecesi, bütün acıları dinmiş, karanlığı aydınlık olmuştu. Rûhunun sonsuz derinliklerinde, uzun yıllar kutsal bir sır gibi sakladığı hasret dolu duyguların "Aşk" hemde "İlâhi bir aşk" olduğunu fark etmişti. Yıllardır bir türlü çözemediği soruların cevabını nihayet bulmuştu. Konya'nın karlı soğuk bir kış gecesi, onun hayatına baharı getirmiş, gönlünde güller, lâleler açmıştı. Yaşanan bu Şeb-i Arûs sanki kendi düğün günüydü. Hazzın en doruk noktasını vadeden süreç bitmiş, şimdi doyasıya vûslatı yaşıyordu. Neyler üflenip tanbur'un teline dokundukça aşına eller, terennümler ile kendinden geçiyordu. İnleyen rebap sesinden "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" hitabını tüm benliğinde hissediyordu. Bu ilâhi sesler vücudunun her hücrelerinde defalarca yankılanırken; Güneş kadar parıltılı gönlünü, mânâ diyarına açarak, sırlı bir aydınlığa davet eden, Şeyh Efendinin etrafında büyük bir iştiaqla dönüyor, dönüyor, dönüyordu. Sorsanız bu mânevi gönül semâsı kaç yıl, kaç asır böyle devam etti. Bir anlık ilâhi aşkı yaşayış kaç ömre bedeldir, bilen var mı bilinmez. O artık devrinin büyük Mevlevî Şeyhlerinden Mithat Bahari Hazretleri'nin, ilâhi nûrunun etrafında dönüp dolaşan bir pervane olmuştu. Rûhundaki bu coşkun mânevi duygular önüne geçilmez bir sel gibiydi. Kendisini anlamakta zorlanan yakınlarının ve birçok kişinin tüm karşı çıkmalarına, hatta onu kınayıp her fırsatta sataşmalarına rağmen, aldığı her nefesini, maddi mânevi tüm varlığını, Şeyhi Mithat Bahari Hazretlerine adamıştı. Çünkü o çok iyi biliyordu ki; Hz. Mevlânâ bir gazelinde; *"Sağdan, soldan çekiştirmeler, ayıplamalar duyulsa bile, gönlünü bir güzele kaptırmış olan bir kişi, aşkından asla dönmez. Aşk yüzünden kınanmak, ayıplanmak nasıl bir âdet ise, âşığın kulağının sağır olması da bir âdettir."*³ Hz. Pir'in buyurduğu gibi kulağını Hakkın sadâsından başka her şeye kapamış, teslimiyet içinde aşka boyun eğmişti.

*Dostum âlem senin için eğer düşman olursa bana.
Tasa değil çünkü yetersin dost ancak sen bana.*⁴

³ Divân-ı Kebir (Şefik Can cilt 1 no 246)

⁴ Füzûli

Bu düşünceler içerisinde aynı mânevî duyguları paylaştığı birkaç gönül dostuyla, dikenli yollarda aşk ile yürüyerek, kendinden sonra gelecek nesillere vefa, sadakat ve hizmet örneği olmuştu.

Seniha Bedri Göknîl'in güvenli coşkun hizmet duyguları, Mithat Bahari Hazretlerini de çok etkilemişti. Bu nedenle de yaşamını tümüyle değiştirecek çok önemli kararlar almıştı. O günlerde müzik öğretmeni olan kızı Mutahhara hanım ve Fransızca öğretmeni olan küçük kızı Destina hanımla birlikte İstanbul Cadde Bostan'da güller içerisinde iki katlı güzel bir köşkte yaşıyordu. Devrinin tanınmış bu Mevlevî büyüğüne birçok kişi gönül vererek, yakınında olmanın huzur ve saadetini yaşıyordu. Bir cilde-i Rabbânî neticesi, Peder-i Âlîlerinin mânâsına vakıf olamadıklarından, Mutahhara ve Destina Hanımlar aynı huzur ve saadeti hissedemiyorlardı. Bu nedenle de Mithat Bahari Hazretleri'nin kendi devlethanesinde yapmış olduğu sohbet ve toplantılara çok az kişi katılabiliyordu. Mutahhara ve Destina hanımları rahatsız ediyor olmanın verdiği sıkıntıyla, zaten bu sohbetler fazlada coşkulu geçmiyordu. Bu duruma fazlasıyla üzüldü rahatsız olan, Seniha Bedri Göknîl; Mithat Bahari Hazretleri'nin isteğiyle bu gönül sohbetlerini, İstanbul Göztepe'de bulunan kendisinin yaşadığı villada yapmaya başladı. Çok kısa bir zaman sonrada; O yıllarda ileri yaşlarda olan şeyhine karşı duyduğu şefkat, sadakat ve bağlılığının, yüceliği ve derinliği neticesinde, çok değer verdiği mânevî büyüğünün, daha uygun ortamlarda ve en güzel şartlarda yaşamasını sağlamak, özellikle de yaşlı olması dolayısıyla sağlığıyla yakından ilgilenilebilmek için, Mithat Bahari Hazretleri'nin de arzusu doğrultusunda, ulvî bir aşkla gönül verdiği şeyhini, kendi yaşadığı fakirhanesinde misafir etmek istemiş, şeyhinin her zaman yakınında olmanın verdiği huzurla yaşayan Seniha Bedri Göknîl, o yıllarda doksan yaşlarında olan bu değerli mânevî büyüğünün her türlü hizmetini inanılmaz bir aşkla, büyük bir şefkatle yapmıştır. Çarşamba ve Cumartesi günleri de, Mithat Bahari Hazretleri bu hâne'de Hâk âşıklarına sohbetler yapıyordu. Çarşamba günü yapılan toplantıya mânevî olgunluğa erişmemiş yeni dervişler katılıyordu. Cumartesi toplantılarında ise Seniha Bedri Göknîl'in entelektüel kişiliği, geniş dost yelpazesi, kişisel gayretleri, özellikle özverili sonsuz hizmet etme aşkı neticesinde, büyük bir coşkuyla geçiyordu. Dönemin çok değerli ve tanınmış Tasavvûfçuları, edebiyatçıları, şairleri, mûsikîşinasları, Âlimleri, hattatları, hâfızları, en önemlisi de Mevlânâ âşıkları bu sohbetlere huzur içinde büyük bir şevkle katılıyordu. Seniha Bedri Göknîl; gönlü gibi güzel ve geniş olan, yaşadığı hanesinin kapılarını,

samimi duygularla herkese sevgiyle açmıştı. Böylece bir çok kişi bu sohbetlerin müdavimi olurken, Mithat Bahari Hazretleri de, huzur içerisinde bir çok kişinin gönül hanesine mihman olmuştu. Her hafta yapılan sohbetlerin ana konusunu genellikle, Mithat Bahari Hazretleri ve Seniha Bedri Göknîl'in çok yakın dostlarından; Şefik Can hazırlıyordu. Özellikle bu gün için Dîvân-ı Kebir'den bir gazel seçerek, Mithat Bahari Hazretlerine getiriyordu. O zamanlar fotokopi makinesi yaygın olmadığından, seçilen gazeli kopya kağıtlarıyla çoğaltarak gelen bazı misafirlere de dağıtıyordu. Mithat Bahari Hazretleri de Farsça olan bu gazelleri tercüme ederek açıklamalarını yapıyordu. Bu vesileyle sohbetler genişleyip derinleşiyordu. Güne iştirak eden mûsîkîşinasların, Mevlevî âyini ve tasavvûf mûsikisi icrasıyla bu günler büyük bir zevk-i mânevî içinde geçiyordu. Seniha Bedri Göknîl, Şefik Can Dede'nin hazırladığı Osmanlıca el yazması olan gazelleri, yine Mithat Bahari Hazretleri'nin el yazması olan tercümeleriyle birleştirerek, evde yaptıkları amatör bir çalışmayla kitap şeklinde getirmiştir. Mânevî değeri yüksek bu kitabı daha sonraları, Şefik Can Dede'ye armağan etmiştir. Yaşadığı dönemlerin çok kültürlü, ilim irfan sahibi, varlıklı elit bir hanımefendisi olan, Seniha Bedri Göknîl; bu sohbet günlerinde yanında çalışan aşçı, uşak ve diğer hizmetliler yardımıyla, tüm misafirlere beş çayı ve akşam yemeği servisi yapıyordu. Gelenlerin tümüyle tek, tek çok yakından ilgileniyordu. Her biri farklı, farklı meşreplerden olan bu misafirlere, kendi meşreplerine göre ayrı, ayrı büyük bir özenle nâmütenâhi, sofralar hazırlıyordu. Bu mânevî ailenin çok değerli bir üyesi olan, Neyzen Halil Can'ın şeker hastası olmasına rağmen; kapıdan çıkarken, aşçının eline küçük bir not sıkıştırarak "Haftaya bu yemek ve tatlıları isterim." deyip emirler yağdırması da günün espiriler içinde neşe ile kapanmasına vesile oluyordu. Seniha Bedri Göknîl; böylece yıllar süren ilâhî ince bir duygu ve anlayışla, Mithat Bahari Hazretleri'nin her türlü hizmetini sonsuz sevgi, saygı ve edeple, büyük bir özveriyle yapmaya çalıştı.

Erenlerin sağı solu belli olmaz derler, nedendir bilinmez; Mithat Bahari Hazretleri Seniha Bedri Göknîl'in villasında yapılan Cumartesi toplantısını, tekrar kendi devlethanesinde yapmaya karar vermişti. Cumartesi günlerini büyük bir heyecanla bayram sevinci içerisinde yaşayan Seniha Bedri Göknîl'e şeyhinin ve çok değer verdiği gönül dostlarının o gün evde olmayışı öyle bir acı ve ıstırap vermişti ki, ev mâtem yerine dönmüştü. Ah-ı figanı dayanılmaz bir haldeyken kapı çalınmıştı ve hiç beklenmedik bir zamanda Şefik Can Dede içeri girmişti.

Seniha Bedri Göknil; Mithat Bahari Hazretleri'nin isteğiyle gönül sohbetlerini, İstanbul Göztepe'de bulunan kendisinin yaşadığı villada yapmaya başladı.

Çok değerli Şefik Can Hocamız halâ dün gibi hatırladıkları, o çok özel günü, büyük bir heyecanla şöyle anlatmaktadırlar: “Seniha Bedri Göknil Hanımefendi, büyük bir ıstırap’la yaşadıklarını gözyaşları içerisinde bendenize anlattı. Yalvarırcasına “Elçiye zeval yoktur” derler. “Ne olur, beyefendiye git hali perişanımı bildir. (Seniha Bedri Göknil Hanımefendi, Mithat Bahari Hazretlerine, Beyefendi diye hitap ediyordu.) Nasıl feryâd-ı figan ettiğimi, ne halde olduğumu, Zât-ı âlilerine arz et. Fakirhâneme lûtfedip tekrar şeref versinler” diyerek, gözyaşları içerisinde, Mithat Bahari Hazretlerine gitmem için rica etti. Çok değer verdiğim Seniha Bedri Göknil Hanımefendiyi böylesine üzgün bir halde görünce çok müteessir olmuşum. Koşar adımlarla hâl-i perişanını anlatmak için Mithat Bahari Hazretleri’nin köşküne gittim. Birde ne göreyim neyler üfleniyor sazlar çalıyor, öyle bir hâl var ki; tüm gayretime rağmen cesaret gösterip, Mithat Bahari Hazretlerine hanımefendinin halini arz edemedim. Yardımcı olamamanın verdiği sıkıntıyla, tekrar koşar adımlarla Seniha Bedri Göknil Hanımefendinin villasına geldim. Büyük bir hüznle çaresiz bir şekilde kapıyı çaldım. Seniha Bedri Göknil Hanımefendi, beklemediğim büyük bir sevinçle kapıyı açtı. Az evvel ağlayan perişan olan hali gitmiş, sanki yerine hiç görülmediği kadar heyecan ve sevinçli, Seniha Bedri Göknil Hanımefendi gelmişti. Bu duruma mânâ veremedim. Büyük bir merakla “Hanımefendi; sizi birden bire böyle sevindiren mutlu eden hâl nedir? Kısa bir zaman önce çok mutsuz perişan haldeyken, şimdi sizi böylesine neşelendiren ne olabilir?” diye sordum. Seniha Bedri Göknil Hanımefendi büyük bir heyecan ve sevinçle anlatmaya başladı: “Siz, Beyefendiye gitmek için evden ayrıldınız. Biraz sonra kapı çaldı. Heyecanla gidip açtım. Belki inanması çok zor ama, Hazreti Mevlânâ geldi. İşte tam şu koltuğa oturdu.” Bu cümleden sonra yüzümdeki heyecan ve şaşkınlığı gören hanımefendi, yaşadıklarını gerçek boyutuyla anlatabilmek için, Hz. Pîr’in üzerindeki giysileri, başındaki bizim tabirimizle sarığa benzer destar’ını, uzun uzun anlattıktan sonra; “Sen bu kadar

boş yere üzülüp ağlama, Şeyhin yine buraya gelecek. Kendini böyle perişan etme” diyerek beni teselli etti deyince, elimde olmadan gözlerimle bir anda bütün evde Hz.Pîr’i aradım. Elbette görmem mümkün değildi. Yaşanan bu hâl, Seniha Bedri Göknil Hanımefendinin dürüstlüğünden, samimiyetinden, Hz.Pîr’imize olan büyük aşkıdan, sadakatinden kaynaklanan mânevi bir haldi. Hz. Pîr’imizin, Seniha Bedri Göknil Hanımefendiye bir lûtfu ilâhisi olan bu mübarek teşrifleriyle ilgili hanımefendinin anlattığı hiçbir şeyden asla şüphe etmedim. Çünkü o yanlış anlatımlar içine girecek basit düşünceli bir hanımefendi değildi. Buna ihtiyacı da yoktu zaten. Bu nedenle bendenizde büyük bir heyecana kapıldım. Mithat Bahari Hazretleri’nin tekrar geleceğinin müjdesini bizzat Hazreti Pîr’den alan Seniha Bedri Göknil Hanımefendinin, sevincini, huzur ve saadetini birlikte yaşadım. Her zaman çok büyük bir saygı duyduğum, mânevi ablam, gördüğüm en mükemmel âşık, müstesna insan dediğim bu değerli hanımefendiye, her fırsatta tekrar ettiğim gibi, bir kez daha büyük bir heyecanla “Hanımefendi; Ben sizin aşkınızın âşıkıyım” dedim. Bendeniz zaten her zaman Seniha Bedri Göknil Hanımefendinin aşkının âşığı olmuşumdur. “

Gerçektende Mithat Bahari Hazretleri Seniha Bedri Göknil’in Göztepe de bulunan villasına en kısa zamanda tekrar gelmişti. En güzel meşkler, sözler, sohbetler hep burada olmuştu. Yine bülbüller coşmuş, Hâkk âşıkları cumartesi günlerini bayram kabul etmişti.

İlâhi bir aşkla bağlandığı mânevi büyüğüne, hizmet etmeyi kendisi için kutsal bir görev kabul eden Seniha Bedri Göknil, Mithat Bahari Hazretlerini edebiyat dünyamıza tanıtmak, eserleriyle de onu ebedi yaşatabilmek için çok büyük gayretler göstermişti. Mithat Bahari Hazretleri’nin önceden neşrettiği küçük birkaç kitabın dışında, yayımlanan tüm eserlerinin basım ve yayım giderlerini, Seniha Bedri Göknil karşılamıştı. Kendi kişisel imkanları, maddi, mânevi yardımları, gayret ve

çabalarıyla,
Mithat Bahari

k i t a p l a r ı

Hazretleri'nin

bastırmıştı. Milli

Eğitim Bakanlığı tarafından basılan Dîvân-ı Kebir'den seçmeler kitabının basımı içinde en büyük gayreti yine Seniha Bedri Göknîl göstermiş, bu konuda şeyhine çok büyük destek vermişti. Kelama sığmaz söze gelmez nice hizmetleriyle uzun yıllar her konuda Mithat Bahari Hazretlerine büyük bir özveriyle, sonsuz bir aşkla hizmet ederek, bu yer ve gök sofrasından bir çok kişinin nasiplenmesine vesile olmuştu. Buna rağmen, engin tevazûu neticesinde hiçbir zaman kendini ön plana çıkarmamıştı. Her zaman şeyhinin arkasına gizlenerek, onun gölgesinde kalmayı kendisi için en büyük saadet kabul etmişti. Bu mânevi, feyzli, bereketli güzel günler; Hayli yaşlanmış olan, Mithat Bahari Hazretleri'nin sağlık problemlerinin başlaması nedeniyle bozulmuştu. Seniha Bedri Göknîl hasta olan şeyhinin yanından bir an olsun ayrılmıyordu. Hastalığı boyunca insan üstü sevgi ve şefkatiyle şeyhine hizmet ediyordu. Fakat ilâhi takdir karşısında hiçbir tedbirin geçerli olmadığını da biliyordu. Her âşık gibi baş tacının da, vuslata çok yaklaştığını

gönlünün derinliklerinde hissediyordu. Bu fâni âlemde her şeyin bir sonu olduğu gibi, Seniha Bedri Göknîl'de, hayatı boyunca her türlü sevginin üstünde tuttuğu, göz ve gönül aydınlığından ayrılmamanın, vakti geldiğini kendi kemali ölçüsüne kabullenmişti. Sükût içinde tüm hüznünü sırlayarak, yıllardır kendine nice mânevi kapıları açan şeyhinin yanı başına büyük bir edeple diz çöktü. Bu karanlık dünyada bizleri ışıksız bırakma dercesine, masum bir çocuk gibi; Hakkın aynası dediği gözlere, büyük bir aşkla derin, derin, baktı. Gönlünü ısıtan sıcaklığı bir kez daha hissetmek için, kutsal bir emanete dokunur gibi, şeyhinin ellerini yavaşça tuttu. Büyük bir saygı ve edeple öptü, kokladı. Göz yaşları aşk ırmağı oldu. Sessizce gönül havuzuna dolup taşı. O andan sonra kim bilir neler hissetti, neler yaşadı. Bu duygular, söze sığmaz, kelama gelmezdi. Böylece Mithat Bahari Hazretleri, Mevlânâ âşığı Seniha Bedri Göknîl'in hem gönül hanesinde, hem de fâni olan dünyevi hanesinde, son yolculuğuna kadar sevgilerin en güzeliyle yaşadı. En ûlvî, en âşıkâne bir şekilde hizmet gördü. Sevildi sayıldı.

Seniha Bedri Göknîl; Hz. Pîr'in gazellerini orjinal şekliyle okuyabilmek için altmış yaşından sonra, Şefik Can'ın tavsiye ve gayretleriyle Farsça öğrenmişti. Şeyhinin yokluğunda tek tesellisiydi bu gazeller. Hz. Pîr'imizin mübarek sandukasının üzerinde bulunan adına ölüm dediğimiz, yokluk dediğimiz, fakat aslında doğumu anlatan tüm gazelleri okuyor, Hz. Mevlânâ'nın sözlerinin gölgesinde gönül yangınına söndürmeye çalışıyordu. Fakat her sabah uyandığında kutsal bir mabet saydığı şeyhinin odasını boş görmeye alışamıyordu. Baktığı, dokunduğu her yerde, kullandığı tüm eşyada, aldığı her nefeste şeyhinin yokluğunu hissediyordu. Onun hassas rûhu bu acılara daha fazla tahammül edemedi. İstiraplarını hafifleteceğine inanarak, Mithat Bahari Hazretleri ve çok değerli Hâkk âşıklarıyla birlikte ancak Cennette ulaşılacak huzur ve saadeti yaşadığı, kendisi için mânevi değeri eşsiz olan, Göztepe'de ki villadan büyük

Seniha Bedri Göknîl; Hz. Pîr'in gazellerini orjinal şekliyle okuyabilmek için altmış yaşından sonra, Şefik Can'ın tavsiye ve gayretleriyle Farsça öğrenmişti.

bir hüznle ayrıldı. Mânâ diyarından parlak bir yıldız kayıp giderken, Seniha Bedri Göknîl'i de sanki yalnız, çaresiz, kör bir kuyuya bırakıp ta gitmişti. Bu hüznü ve yalnız günlerinde kendisine can yoldaşı olacağına inandığı, Kardeşi Nahide Hanımefendinin Kalamış'ta bulunan evinin yakınında bir eve taşındı. Bu günlerden sonra tüm acı ve hüznü, yüreğinin derinliklerinde gizleyerek, kutsal hizmetine bıraktığı yerden devam ediyordu. Eski günleri aratmayacak bir şevkle kendini Hâkk âşıklarına adanmıştı. Özellikle Cumartesi sohbetlerini hiç aksatmadan yapmaya çalışıyordu. Çünkü Mithat Bahari Hazretleri kendinden sonrada bu sohbetlerin devam etmesini arzu etmiş, Şefik Can Dede'nin de bu görevi üstlenmesini istemişti. Bu nedenle bütün gönül dostları, gene büyük bir iştiyakla, bir araya geliyordu. Şefik Can Dede'nin eski günlerde olduğu gibi, Divân-ı Kebîr'den gazeller hazırlıyor, tercüme ve açıklamalarını da yine kendileri yapıyordu. Böylece Seniha Bedri Göknîl; Mithat Bahari Hazretlerinden sonra, hiç bir şeyi değiştirmeden Şefik Can Dedeyle birlikte büyük bir aşkla hizmete devam ediyordu. Bu örnek Hanımefendinin her zamanki aşkı, çabası ve gayretleriyle her şey yolunda gibi görünse de, sağlığı hiçte iyiye gitmiyordu. Uzun zamandan beri rahatsızdı. Kendisi hastalığını fazla ciddiye almıyor, çektiği acı ve ıstıraplara tahammül ediyordu. Fakat sağlık sorunları oldukça önemliydi. O bunun farkında bile değildi ama aslında pankreas kanseriydi ve çok acil olarak ameliyat olması gerekiyordu. Ne yazık ki onun hiçbir zaman kendine ayıracak vakti olmamıştı. Bundan sonra da bazı şeyler için artık vakit çok geçti. Zaman zaman kendisi içinde vüslat vaktinin geldiğini içten içe düşünüyordu. Bu nedenle de, Şefik Can Dede kardeşi Nahide Hanımefendi ve birkaç yakın gönül dostuyla birlikte Konya'ya gitmeyi arzu etti. Kim bilir ? Belki de son kez yapıyordu bu kutsal yolculuğu.

Huzûr-u şerife geldiğinde, niyaz ederken her zerresi edeb olmuştu. Hz. Pîr'ine karşı çok mahcuptu. Bu dünyaya gelmiş, işte çok yakın bir zamanda da gidecekti. Bunu biliyordu. Fakat çok çabalamasına rağmen "Âşıklar

Kâbesini" tavaf edemeden gideceğini düşünüyordu. Son derece mahsun boynu bükük gözleri yaşlı ayrıldı Hz.Pîr'in huzurundan. Gönlündeki acı ve hüzn, bedenindeki sancıları unutturmuştu. Eski günleri düşündü dalgın ve sessizce. Hâkkın aynası olarak kabul ettiği mânevi büyüğü, Şeyhi Mithat Bahari Hazretleriyle kim bilir kaç kez birlikte gelmişlerdi Konya'ya. O ilk defa görüp kendinden geçtiği, Şeb-i Arûs'u hatırladı. Aradan yıllar geçmişti ama hâlâ bir pervane olduğunu düşündü. O büyüğü ışığın etrafında yine dönüp duruyordu. Farkında bile olmadan Mithat Bahari Hazretleri'nin Konya'ya geldiği zaman kaldığı, Başak Palasa gelmişti bile. Herkes bu güzel hanımefendiyi tanıyordu zaten. Söylemesine bile gerek kalmadan, şeyhinin kaldığı odanın anahtarını uzattılar eline. Kendisi de bilmiyordu neler olduğunu. Sessizce çıktı merdivenleri. Ayaklarının değdiği her yeri gözyaşlarıyla yıkadı. Bir başkası için sıradan bir oda iken, kendisine kutsal bir mâbet olan kapıyı heyecanla titreyen elleriyle açtı.

Hiç uyumamıştı o gece. Son kez buralara geldiğinin farkındaydı. Sabah olduğunda çok samimi içli duygularla vedalaştı, Konya'da ki her ağaçla, kuşla, çiçekle, böceklerle, gözlerinin değdiği her yere sevgi tohumları ekti. Büyük bir saygıyla bastığı toprakla helalleşti. Gözleri yaşlı gönlü buruk son bir defa dönüp baktı. " Kubbe-i Hadrâ'ya " İşte tam o an yaşam durmuştu. Bu fânî âlemdeki imtihanı bitmişti artık. Fakat sayılı birkaç günü tamamlamak üzere dostlarıyla geldiği gibi tekrar döndü İstanbul'a. Çok değil birkaç gün sonra, çektiği acı ve ıstırapa dayanamayan, kardeşi Nahide Hanımefendi, küçük kızı Nazan Hanımefendi ve yakın dostu Şefik Can, onu son bir ümit olarak ambulansla hastahaneye götürürlerken, Aşka ve hizmete adanmış ömrü içinde, son nefesine kadar canlı tuttuğu hatıraları ve hizmetleriyle şeyhine ve ideallerine bağlı kalarak, o yeşil kubbeye takılı kalan gözlerini sessizce kapamış, dönülmez bir yolculuğa çıkmıştı bile.

Şimdi ummanlar kadar geniş gönlünün, küçücük benzeri olan bir yerde, denizin ortasında "Büyük Ada'da" taze

bir gül fidanı gibi hâlâ duyup işiten sevdalı gönüllere, Hz.Mevlânâ'nın aşkını fısıldıyor. Denizin dalgası, rüzgarın sesiyle.

Mithat Bahari Hazretleri ve Seniha Bedri Göknil'le beraber saygı ve sevgiyle samimi uzun bir dostluk yaşayan, hayatın acı, tatlı, maddi, mânevi bir çok gerçeğini birlikte paylaşan Şefik Can Hocamız hatıralarında "Gönül rahatlığıyla şunu söyleyebilirim ki; eğer Seniha Bedri Göknil Hanımefendinin, Mithat Bahari Hazretlerine çok üstün hizmet etme aşkı olmasaydı, bugün herkes Mithat Bahari Hazretlerini, Konya'da posta çıkan, mütevazı, kendi halinde, köşesinde sesiz sakin yaşayan bir Mevlevî Postnişini olarak tanırdı. Böylesine eserleriyle, sohbetleriyle, edebi şahsiyetiyle tanınıp bilinmezdi. Nasıl ki Mithat Bahari Hazretleri Seniha Bedri Göknil Hanımefendi için ilâhi bir lutûfsa, Seniha Bedri Göknil Hanımefendi de o günlerde ileri yaşlarda olan Mithat Bahari Hazretleri için Allah'ın ilâhi bir lutfû'dur" demektedir.

Uzun yıllar sonra, Şefik Can hocamı tanıma saadetine eriştiğim zaman, feyzli, bereketli, ömrü içinde Hz. Pîr'e gönül veren bir çok dervişan ile tanışmış olduğumu gördüm. Her biri ayrı, ayrı, çok hassas olan gönüllerinde bir iz, bir hatıra bırakmışlar. Fakat şu bir gerçek ki; hiç biri Seniha Bedri Göknil kadar, Şefik Can hocamda derin bir iz bırakmamış. Mevlânâ âşığı bu değerli hanımefendiden her zaman büyük bir saygıyla söz ederken, onun aşkının âşık-ı olduğunu sık sık tekrar ederler. Zaman zaman bendenize "Hakka yürüdüklerinden dolayı seni tanıştıramadığım için çok üzüldüğüm iki Hanımefendi var. Bunlardan biri Seniha Bedri Göknil. İkincisi de, Hz. Mevlânâ'nın yirmi birinci kuşak torunu Celâleddin M. Bakır Çelebi efendinin muhterem anneleri İzzet Çelebi Hanımefendi" diyerek her zaman bu konudaki üzüntülerini dile getirirler.

Aşkı, vefası, sadakatiyle, yapmış olduğu hizmetleriyle bendeniz için çok önemli seçkin bir örnek olan Seniha Bedri Göknil Hanımefendinin aşka ve hizmete adanmış hayat hikayesini, Şefik Can hocamdan sık sık dinlerken, çok büyük bir hayranlıkla "Bu fakir de, her ikinizin aşkının âşık-ı" demekten başka bir şey söyleyemiyorum.

Üstad İbnülemin Mahmut Kemal, "Unutulan Adamlar" adlı yazmış olduğu başka bir makalede; "Milletin

muhtelif mesleklerde yetiştirdiği sâir hünerver (hünerli) kıymetli adamların da cisimleri ve isimleri nâbud olmuştur. (yok olmuştur).Bunların namlarını ihyâ etmek (adlarını yaşatmak), ihyay-ı emvat (ölüleri diriltmek) kabilindendir. Herkes az, çok demeden bildiğini yazar anlatırsa yine bir faidedir. ⁵ demektedir.

Çok müstesna bir şahsiyet olan Seniha Bedri Göknil Hanımefendiyi layıkıyla anlayabildiğimi ve anlatabileceğimi düşünmüyorum. Böyle bir iddiam olmadığı gibi, bu muhterem Hanımefendiyi anlatmaktaki acziyetimin farkında olarak, kendilerine duyduğum sonsuz saygı ve sevgi den aldığım mânevi destekle beraber, değerli üstadımız İbnülemin Mahmut Kemal'in neredeyse yetmiş yıl önce söylediği vasiyet gibi olan bu sözlerinden cesaret alarak, Seniha Bedri Göknil'in yakın gönül dostu Şefik Can hocamdan dinlediğim hatıraları ve yine çok yakın kendi aile bireylerinden edindiğim bilgileri sizlerle paylaşmaya çalıştım. Çok değerli şahsiyetlerini anlatmakta yetersiz kalan bu satırlar için,rûhaniyetlerinden bağışlanmayı diliyor, bir kez daha saygı, sevgi ve rahmetle anıyorum.

Teşekkür: Seniha Bedri Göknil Hanımefendiden, hatıralarında büyük bir saygı, sevgi ve hürmetle sık, sık söz ederek, bendenizi yönlendiren çok değerli Şefik Can Hocama, çok içten ve samimi duygularla, bu yazının hazırlanmasına büyük ilgi gösteren, her türlü bilgiye ulaşmamda, bendenize büyük bir gayretle yardımcı olmaya çalışan, Seniha Bedri Göknil Hanımefendinin Yeğenleri,(Nahide Hanımefendinin Kızları) Çok muhterem; Sevgi Çilingiroğlu ve Melike Ateş Hanımefendilere, çok değerli; Fuat Çilingiroğlu Beyefendiye, en içten, sevgi, saygı ve hürmetlerimle sonsuz teşekkürlerimi arz ediyorum.

⁵ Her Ay, Yıl,Sayı 3, Mayıs Haziran 1937,s.125-133)

“Ey Allâh’ın kulu!

***Dinin aslı, temeli mânevî pencere
açmak ve oradan tevhîd ve
hidayet nûru alarak gönlü, gözü
aydınlatmaktır.***

***Sen gel, himmet kazmasını nefis
duvarına vur da gönle mânevî bir
pencere aç!”***

[illegible]

Tâhirü'l-Mevlevî'den Mesnevî Dersleri

*Tû megû mârâ bedan şeh bâr nîst,
Bâ kerîman kârhâ düşvâr nîst.*

102

Mülakat ve yemekten sonra padişah, tabib-i ilahînin elinden tuttu ve harem dairesine götürdü.

HASTANIN HALİNİ GÖRMEK İÇİN PADİŞAHIN TABİB-İ İLAHİYİ ONUN BAŞUCUNA GÖTÜRMESİ

103

Hastanın ve hastalığının geçmişini anlattı. Sonra hekimi, hastanın karşısına oturttu. Cariyenin nasıl alınıp ne suretle hastalandığını ve ne yolda tedavi edildiğini etraflıca anlattı.

Nefsini tedavi ettirmek isteyen bir ruhun, daha açıkçası nefsanî hastalıklardan kurtulmak ve hakiki şifa bulmak isteyen bir insanın, manevi doktor demek olan mürşid-i kâmil huzurunda hiçbir şeyi gizlememesi lazım geldiğini Hazreti Pir, bu beyti ile ima ediyor. Nasıl ki hastalık arazının bir hekimden saklanmadığı gibi... Çünkü saklanılırsa tedavi tamam olmaz!

104

Tabip, hastanın benzini, nabzını ve idrarını görüp muayene etti. Hastalığın hem alametlerini, hem sebeplerini sorup dinledi. Eski tıpta idrar tahlili için fennî vasıtalar olmadığından hekimler idrarın renginden, duru yahut bulanık oluşundan ve kokusundan hastalığın nevini keşfe çalışırlardı. Tabib-i ilahî de, hekimlerin âdeti veçhile hastanın yüzüne bakıyor, çehresinin sararmış olmasından zaafını anlıyor, nabzını muayene edip darbelerin hafif ve şiddetli oluşundan bir şeyler anlamak istiyor, idrarını görüp oradan hastalığın nevini teşhise çalışıyor. Ondan sonra da, hastalığın neden zuhur ettiğini ve seyri esnasında ne gibi alametler gösterdiğini sorup öğreniyordu. Bundan sonra:

105

Dedi ki: “Öbür hekimlerin yaptıkları tedavi, yapıcı ve şifalı bir tedavi değildir. Hastayı harap etmişler ve zayıf düşürmüşler.”

106

Hastanın hallinden haberdar olamamışlar. Ettikleri iftiradan, yani bilmedikleri halde “Biliriz” diye eyledikleri davadan Allah’a sığınırım.

107

Tabib-i ilahî hastalığı gördü. Gizli hastalık ona belli oldu. Lakin bildiğini gizledi, padişaha söylemedi.

Bu hadis-i şerifte: “Allah’ın bir takım kulları vardır ki, insanların ahvalini alametlerinden bilirler” buyrulmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifte de: “Mümin firasetinden, iyi kavrayışından çekininiz. Zira o, Allah’ın nuruyla bakar ve görür” denilmiştir.

Azıcık dikkat ve zekâ sahibi olanlar, gördükleri ve görüştükleri kimselerin ne halde bulunduklarını, aşağı-yukarı bir isabetle tahmin edilebilirler. Bir parçacık zekâ ile karşısındakinin -az da olsa- hüviyet ve mahiyetini anlamak mümkün olursa, Allah’ın bir nuru olan firasetle bakanların neler görebileceği düşünmeye bile değmez. Tabib-i ilahî de, bu kabil firaset erbabından, halkı dosdoğru anlayabilecek keşif ashabından olduğu için, cariyenin hastalığını teşhis hususunda güçlük çekmedi. Lakin teşhisini padişaha bildirmedi, bir müddet gizli tutuldu.

108

Cariyenin hastalığı, sarfadan ve sevdadan değildir. Her odun kokusunun dumanından belli olduğu gibi, hastalığın mahiyetini de bazı arazından anlamıştı. Evet, bir odun parçası yandığı vakit duman çıkar. Onun burnumuza aksetmesiyle yanan cismin ne olduğu fark edilir. Marsıkla, ödağacı kokusunu ayırt etmeyen bir burnun, burun olmaması lazım gelir.

109

Tabib-i ilahî, cariyenin zaafından anladı ki o, kalben zayıftır. Vücudu afiyettedir; fakat gönü hastadır.

110

Âşıklık derdi, kalbin inlemesinden bellidir. Hiçbir hastalık, gönül hastalığı gibi değildir. Buradaki “Bimari-i dil”, tababetçe malum olan kalp hastalığı zannedilmesin. Vakıa, o da mühim belki de tehlikeli bir hastalıktır. Fakat Hazreti Mevlâna’nın “*Bimari-i dil*” demekten maksadı, o değildir. Zaten tababetle tasavvuf ve şiirde “kalp” ve “dil” kelimelerinin manası ayrıdır. Hekimlik, kan deveranına hizmet eden uzva “kalp” der ki, onun Türkçesi “yürek”tir. Tasavvuf ve şiirde ilhamların ve duyguların zuhur yerine “kalp” ve “dil” tabir edilir ki, onun da Türkçesi “gönül”dür.

İşte bu gönlün hasta olması, hiçbir hastalığı benzemez. Gönül, insanın his merkezi olduğu için, onun ıstırapı diğer uzuvları da rahatsız eder.

Gönülden maksat, tababetçe belli olan kalp olmadığı için, hislerin merkezi kalp midir, dimağ mıdır münakaşası açılmaz.

Evet... Gönül hastalığı diğer hastalıklara benzemez. Onun zuhuru da, seyri de, ıstırapları da bambaşkadır. Onun için erbabınca kolay teşhis olunur. Hekim-i ilahî de firaset ve keşif erbabından olduğu için, cariyenin kalbî iniltisini duyunca, onun gönül hastası olduğunu anlayıverdi.

111

Aşkın derdi, diğer dertlerden ayrıdır. Aşk, Huda’nın sırlarını belli eden bir usturlap ve vasıtaadır.

Gönül hastalığı, başka hastalıklara benzemediği gibi, âşıklık ve aşkî derdi de diğer

dertlerin gayridir; tedavisi, diğer dertlerin tedavisi gibi değildir.

Yine o aşk, ilahî esrarın usturlabıdır.

Usturlap: Müneccimlerle muvakkitlerin kullandıkları irtifa aletidir ki, onunla zamanı tayin ederler. Minare, kule, dağ, tepe gibi yüksek yerlerin yüksekliğini, kuyu gibi çukur yerlerin de derinliğini anlarlar. Daha başka hususlarda kullanırlar. O yoldaki tabiat sırlarının anlaşılmasına usturlap vasıta olduğu gibi, ilahî sırların idraki de, ancak aşk vasıtasıyla olur.

112

Âşıklık, gerek bu baştan, gerek öbür baştan olsun; akıbet, bizi o tarafa götürecek kılavuzdur.

Bu beytin izahında, şarihlerin müteaddit kavilleri –deyimleri- vardır. Bazıları “Zin ser” ile “Zan ser”i hakikat ve mecaz ile tevil etmişler; *“Aşk, aşk olduğu cihetle, gerek hakikat ve mana tarafından olsun, gerek mecaz ve suret cihetinden zuhura gelsin, ‘Mecaz, hakikatin köprüsüdür’ sözünce, neticede bizi o hakikat makamına ve vahdet noktasına iletir”* demişlerdir.

“Allah kullarını sever, onlar da Allah’ı severler” nazm-ı celili mucibince, seven ve sevilen cemil-i mutlak, yani Hazreti Hakk’tır. Bazıları, o cemil-i mutlakın muhtelif şekillerde görünen tecellilerini müşahade edince, doğrudan doğruya tecelli edene yönelirler ve mazharı değil, onlardaki zahiri severler. Bunu anlayabilmek için ayna ile ondaki aksi göz önüne getirmelidir.

Kâinatın her zerresi, Allah’ın tecelli aynasıdır ki, onlara “Mazhar” ve Hakk’ın tecellisine “Zahir” denilir. Erbab-ı kemal, her yerde ve her şeyde zahir olan o cemali sever. Bazıları ise, bu kemal derecesine vasıl olamadıkları için aynaya bakarak değil de aynayı sevmek kabilinden olmak üzere zahirden gaflet ve mazhara muhabbet beslerler. Muhabbet ve merbutiyetlerinden kendilerini kaybedecek; kâinatı, hatta kendilerini maşukundan ibaret görececek bir hâle gelirler. Mecnun diye şöhret almış olan Kays, işte bu kısım âşıklardan idi ki, son zamanlarında ziyaretine gelen Leyla’yı tanıyamamış, Fuzuli’nin tasviri veçhile:

Bende olan âşıkarsensin,
Ben hod yoğum, ol ki var sensin!
Ger ben, ben isem; nesim sen ey yar!
Ver sen, isen; neyim men-i zar?

demiştir.

Yunus Emre ise, Mecnun'un nihayet Leyla'ya olan ilgisinden kurtulduğunu ve mecaz köprüsünü geçip hakikati bulduğunu onun lisanından söylediği:

*Yürü Leyla ki ben, Mevla'yı buldum,
Leyla Leyla derken, Allah'ı buldum.*

beytiyle anlatır.

İşte zahir sevenlerin aşkına, hakiki; mazharı sevenlerin aşkına da, mecazi denilir. İmam-ı Suyutî, Cami-üs Sagir isimli eserinde, bir hadis-i şerif nakledece ki, manası *"Bir kimse âşık olsa, iffetini mühafaza edip sırrını saklamış olsa ve o halde iken ölse, şehit olarak vefat etmiş olur"* demektir.

Mevlevi ariflerinden Şehidi Dede, bu hadisi şu surette iktibas tazmin eylemiştir:

*Mir'at-ı Musaffa mı değil ruy-i dilkiral
Kim; görmeyesin anda bugün Hakkı hüveyda!*

*Bu pendimi guş eyle gönül kim budur evla,
Dil verdiği sızık ile ver canını zira:
"Men mate minel aşkı fekad mate şehida.*

"Mecaz, hakikatin köprüsüdür" sözü, hakikat semtine mecaz köprüsü vasıtasıyla geçilebileceğini, aşk-ı mecaziye tutulanların neticede aşk-ı hakikiye geçeceklerini anlatır.

Nakledilen hadis-i şerifte ise, âşık olup da iffetini muhafaza ve aşkını gizleyerek ölen kimsenin, şehit olacağı beyan buyruluyor. Demek ki, iffet ve ismeti muhafaza etmek, şehvani ve nefساني bir emel beslememek şartıyla, aşk-ı mecazi derdinden ölenler de şehit hükmündeymişler.

Acaba niçin? Malumdur ki aşk, bir yere bağlanmak, bir cemale tutulmak demektir. Bir cisim bir yere bağlanacak olursa gerçi serbestîsini kaybeder, fakat müteaddit bağlara tutulmaktan kurtulur. VeleVKi mecazi olsun temiz bir âşık da, sevgilinin kulu, kölesi olur; diğer bağlardan kurtulup her türlü kayıttan azade bulunur. Ey yar! Senin esirin oldum, her rabıttan halas buldum, diyebilir.

Allah yolunda ilerlemek isteyen kimsenin, her şeyden önce kendisine ayak bağı olacak kayıtlardan kurtulması, kalbinde bağlılık adına zerre kadar bir şey bulunmaması lazımdır. İki kimse tasavvur edelim. Birinin muayyen bir sevgilisi yok. Fakat canlı-cansız sevmediği bir şey de yok. *"Düğünde zurnaya, hamamda kurnaya âşık"* kabilinden her şeye bir bağlılığı var. Diğer ise, aşk-ı mecazî ile birini sevmiş, dünyayı ve ötesini kalbinden çıkarmış, yalnız dildarına rabt-ı kalp ve hasr-ı

fikreylemiş. Her şeyden kurtulmuş, ancak bir rabita ile bağlı kalmış. Acaba bir bağdan mı kurtulmak kolaydır; yoksa inceli, kalınlı yüzlerce, binlerce kördüğümlü rabitalardan halas olmak mı? Elbette tek bağdan kurtulmak kolaydır ki, o yegâne bağ da, bir mürşid-i kâmilin himmetiyle çözülür.

İşte aşk-ı mecazinin hakikat köprüsü olması, Hazreti Pir'in de: *"Âşıklık, ne suretle olursa olsun bizim için rehber-i hakikattir"* buyurması, bu itibar ile olsa gerektir. Yoksa Hazreti Mevlâna: *"Renge incizab dolayısıyla husule gelen aşklar, aşk değildir; neticesi utanıp arlanmaya varan bir hevesten ibarettir"* buyuruyor.

Şurası da vardır ki, erbab-ı kemal, mecazi bir muhabbetle müptela-yı cemal olanları eksik ve o yoldaki nazarları manevi cünüplük sayarlar. Nitekim Mevlâna Cami Kuddise sirruhu: *"Namahrem yüzüne bakmakla gözün cünüp olunca, ona nedamet yaşlarıyla guslettir"* demiştir.

"Ayı leğende müşahede ediyorum", yani *"Cemal-i Hakk'ı güzellerin yüzünde görüyorum"* diyen Fahrüddin-i İrakî'ye Şems-i Tebrizî Hazretleri, *"Ensende çıban mı çıktı ki, başını kaldırıp gökyüzüne nazar etmiyorsun da suya bakıyorsun?"* tarzinde bulunmuştu.

Bazı şarihler "zin ser" ve "zan şer" lafızlarından salık-i meczub ve meczub-i salık murattır demişlerdir. Burada biraz tafsilat vermek lazımdır. Sofiye kitapları, ehl-i tariki, salık, meczub, salık-i meczub, meczub-i salık diye dört sınıfa ayırırlar. Salık, tarikate yeni girmiş, benliği henüz zail olmamış derviştir.

Meczup, Allah'ın cezbisine kapılmış, fena ve istiğrak denizine dalıp ayılamayan ve kendine gelemeyen zattır.

Salık-i meczub, süluk ederek bir hayli mücahedelerden sonra cezbeye tutulan, arasıra kendine gelse bile, manevi sarhoşluk hâli galip olandır.

Meczub-i salık ise, cezbesi sülukten önce olan, belki de o cezbe sevgiyle süluke girendir. Erbab-ı tarikatin kâmilleri ve kendilerine uyulmaya layık olanları bunlardır. Diğer üç sınıfa uyulamaz; uyulsa da beklenen terakki husule gelemaz. Çünkü salık mübtedi yani acemidir; meczup da kendinde değildir. Salık-i meczubun ise, şuur ve iradesi bazen yerindedir. Süluk ve irşat için ise, şuur ve idrak şarttır.

Aşk kelimesinin zikrolunması dolayısıyla Hazreti Mevlâna, ona dair bazı hakikatleri bildiriyor; aşkın mahiyetinin akıl ile kavranılmayacağını beyan ediyor:

113

Aşkın şerhi için ne türlü beyanatta bulunsam, aşka gelince; aşkın tesirini hissedince söylediklerimden mahcup olurum.

114

Lisanın tefsir ve tavzihi parlak olsa da aşkın söylenilmemiş kalması, yani söylenilmesi değil, hissedilmesi daha parlaktır.

Hazreti Pir, bir beytinde, “Biri âşıklık nedir, diye sordu. Benim gibi olursan anlarsın cevabını verdim” dediğini bildirir. İşte bu tarif hem veciz, hem de belîğdir. Çünkü sayfalar dolusu yazılar yazılsa, saatlerce söz söylenilse yine aşığın ne olduğu tarif edilemez. Hatta o tarifler aşkın hakikatine muvafık olmadığı için söyleyeni mahcup eder. Onun için aşkın tesirine girilmeden, onun hissen ve zevkten anlaşılmasına çalışılması daha parlak ve daha münasip olur.

115

Kalem ki çarçabuk yazıp gidiyordu. Aşkın tefsiri bahsine gelice, tahammül edemeyerek yarıldı.

116

Akıl, aşkın şerhinden çamura batmış merkep gibi aciz kaldı. Aşkın da, âşıklığın da şerhini yine aşk söyledi.

Devam edecek

Nâcî Ahmed Dede

» Yılmaz KIRIKTAŞ*

Güneh-kâr olmada Nâcî müşârün-bî'l-benân olsam
Ne gam kim Hudâ'nun 'afv u gufrân itmedur şânı

Şu denlû rahmeti deryâsı vâsî'dür ki 'indimde
Ki bir katre degüldür bende-gânun cürm ü 'isyânı

“ehâmide-i ma'rûfeye sâdis “

Nâcî Ahmed Dede, H. 1042¹/M.1631 yılında Bursa'da doğmuştur. Babasının ismi Konyalı Hızır'dır.² Ulaşabildiğimiz kaynaklarda ailesi ile ilgili başka bilgiye rastlayamadık.

Kaynaklarda Nâcî Ahmed Dede'nin eğitimi ile ilgili bilgilere Sâlim Efendi'nin Tezkire-i Sâlim ve Şeyhî Mehmed Efendi'nin Vekâyiü'-Füzelâ'sında rastlanmaktadır. Bu eserlerde konu ile ilgili Nâcî Ahmed Dede'nin “tahsil-i dest-mâye-i irfân”³ ve “tahsil-i maârifeye gûşîş u tekmîl-i âdâb-ı fûnûna veriş”⁴ ettiği kayıtlıdır.

* Türkçe Öğretmeni

¹ Mehmed Ziyâ, Merâkız-ı Mühime-i Mevlevîyyeden Yenikapu Mevlevîhânesi, İstanbul 1329, s. 113, Sahih Ahmed Dede, Mecmûatü't-tevârihi'l-Mevleviyyesinde, Nâcî Ahmed Dede'nin H.998/M.1598'de Bursa'da doğduğunu ve Babasının ismini de Emânetçi İbrahim Beşe olarak belirtir. Bu kaynağın kullanımı için Abdülbâkî GÖLPINARLI'nın "... kaynak ittihaz edilmeyecek, hat-ta tenkîde dahi değmeyecek bir eserdir." Görüşüne katılıyoruz. Çünkü Nâcî Ahmed Dede'nin ahrete göçtüğü tarihten yaklaşık 11 sene sonra Sâlim Tezkiresi kaleme alındı. Sahih Ahmed Dede'nin verdiği bilgilerle Sâlim Tezkiresi'nde verilen bilgiler çelişmektedir. Tercihimizi vefat tarihine yakın zamanda kaleme alınmış Tezkire-i Sâlim'den yana kullandık. Bu nedenle makalemizde bu kaynaktaki yer verilen bilgilere yer vermedik. Bu eser için bk. Sahih Ahmed Dede, "Mecmûatü't-tevârihi'l-Mevleviyye'nin Neşri ve Tanıtımı" (Hz. Cem ZORLU) YLT, Konya 1992.

² Esrar Dede, Tezkire-i Şuara-yı Mevlevîyye, s.494; Ali Enver, Semâhâne-i Edeb, İstanbul 1390, s.230

³ Mehmed Süreyya, Sicil-i Osmânî (Hz. Nuri AKBAYAR), C.4, S. 1219, İstanbul 1996, Şeyhî Mehmed Erfendi, Vekâyiü'l-Füzelâ (Hz. Doç. Dr. Abdülkadir ÖZCAN), c.4, s.423, İstanbul 1989. Mîrzâ-zâde Sâlim Mehmed Emin, Tezkire-i Sâlim, s.637, İstanbul 1315

⁴ Şeyhî Mehmed Erfendi, a.g.e, s.423

Aynı zamanda bir sanat erbabı olan Nâcî Ahmed Dede, Bursa Mevlevîhâne Şeyhi Zihnî Sâlih Dede'de ⁵ gördüğü irfân ve fazilet nedeniyle ona bağlanmış ve onun muhibbi olmuştur. Zamanının çoğunu Bursa Mevlevîhânesi 'nde geçiren Nâcî Ahmed Dede burada "müsellim ü mü'mine lüzûm olan ulûm-ı dîniyeyi tahsil itdükten sonra Fârsî ve mesnev-i Şerîf talimine ve bu meyânda âdâb u erkân-ı râsîha-ı tarîkatı öğrenmege cehd ü gayret itmiş ve bu sa'y-ı mütemâdî sâyesinde fâzıl dinecek mertebede iktisâb-ı feyz ü irfân" eylemişti⁶.

Nâcî Ahmed Dede şiir yazmaya da Bursa Mevlevîhânesi ne devam ettiği zamanlarda başlamıştır. Mevlevî olması nedeniyle, şiirlerinde "Nâcî" mahlasını kullanmış⁷ ve şiirleri çevresi tarafından beğenilmiştir.

Nâcî Ahmed Dede'nin Bursa'dan ne zaman ayrılıp İstanbul'a geldiğini bilmiyoruz. İstanbul'da Galata Mevlevîhânesi şeyhi Adem Dede'ye⁸ intisab etmiş ve "tekâmîl-i edeb-i tarîkat"⁹ etmek suretiyle "çile"¹⁰ çıkarmış ve "dede" olmuştur.

Nâcî Ahmed Dede, o dönem Galata Mevlevîhânesi 'nde Hemdemi Dede(ö.H.1090/M1679), Danişî Ali Dede¹¹ (ö.H.1095/M.1684), Arzî Dede¹², (Ö. H.1075/M1664) ve Yusuf Dede¹³ (Ö. H 1080/M.1670) gibi önemli Mevlevî simâları ile hemdem olmuştur.

Adem Dede H.1063/M.1653 yılında, İstanbul'daki şöhretinden kurtulmak için, içinde Nâcî Ahmed Dede'nin de bulunduğu bir ihvânî ile Hacc'a gitmiştir. Kabe'yi ve Hz. Peygamber'in (S.A.V) kabrini ziyaret ettikten sonra İstanbul'a dönmek için yola çıkmışlardır. Ancak, dönüş yolunda Mısır'a gelip Kahire Mevlevîhânesi 'nde konuk oldukları sırada hak vaki olmuş ve Adem Dede ahirete göçmüştür. İhvânî, Adem Dede'yi orada "sırladıktan sonra

" İstanbul'a dönmüşlerdir."¹⁴

İstanbul'a döndükten sonra Adem Dede'nin postuna Arzî Mehmed Dede geçmiş, Nâcî Ahmed Dede de ona bağlanmıştır. Arzî Mehmed Dede¹⁵'nin hizmetinde bulunduğu 7-8 sene içinde İstanbul'un ünlü şeyhlerinden Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Kârî Ahmed Dede¹⁶ ile Kasımpaşa Mevlevîhânesi şeyhi Seyyid Halil Dede'nin¹⁷ sohbetlerine katılıp, onlardan feyz almıştır.

Arzî Mehmed Dede'nin hizmetinde bulunduğu senelerde Konya Âsitânesi Pîr Hüseyin Çelebi'nin¹⁸ dikkatini çekmiş¹⁹ ve H.1071/M1660 yılında Beşiktaş Mevlevîhânesi 'ne post-nişîn olarak atanmıştır.

Beşiktaş kasabasında "Leb-i deryâda olup semâhânesi deryâya fevkânî bir mevlevîhânedir ki İstanbul'da ve gayrı dünyâda misli yoktur. Semâhânesi bir musanna tavân kubbe-i la'l-gündür ki şimdiki ustalar ana nazîr kubbe inşa idemezler. Fukarâ hücreleri garb tarafındadır. Semâhânenin meydânı ser-â-pâ ceviz levhâlarla müzeyyen ve cânib-i selâsesi billur ve Necef taşlarıyla münakkaş"²⁰ bir mevlevîhâne olan Beşiktaş Mevlevîhânesi 'nde iki yıl post-nişînlik yapan Nâcî Ahmed Dede'nin meşihatı sırasında Pîr Hüseyin Çelebi'nin yerine I.Abdülhalim Çelebi posta geçmiş ve Nâcî Ahmed Dede, çelebiye bir mehdiye sunmuş ve posta oturmasına da şu tarihi düşmüştür:

¹⁴ Sakıb Mustafa Dede, Sefine-i Mevlevîyân, C.2 s.49, Mehmed Ziyâ, a.g.e., s. 114. Şeyhi, a.g.e., s.423

¹⁵ Arzî Mehmed Dede, İstanbul'da doğmuştur. Gençliğinde Abdülmecid-i Sivasî'ya intisâb etmiş ve ondan tarîkat ilmini öğrenmiştir. Sonra Adem Dede'ye intisâb etmiştir. Uzun süre Adem Dede'nin Mesnevî-hanlığını yapmış ve Adem Dede'nin göçmesiyle Galata Mevlevîhânesi'ne şeyh olmuştur. H.1075/M.1664 tarihinde göçmüş ve Galata Mevlevîhânesi'ne sırlanmıştır. H.1075

¹⁶ Kârî Ahmed Dede, Kastamonu'da Halvetî şeyhlerinden birinin öğrencisi. İyi bir eğitim görmüştür. İstanbul'a gelip Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Câmî Ahmed Dede'ye intisâb etmiştir. Mesnevî'yi ve Dîvân-ı Kebîr'i okumuştur. Şeyhi Câmî Ahmed Dede'nin H.1077/M. 1667 yılında göçmesi üzerine Yenikapı Mevlevîhânesi'ne şeyh olmuştur. 12 sene bu görevi sürdürdükten sonra H.1090/M.1679 yılında göçmüş ve Yenikapı Mevlevîhânesi hamuşânına sırlanmıştır. Sakıb Mustafa Dede, a.g.e., C.2, s.110-115; Esrâr Dede, a.g.e, s. 439-440; Ali Enver, a.g.e,s.601; Mehmed Süreyya, a.g.e, C.3, s.871.

¹⁷ Seyyid Halil Dede, H.1074/M.1638-9 yılında 18 yaşında Kasımpaşa Mevlevîhânesi'ne şeyh oldu. H.1088/M1677 yılında göçmüştür. Sakıb Mustafa Dede, a.g.e.,C.2, s. 90-96; Esrâr Dede, a.g.e, s. 415-416 ; Ali Enver, a.g.e,s.601; Mehmed Süreyya, a.g.e, C.3, s.871.

¹⁸ Ferruh Çelebi oğlu Hasan oğlu Hüseyin Çelebi, III. Arif Çelebi'nin göçmesi üzerine H.1051/M1642 yılında post-nişîn olmuş, 24 yıl bu makamda bulunduktan sonra H.1077/M.1666 yılında göçmüştür. Sakıb Mustafa Dede, a.g.e.,C.1, s. 178-183; Mehmed Süreyya, a.g.e, C.3, s.699; Abdülbaki GÖLPINARLI, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul 1983, s.153,164-165; Mehmed ÖNDER, Mevlevîlik, Ankara 1992, s.52-54.

¹⁹ Mehmed Ziya, a.g.e, s.116

²⁰ Evliyâ Çelebi, Seyâhatnâmesi, C.1, İstanbul 1314, s.450

⁵ Zihnî Sâlih Dede, Bursa Mevlevîhânesi'nin ikinci şeyhidir. H.1030/M1620 yılında Ahmed Cunûnî Dede'nin vefatıyla şeyh olmuş, bu görevi 42 sene sürdürmüştür. H. 1073/M.1662 yılında vefat etmiştir. Şairdir.

⁶ Mehmed Ziyâ, a.g.e, s. 114.

⁷ Mehmed Ziyâ, a.g.e, s. 114., Esrâr Dede, a.g.e, s. 494

⁸ Adem dede, Antakyalıdır. Zengin bir ailenin çocuğu iken Antalya Mevlevîhânesi şeyhi zincirkıran Mehmed Dede'ye intisab etmiş, daha sonra Konya'ya giderek I.Bostan Çelebi'nin hizmetinde bulunmuştur. Bu hizmetinden sonra İstanbul'a.g.e.lerek Galata Mevlevîhânesi şeyhi İsmail Dede hizmetine girmiş, onun H.1041/M.1632 yılında vefatıyla Galata Mevlevîhânesine şeyh olmuştur. H. 1063/M.1653 yılında Hacc'a gitmiş, dönüşte Mısır'da vefat etmiştir.

⁹ Mehmed Ziyâ, a.g.e, s. 114-115

¹⁰ "Çile çıkarmak" bir Mevlevî Muhibbi'nin "dede" olabilmesi için bir Mevlevî Âsitânesi'nde 1001 gün hizmet etmesidir.

¹¹ Daha sonra Kudüs Mevlevîhânesi Şeyhi olmuştur.

¹² Adem Dede'nin Mesnevî-hanı, Adem Dede'den sonra Galata Mevlevîhânesi şeyhi olmuştur.

¹³ Adem Dede'nin Neyzenbaşısı, daha sonra Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi olmuştur.

Gonceden ref' olunca harf-i câ

Oldı târîh "şeyh-i gonce-i âl" H.1072/M.1662

3 Rebi'ül'l-evvel H.1073²¹/M.1663'de Kırım tarafına (Nemçe seferine)²² Fâzıl Ahmed Paşa'nın serdarlığında düzenlene sefere katılmıştır. Bu seferde, kendisi de şâir olup, "Kâmil" mahlası ile şiirler yazan Kırım Hanı IV. Mehmed Giray²³ Han ve Selim Giray ile tanışmış ve IV. Mehmed Giray Han'a ona mehdiye sunmuştur.²⁴

Öte yandan bu sefere katılmasıyla meşihatı kaldırılmış, yerine Yusuf Dede atanmıştır. Nâcî Ahmed Dede iki sene sonra, H.1075/M.1665 yılında İstanbul'a dönmüş ve Dervîş Çelebi²⁵ yerine Galata Mevlevîhânesi 'ne postnişîn olmuştur..

"Kulekapısı hâricinde bir kuh-ı bâlânın zirvesinde Hazret-i Mevlânâ Cemaleddin-i Rumî Mevlevîhanesi vardır... Yüz adet dervîşân hücresiyle cihân-nümâ bir ulu âsitâne"²⁶ olan Galata Mevlevîhânesi 'nde yedi sene görev yapan Nâcî Ahmed Dede'nin meşihatı H.1082/M.1671 tarihinde Abdülhalîm Çelebi²⁷ tarafından kaldırılmıştır.

²¹ Mehmed Ziyâ, a.g.e,s.114; Şeyhî Mehmed Efendi,a.g.e,423; Mehmed Süreyya,a.g.e,C.4,s.1219.

²² Büyük Türk Klasikleri (Ötüken Söğüt), C.5, İstanbul 1987, s.21

²³ Kırım Hanı IV. Mehmed Giray (ö.1674), Selamet Giray'ın oğludur. Bahadır Giray'dan sonra Kırım hanı olmuştur (1642). Üç yıl sonra görevden alınarak Rodos'a sürülmüştür. İslâm Giray'ın vefatından sonra ikinci kez tahta oturmuştur (1654). On iki yıl hanlık yaptıktan sonra, azledilince Dağıstan'a kaçmış, 1674'te burada ölmüştür. IV. Mehmed Giray'ın mahlası Kâmil'dir. Âşık tarzında, hece vezniyle, tasavvufî konularda şiirleri vardır. Bazı şiirleri Gevherî'ye isnat edilmiştir. Bilgi için bz. Prof. Dr. Cemal KURNAZ, Dr. Halil ÇELTİK, "Hanlık Dönemi Kırık Şairleri Hakkında Bazı Tespitler ve Değerlendirmeler" Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi, S.51, s.275-294

²⁴ Divan-ı Nâcî (Hz. Yılmaz KIRIKTAŞ) Sivas, 2001, s.134-136, Dönemin tarihi kaynakları, Tarih-i Nâima ve Tarih-i Raşid, bu savaşa bir dervîş topluluğunun katıldığını yazmaz. Hatta Kırım Hanlarının tarihi diyebileceğimiz "Gülün- Hanan"da da Nâcî Ahmed Dede ile Selim Giray Han ile IV. Mehmed Giray Han'ın karşılaştığına dair bir kayıt yoktur. Ancak Dîvân-ı Nâcî de yer alan methiyeler incelendiğinde en azından Nâcî Ahmed Dede'nin bu savaşa katıldığını, IV. Mehmed Giray Han ile Selim Giray Hanı yakinen tanıdığına dair güçlü ifadeler yer almaktadır.

²⁵ Hazret-i Pîr (ks) soyundandır. IV. Mehmed zamanında, Hüseyin Çelebi'nin yerine Konya Âsitânesi post-nişîni olmak için padişaha başvurmak üzere İstanbul'a gelmiş, ancak post-nişîn olma isteği kabul edilmemiş ve Galata Dergâhı'na şeyh olarak atanmıştır. IV: Mehmed zamanında Kamançe seferine katılmak üzere yola çıkmış ancak Hacıoğlu pazarlığı'nda ahrete göçmüştür. Sakıb Mustafa Dede, a.g.e.,C.1,s.43-44; Esrâr Dede, a.g.e.,s.190-193, Abdülbaki Gölpinaralı,a.g.e.,s.442

²⁶ Evliyâ Çelebi, a.g.e., s.442

²⁷ Abdurrahmen Çelebi oğlu Abdülhalîm Çelebi, H.1077/M.1666 yılında post-nişîn olmuştur. Kadî-zâdelerin etkinliğin yüksek olduğu bir dönemde görev yapmıştır. Zamanında, (H.1077/M.1666),

Dokuz sene kadar bu şekilde bırakılan Nâcî Ahmed Dede'nin Galata Mevlevîhânesi postnişînliği sırasında, Mevlevîlerin "yasağ-ı bed" (H.1077/M.1666) diye tarih düştükleri semâ' yasağı konmuştur.

Nâcî Ahmed Dede boşta olduğu bu dokuz sene zarfında, yazdığı şiirlerden anlaşıldığına göre, bu dönemde devletin ileri gelenleriyle görüşmeye devam etmiştir. Örneğin Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendi'yi, H.1087/M.1677 yılında doğan oğlu Abdullah için farsça bir tarihle tebrik etmiştir. Kandiye'nin fethi nedeniyle iki tane tarih düşmüştür.

H.1090/M.1679 tarihinde Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Kârî Ahmed Dede, ahirete göçmüş ve yerine, Abdülhalîm Çelebi tarafından, Mimâr Tekkesi şeyhi Habîbî İsmail Efendi atanmıştır. Ancak Habîbî Muhlis İsmâil Efendi'nin aynı yıl ahrete göçmesi üzerine meşihatı Nâcî Ahmed Dede'ye verilmiştir²⁸. Böylece Nâcî Ahmed Dede, "ehâmide-i ma'rûfeye sâdis olmuştur."²⁹

Nâcî Ahmed Dede bu tekkeye atandığı zaman kırk sekiz yaşındadır.³⁰ Evliyâ Çelebi, Nâcî Ahmed Dede'nin post-nişîn olduğu Yenikapı Mevlevîhânesi 'ni "... bu mevlevîhâne öyle bir asitane-i azimdir ki yetmiş kadar fukâra-ı Mevlevî hücreleri, semâ'hânesi, imareti, etrafında çemenzârları vardır. Ve dirah-ı azimeler ile ârâste olmuş ve (Âsârî) namında bir ressam manend-i Bihzad bu âsitânenin rûy-ı divârına kalın hatt ile (ve huve'l-azizü'l-hakim) ayetini yazmıştır ki güyâ mucizedir" şeklinde tarif etmektedir.³¹

Nâcî Ahmed Dede, Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi iken Kadî-zâdeler zümresinin baskısı giderek azalmış ve nihayet H.1095 /M.1684 tarihinde Mevlevîlere konulan semâ' yasağı kalkmıştır. Nâcî Ahmed Dede, bu olaya şu tarih düşmüştür:

Gûş-ı câna mülhim-i gaybî did târîhini

Mevlevîler döndi cânâ 'aşk-ı Mevlânâ ile³²

mevlevîhânelerde semâ' yasaklanmıştır. H.1090/M.1679 tarihinde vefat etmiş, yerine Kara Bostan Çelebi geçmiştir.Sakıb Mustafa Dede, a.g.e., C.1,s.178-183; Esrâr Dede, a.g.e., s.335-337; Abdülbaki GÖLPINARLI, a.g.e., s. 165-168, Mehmed ÖNDER, a.g.e.,s.54-55

²⁸ Şeyhî Mehmed Efendi, a.g.e.,s.423

²⁹ Esrâr Dede, a.g.e.,s.494

³⁰ Ekrem İŞİN, "İstanbul'un Mistik Tarihinde Mevlevîhâneler", İstanbul Dergisi, S.4, İstanbul 1993, s.127

³¹ Evliyâ Çelebi, a.g.e.,s.393.

³² Dîvân-ı Nâcî, İstanbul Üniversitesi Ktb. Yazma:1245/II v.22a

Yasağın kalkması ve Kadı-zâdeliler zümresinin baskısının azalması ile birlikte Nâcî Ahmed Dede, Fatih Camii'nde Mesnevî dersleri vermeye başlamıştır.³³

1690 yılında Kırım Hanı Selim Giray Han, Balkanları, bu arada Üsküb'ü de, düşman işgalinden kurtarıp önce Edirne'ye daha sonra İstanbul'a geldiğinde onu karşılayanlar arasında Nâcî Ahmed Dede de vardır.

*Merhaba hoş geldün ey ma'nâ-yı lutf-ı Zi'l-celâl
Âfitâb-ı feth u nusret matla'-ı fazl u kemâl³⁴*

Beyti ile başlayan methiyesini Selim Giray Han'a sunan Nâcî Ahmed Dede, Arapça ve Farsça'yı iyi bilen, hem Kuran-ı Kerimi, hem de Mesnevi-i Şerifi ezberlemiş bir şair ve aynı zamanda bir Mevlevî Muhibi olan ve Kırım Hanı olmadan önce Kamanîçe cephesinde birlikte bulunduğu Selim Giray Hanla dost oldukları kesindir.

Nâcî Ahmed Dede, dîvânından anladığımız kadarıyla, bu dönemde de, devlet katındaki atamaları ve zaferleri takip edecek kadar ilgilidir.

H.1097/1686 yılında Süleyman Paşa'nın sadaret makamına getirilişine tarih düşmüş yine 1689 yılında sadrazam olan Köprülü-zâde Mustafa Paşa'nın sadaretinde, kendisine bir methiye sunmuştur.

II. Mustafa'nın 30/06/1695 yılında bizzat ordusunu cephe gerisinden yöneterek kazandığı Lugos Muharebesi nedeniyle padişaha bir tarih sunmuştur.

Ömrünün son yıllarında tekkenin idaresini Aşçıbaşı Pendârî Kârî Ahmed Dede'ye³⁵ bırakarak inzivâyâ

³³ Mehmed Ziyâ, a.g.e., s.116-117

³⁴ Prof. Dr. Cemal KURNAZ, Dr Halil ÇELTİK, a.g.m, s.285

³⁵ Pendârî Kârî Ahmed Dede (1627?-1708): Ahmed Dede tahminen 1627 yılında Bolvadin'de doğmuştur. Babası Bolvadin Mevlevîhânesi şeyhi Veliyüddin Efendi'dir İlk tahsilini burada gördü. Sonra Bursa'ya gitti. Tahsiline orada devam etti. Tahsilini tamamladıktan sonra Bursa Mevlevîhânesi şeyhlerinden Şeyh Salih Dede-zâde Şeyh Mehmed Dede'ye intisab etmiştir. Bursa'daki görevini tamamladıktan sonra İstanbul'a gitti. Galata Mevlevîhânesi şeyhlerinden Gavsî Ahmed Dede'nin hizmetine girdi. Aşçı başılığı yükseldi. Buradan Edirne'ye gitti. Edirne Murâdiye mevlîhânesi şeyhlerinden Şeyh Mehmed Dede'ye intisab etti. Mehmed Dede'den feyz aldı. Tekkenin zengin kitaplığından faydalandı. Edirne'den tekrar İstanbul'a döndü. Yenikapı Mevlevîhânesine girdi. Tekkenin şeyhi Nâcî Ahmed Dede'dir. Onun Mesnevî-hânlığını ve aşçıbaşılığını yaptı. Böylece tekkenin ikinci "Kârîsi" oldu. Burası onun son görev yeri oldu. H.1120/M.1708 yılında

çekilmiştir. Yenikapı Mevlevîhânesi meşihatında otuz üç sene kalan Nâcî Ahmed Dede H. 4 Rebi'ül-ahir 1021 / M.22 Mayıs 1711 Cuma günü ahirete göçmüştür.

Nâcî Ahmed Dede'nin İki Na'atı:

Hayatı ilim öğrenerek, irşat ederek ve cihad ederek geçen Nâcî Ahmed Dede'nin Peygamber (SAV) sevgisi ve bağlılığı şiirlerinde ifadesini bulmaktadır.

Der-Na't-ı Resûl-i Kibriyâ 'Aleyhi Efdalü't-Tahâyâ

Bir bende ki âzâd ola elbetde olur şâd
Ammâ ki senün benden olan bende olur şâd

Lutf eyle eyâ pâdişeh-i mülk-i şefâ'at
Nâcî kuluna eyle şefâ'at k'ola dil-şâd ³⁶

Der-Na't-ı Resûl-i Kibriyâ 'Aleyhi Efdalü't-Tahâyâ

Kapundan özge yoktur izz ü rıf'at yâ Resûlallâh
Tapundur devlet-i dünya vü 'ukbâ yâ Resûllâh

Cenâb-ı 'izzetüne lâyük aslâ berg-i sebzim yok
Dil ü cânım nisâr-ı makdemündür yâ Resûlallâh

Vücûdun kân-ı lutf u merhametdür ey kerem-haslet
Kusurum 'afv idüb eyle şefâ'at yâ Resûlallâh

Fakîrim dergeh-i vâlâna 'arz-ı ihtiyâc itdüm
Nigâh-ı iltifâtunla ganî it yâ Resûlallâh

Bu Nâcî derd-mendün kalmasun vâdi-ı hırmânda
Kemâl-ı cûd u ihsanunla kurtar yâ Resûllâh ³⁷

vefat etti. Bkz. Sakıp Mustafa Dede, a.g.e., C.3,s.128-131; Esrar Dede, a.g.e.,s.440; Muharrem BAYAR, "Bolvadin Mevlevîhânesi ve Pendârî Kârî Ahmed Dede" Türkiye Araştırmaları Dergisi, Yıl: II, S.II s. 225-231.

³⁶ Y. KIRIKTAŞ, a.g.y.l.t., s.127

³⁷ Y.KIRIKTAŞ, a.g.y.l.t.s. s.143

Mesnevî'den hikâyeler

Nefs Azgın Arslan Gibidir:

» Prof. Dr. Mehmet Demirci

Uçsuz bucaksız bir ormanda azılı bir arslan yaşamaktadır. Ormandaki tüm hayvanlar, korku içindedirler. Böyle yaşamaktansa bir çâre ararlar. Düşünür, taşınır, aralarından bir heyet seçerek arslana gönderirler:

-Ey ormanların şahı arsl., hergün içimizden birini yakalıyor, yiyorsun. Buna bir diyeceğimiz yok, fakat bu zahmet niye? Sen tahtında otur, biz, sana her gün içimizden birini yollarız, sen de rahatça yersin. Böylece, biz de sen de huzur içinde ömrümüzü geçiririz, derler. Bu teklif arslanın hoşuna gider. Kabul eder. Artık her sabah bir hayvan arslana teslim olmaktadır.

Günlerden bir gün, sıra tavşana gelir, fakat o ağırdan alır. Hayvanlar:

-Eh ne yapalım, kismet böyle. Çoğumuzun rahatı için birimizin ölmesi gerek. Haydi vakit geçirmeden yola düş. Arslanı kızdırmayalım, derlerse de tavşan işi yavaştan alır, pek aldırma görür. Hayvanlar telaş içindedirler. Nihayet yalvara yakara tavşanı yola düşürürler.

Tavşan, kayıtsız, seke oynaya arslanın huzuruna gelir ama, vakit de bir hayli ilerlemiştir.

Açlıktan ateş püsküren arslan, kükrer;

-Nerede kaldın? Bu gecikmene sebep ne?

Tavşan, yalancı bir telaşla terlerini siler, boynunu bükür:

-Aman efendim, ben saygıda kusur etmedim. Sabah erken yola çıktım ama, diğer bir arslan yolumu kesti, elinden kurtuluncaya kadar neler çektiğimi bilemezsiniz!

Arslanın öfkesi büsbütün başına vurur:

-Kim bu küstah? Bu ormanda yalnız benim hükmüm geçer. Kimmiş o çabuk söyle?

Tavşan durumdan memnun, hep öteki arslanı över, böylece arslanın haysiyetini gıcıklar. Arslan dayanamaz:

Düş önüme göster bu alçağı, der. Yola düşerler.
Tavşan arslanı bir kuyunun başına getirir:

-İşte sultanım, bu kuyunun içinde. Bakınız nasıl
da kurulmuş.

Arslan, hırsıyla kuyunun içine bakar. Suda kendi
aksini görür. Hırlamaya başlar, kuyudaki
görüntüsü de hırlar. Tavşan fırsatı kaçırmaz:

-Görüyor musunuz efendim? Size nasıl da
meydan okuyo!.

Arslan büsbütün hiddetlenir, gözleri döner. "Bir
diyarda iki sultan olamaz, parçalamalıyım onu..."
diye mırıldanır, ardından da: Gümm! diye kuyuya
atlar.

Herşey bitmiştir artık... Tavşan yemyeşil
çayırlarda seke seke hayvanlara kurtuluşu
müjdeler.

Hız. Mevlânâ şöyle ekler:

"Ey kişi, Sen bu dünya kuyusunun dibine, hırsıyla
tamahla atlamış, mahpus bir arslansın. Nefsini
yen de tavşan gibi hür dolaş... Senin tavşan
nefsin sahrada yiyip içmekte, zevk ve safa
etmekte. Sen ise şu dedikodu ve münakaşa
kuyusunun dibindesin" (Mesnevi, C. I, beyit: 900
vd.)

Açıklama

Hız. Mevlânâ'nın sözünü ettiği bu azgın "nefs
arslanı" ne demektir acaba? Nefsin tanımı, eğitimi
ve iyileştirilmesi konusu üzerinde tasavvuf
düşüncesi çokça durmuştur. Nefisle mücadele
olgun insan olma savaşıdır.

Nefs, kısaca kişinin niteliklerinin, huylarının
kötü yönlerine verilen addır. Mesela böbürlenme,
kendini beğenmişlik, öfke, kin tutma, dedikodu,

çekememezlik, geçimsizlik, zorluklara tahammülsüzlük bunların başlıcalarıdır. Bunların azgınlaşması insanın değerini düşürür. İçimizde iyilikler de vardır kötülükler de. Bizim varlığımız, bu iki zıt kuvvetin mücadele sahnesidir. Yüce Allah “Biz insanı en güzel biçimde yarattık, sonra da onu aşağıların aşağısına indirdik” (Tin 95/4-5) buyurur. Bize düşen, aklımızı ve irademizi kullanarak içimizdeki iyinin üstün gelmesini sağlamak, aşağı seviyeye düşmemektir. Onun için de nefsin kötü hâlleriyle mücadele etmek şarttır.

Aslında, yaradılışımızdaki nefsâni güçler iyiye yönlilebilir. Bunlar potansiyel enerji gibidirler. O bakımdan nefsin ölmesi değil, ıslah edilmesi söz konusudur. “Ölmeden evvel ölmek” mecâzi bir ifadedir. Nefsin öldürülmesi demek, onun iyileştirilmesi, kontrol altında tutulması demektir. Hz. Peygamber şöyle buyurur. “Güçlü pehlivan, güreşte rakibini yenen kimse değildir. Asıl pehlivan, öfke anında nefsine hakim olabilir.” (Buhari, edeb, 76).

Mesela asabi, sert mizaçlı, aniden parlayıveren insanlarda taşkın bir enerji var demektir. Bunun gelişigüzel kullanılması zarara sebep olabilir. Tamamen yok edilmesi ise, pısrıklık, uyuşukluk ve hakkını savunamamaya yol açar. Burada orta yol, o enerjiyi ve tepkiyi yerinde, zamanında ve ölçülü kullanmanın yolunu öğrenmektir. Bu da bir irade eğitimiyle olur. Hz. Ömer İslâmiyet’e girmeden önce sert mizaçlı, atak bir kimse idi. Müslümanlıktan sonra bu özelliği kaybolmadı, fakat ıslah edildi ve iyiye yöneltildi. Böylece son derece adil, enerjik ve şefkatli bir insan tipi ortaya çıktı. Devletin başında iken, sırasında, geceleri yoksullara sırtında un taşıdı.

Nefsin en büyük hastalıklarından biri kibir, yani büyülenme ve kendini aşırı beğenme, herkesten üstün görmedir. Hikâyemizdeki aslanın hastalığı böyledir. Kibir insandaki yaratıcı güçleri öldürür. Çünkü gerçekte sâhip olmadığı şeylere sâhip olduğunu zanneden kişi, bunları elde etmek için çalışmayacak, böylece de kabiliyetini körletecektir.

Kendini beğenmişliğin pençesine düşen, dünyada kendinden başka saygı ve hizmete layık insan görmez. Herkesi kendisine borçlu sanır, kimsenin yardımına koşmaz, kimseye elini uzatmaz. Veya bunları yerine getirse bile, başkaları kendisine minnet duysun diye yapar.

Kendini beğenmişliği yenmek, tevâzu yani alçakgönüllülükle gerçekleşir. Bunun en büyük belirtisi de insanlara karışmak, kalabalığın içine girip, onlara sırf Allah’ın hoşnutluğu için hizmet sunabilmektir. Büyükle büyük, küçükle küçük olmasını bilmektir. Onları hakir görmeden, aşağılamadan onlara yaklaşabilmektir. Bir Kur’an ayetinde şöyle buyrulur: “Yeryüzünde kendini beğenmişlik ve azametle yürüme. Çünkü ne kadar hızlı yürüsen toprağı yaramazsın. Boyca da asla dağlara ulaşamazsın.” (İsra 17/37)

Alçak gönüllülüğün bir şartı da şudur: Sokakta kime rastlarsak rastlayalım, onun Allah katında bizden daha üstün olabileceğini düşünmeliyiz. Kimbilir, belki bizim bilmediğimiz çok iyi bir yönü vardır. Veya şimdiki hâlde kötüyse de, ileride bizden daha iyi bir kimse olabilir.

Gencîne-i sırr-ı dile virânelerüz biz
Fânûs-ı belâ şem'ine pervânelerüz biz

Fark itmez isek ayb degül germ ile serdi
Her hâl ile bî-gâile dîvânelerüz biz

Şabbâ-yı feragat vireli neş'e dimağa
Âzade-i endişe-i gam-hânelerüz biz

Birdür bize bu nat'-ı gamun bürd ile matı
Sâbit-kadem-i ma'reke merdânelerüz biz

Gadr eylemezüz ülfet-i bî-zât ile kadre
Hîşân-ı vefâ-düşmene bîgânelerüz biz

Reftâr-ı pesendîde yeter meşrebe zîver
Zûr eylemezüz himmete ferzânelerüz biz

Yâd itmez idi nâmumuzu kimse vefikin
Cem'iiyet-i ehl-i dile efsânelerüz biz

Eylerse cüda kâh-i teni bâd-ı fenâ-hîz
Memnum olur gevher-i cân dânerüz biz

Gelmez dil-i pür-şûrumuza fikr-i ser ü pâ
Tâ şubh-ı ebed 'ışk ile meatânelerüz biz

Hünkâr-ı hakikat kulı kurbânı olaldan
Fahr itmede bu fakr ile şâhânelerüz biz

SAKIB nice fehm itse gerek bizleri vâ'iz
Mestûr-ı ser-â-perde-i rindânelerüz biz

Sakib Dede

Ankaravî Dede'den hadislerle Tasavvuf ve Mevlevî erkânı

Nefs Tezkiyesi

Tercüme: “Allah’ım! Nefsime takvasını ver. Onu arındır. Zira sen arındıranların en hayırlısın. Sen dost ve mevlâsın.” **1**

Şerh: Buradaki duadan maksat, “Nefsime ibadeti yerine getirecek ve haramlardan kaçındıracak takvayı ver” anlamındadır. Zekâ kelimesi temizlik, artma ve bereket anlamına gelmektedir. Sözün özü, “Onu temizle ve salih amellerini bereketli eyle” manasındadır. Şeyh-i Ekmel Meşarık Şerhi’nde der ki:

“Müttaki nefsinin Rabbi için bir koruma/vikâye ve Rabbini de nefsi için kalkan yapan kimsedir. Yani müttakî nefsin yaptığı fiillerden her birini,

övgü ve rıza olarak Rabbi’ne isnad eder. Böylece Rabbi’ni nefsi için kalkan koruyucu yapar. Bunun dışındakiler ise, her ne kadar Allah fiilin yaratıcısı olsa da nefsine nisbet eder. Böylece nefis, kendini Rabbi’ne çirkinliği izafe etmemek için Rabbi’ne bir kalkan/koruyucu yapar.”

Velî yardımcı anlamındadır. Mevlâ ise seyyid ve mâlik anlamına gelir. Yani: Ey benim Allah’ım! Sen benim nefsime yasaklanmış şeylerden korunmayı başışla. Nefsime beşeri pisliklerden ve tabii kirliliklerden arındır. Zira sen, nefsi tezkiye ve geliştirenlerin en hayırlısısın. Sen nefsin gözetleyeni, yardımcısı, efendisi ve sahibisin. Rızâ-

yı şerîfin üzere ona yardımcı ol ve efendilerin kölelerini edeplendirip, terbiye ettikleri gibi sen de nefsi edeptendir ve tezkiye et. Nefislerini beşeri pisliklerden temizleyenler kurtuluşa erip, felaha kavuşurlar. Nefsin kabahat ve rezilliklerini gizlemeye çalışanlar ise kaybedenler ve hüsrana uğrayanlardan olurlar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur [Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir]. **2**

Yani her kim ki, nefisini rezilliğin pisliklerinden ve kirli hasletlerden temizleyip, çeşitli kemal ve erdemlerle geliştirirse felah bulur ve kurtuluşa erer. Fakat her kim ki isyankârlıkla ve cehalet ile nefsin kıymet ve mertebesini eksiltip, kınanmış ahlak ve alçak sıfatların üstüne örtü sererse kaybedenlerden olur. Muhakkik alimler, nefis

tezkiyesinden murad gönöl tasfiyesidir, demişler; her ne zaman nefis heva ve heves şaibesinden arınırsa, gönöl de masivayla alaka kurmak kirliliğinden temizlenip saf hale gelir, düşüncesini ileri sürmüşlerdir. Beyit:

Nefis, yasaklardan arınmadıkça,
Gönöl ilâhî nurun aynısı olmaz.

1 Müslim, IV, 2088; İbn Hibbân, XII, 351; Ahmed, IV, 140; İbn Ebû Asım, es- Sünn, I, 140; Heysemî, Mecme'u'z-zevâid, X, 110.

2 eş-Şems 91/9-10.

Allah'ım!

Beni hatalarımdan İlim ve fazilet suyuyla arındır. Beyaz elbiseyi leke ve pisliklerden temizlediğim gibi kalbimi günah ve isyanlardan temizle. Allah'ım! Bizleri kurtuluş yollarına ilet. Bizleri karanlıklardan aydınlığa çıkar. Kalbimi münafıklıktan, amelimi riyadan, dilimi yalandan, gözümü hıyanetten pak eyle. Zira sen hain gözleri ve gönüllerde gizli olanı bilirsin. Allah'ım! Sen sözlerimi işitirsin, yerimi görürsün, sırlarımı ve açığa vurduklarımı bilirsin. Ben sefil, fakir, yardıma ve korunmaya muhtaç birisiyim. Sana korkan ve kör birisinin yakarışıyla yakarıyorum. Allah'ım! Yaptığım ve yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum her şeyi bağışla. Sen her şeyden önce ve her şeyden sonra gelensin. Senin her şeye gücün yeter. İsteklerimin karşılığını bolca verirsin. Sana bir miskin gibi dileniyorum. Sana günahkarlar gibi yalvarıyorum. Ey Rabbim! Sana olan duam hürmetine beni bedbaht yapma. Ey kendisine yakarılanların ve bahşedenlerin en hayırlısı! Ey en çok merhamet eden! Rahmetinle çok merhametli ve şefkatli ol. Dua ve selam Efendimiz Muhammed'e onun âline, ashabına ve bütün nebi ve resûllere olsun.

Hamd, nimet ve ihsanların gerçek sahibi olan Allah'a olsun. Salât ü selam, O'nun Rasûlû. varlıkların efendisi Muhammed'e, onun âline ve karanlığı aydınlatıp nurlandıran lambalar misali olan Ashabına olsun.

Kayseri Mevlevîhânesi

Anadolu'da Mevlânâ zamanından başlayıp, oğlu Veled Çelebi ve torunu Ulu Arif Çelebi zamanında bir çok mevlevîhâne tesis edilmiştir. Bunlara ilâve olarak yine Anadolu'da ve diğer İslam beldelerinde, Ulu Arif Çelebi ve daha sonra gelen çelebiler ve Mevlevî dedeleri zamanında bir çok mevlevîhâne de tesis olunmuştur.

Anadolu'da kurulan Mevlevî tekkelerinden biri olan Kayseri Mevlevîhânesi'nin tesisi ise, Mevlânâ'nın hocası Seyyid Burhaneddin Muhakkik Tirmîzî (ö. 642/1244) zamanına uzanmaktadır. Babasının vefatından sonra Mevlânâ'ya hocalık vazifesini üzerine alan Seyyid Burhaneddin, bu vazifesini tamamladığı kanaatine erişince, 638/1239 tarihinde memleketi Kayseri'ye dönmüş ve daha sonra mevlevîhâne olacak mekana bir tekke inşa etmiştir.¹

Kayseri'de Seyyid Burhaneddin ile başlayan Mevlevîlik, onun vefatından sonra, tekkesi yerine inşa edilen mevlevîhâne ile devam etmiştir. Kayseri Mevlevîhânesinin bu ilk dönemine dair fazla malûmat yoktur. Fakat mevlevîhânenin Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki 906/1500 tarihli Konya Evkaf Defteri'nde Kayseri Vakıfları arasında ismi geçmekte ve Mevlânâ Şucâ b. Emirşah'ın tasarrufunda olduğu belirtilmektedir.² 1000/1592 tarihlerinde ise mevlevîhânenin şeyhi olarak Veliyyüddin b. Hacı Bulam ismi geçmektedir.³

Kayseri'de Mevlevîliğin ikinci dönemi ise; IV. Murad dönemi vezirlerinden Bayram Paşa'nın, Mevlevî dergâhını yeniden inşa edip vakıflar bağladığı 1047/1637

tarihinde başlar. Bu tarihte Kayseri'de Kaleönü mevkiine, Yenikapı dahilinde (ki burası Seyyid Burhaneddin'in tekkesinin ve eski mevlevîhânenin yeridir) yaptırmış olduğu mevlevîhâneye aynı zamanda bir çok vakıflar da bağlamıştır.⁴

Bayram Paşa tarafından yeniden inşa edilen ve yeterince gelire sahip olduğu anlaşılan Kayseri Mevlevîhânesi'nin, bu tarihten XIX. asrın başlarına kadar tarihiyle ilgili bilgi mevcut değildir.

1649 yılında Kayseri'yi ziyaret eden Evliya Çelebi de mevlevîhânenin bahsetmekte, mevlevîhâne bilgileri erlerin bulunduğunu, dergâhta haftada iki defa âyin yapıldığını ve matbah, semahane ve mutribhane ile süslü olduğunu belirtmektedir.⁵

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde bulunan bir belgeye göre; XIX. asrın başlarında 6 Safer 1215/1800 tarihinde, “şerî'ata ve Mevlevî tarîkatine muhalif hareketten ve cem'i menâhiyi irtikâbdan dolayı” Mehmed Dede azledilip, yerine Abdülkâdir Dede tayin edilmiştir.⁶

⁴ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan ve 1983 yılında Hatice Karapaça tarafından Erciyes Dergisinin 68. sayısı sayfa 32-34 arasında neşredilen ve Mehmet Çayırdağ'ın da makalesinde bir fotokopisini verdiği 15 Safer 1047/10 Temmuz 1637 tarihli vakfiye-ye göre; Bayram Paşa'nın 1637 yılında yeniden inşa ettirdiği Kayseri Mevlevîhânesi'ne şu akarları bağışlamıştır: Mevlevihane yanında bir ev, 65 adet dükkân, şimdi Pamuk Hanı olarak bilinen iki ev ve bir arsa. Bunlara ilave olarak, mevlevîhâne şeyhi ve vakıf mütevellisi Mustafa oğlu Ramazan Efendiye, daha sonra gelecek şeyh ve mütevellilere, günde 8 akçe, tekke görevlilerinden noktacıya 1, duacıya 2, nâthana 1,5, katibe 4, müezzine 1,5, aşçıya 3, aşçı yamağına 2, neyzenbaşına 4, kudûmzene 2, farrâşa 1, meydancıya 1 akçe, mevlevîhâneye taamiye olarak 100 akçe, şeb-i arûs gününde harcanmak üzere 20 ve dergâhın dokuz hücrelerinde bulunan dervişâna 2'şer akça yevmiye verilmesi vakfiye şartlarındandır. Bk. Hatice Karapaça, “Kayseri Mevlevîhânesi Vakfiyesi”, Erciyes Dergisi, Sayı: 68, Kayseri 1983, s. 32-34; M. Çayırdağ, a.g.m., s. 92-95.

⁵ Evliya Çelebi, Seyahatname, IX, s. 70.

⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, (BOA) CT 19374, (6 S 1215/1800).

¹ Eflâkî, a.g.e., I, 149; Feridun Sipahsalar, a.g.e., s. 19; Ahmed Nazif, Kayseri Meşhurları, (hızl. M. Dirîöz-H.A. Dirîöz), Kayseri 1991, s. 4; Mehmet Çayırdağ, “Kayseri Mevlevîhânesi”, SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sy. 2, Konya 1996, s. 91.

² Yasemin Demircan (Özırmak), Tahrir ve Evkaf Defterlerine Göre Kayseri Vakıfları, Kayseri 1992, s. 103; Mehmed Çayırdağ, a.g.m., s. 92.

³ A. Nazif, a.g.e., s. 20.

Hız. Mevlânâ'nın hocası Seyyid Burhaneddin Muhakkik Tirmîzî (k.s.) Merkâdi Şerîfi

Süleyman Tûrâbî'nin Kabri Şerifleri

Defîer-i Dervîşân II'deki kayıtlara göre; Konya Mevlânâ Dergâhı postnişinliğine, babasının 1815 yılında vefatı üzerine tayin edilen Mehmed Saîd Hemdem Çelebi ile birlikte meşihatnâmesini almak üzere, 29 Rebiulevvel 1230/1815 tarihinde İstanbul'a gelen topluluğun içinde, Çelebiyândan Hidâyetzâde Hüseyin Efendi, Muhammed Emîn Çelebi, Karaman Şeyhi Ali Dede, Mesnevîhan Süleyman Efendi ve biraderzâdesi Cemâl Çelebi ile birlikte Kayseri Mevlevîhânesi şeyhi Abdülkâdir Dede de bulunmaktadır. Abdülkâdir Dede İstanbul'da bulunduğu sürede Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde misafir edilmiştir.⁷

Bu durum gösteriyor ki, Abdülkâdir Dede, bu dönem Mevlevîliğinde etkili bir şeyhtir. Nitekim kendisinden sonra Kayseri Mevlevîhânesi'ne Süleyman Tûrâbî'nin tayini de tesadüfî değildir. Süleyman Tûrâbî'nin Kayseri'ye tayininde kendisinin Hemdem Çelebi'nin müşşidi olması yanında, Abdülkâdir Dede'nin de etkisi olmuştur. İstanbul'a yapılan bu seyahat 1815 yılında vukua geldiğine göre Abdülkâdir Dede'nin vefatı da bu tarihten sonradır.

Abdülkâdir Dede'den sonra Kayseri Mevlevîhânesi postnişinliğine, XIX ve XX. asrın önemli Mevlevî

sımlarından şair edip ve Mevlevî şeyhi A. Remzi Dede'nin cediti Süleyman Tûrabı tayin edilmiştir. Süleyman Tûrabı, Konya Mevlânâ Dergâhı postnişinlerinden Mehmed Saîd Hemdem Çelebi'nin müşşididir. Konya Mevlânâ Dergâhı'nda yetişmiş, Seyyid Şah-ı Hindî'den dersler almış, tarikat adabını da, Konya Mevlânâ Dergâhı sertainki Seyyid Hasan Dede'den ta'lîm etmiştir. 1242/1826 yılında da, Konya'dan Kayseri Mevlevîhânesi'ne şeyh olarak tayin edilmiştir. Dokuz yıla yakın Kayseri Mevlevîhânesi postnişinliği yapan ve 1251/ 1835 yılında Kayseri'de vefat eden Süleyman Tûrâbî, Seyyid Burhaneddin'in türbesine defnedilmiştir.⁸

Yıllar sonra torunu A. Remzi Dede, cediti için tertib ettiği bir musammatta, onun manzum hayat hikayesini yazmıştır.⁹

1251/1835 yılında Süleyman Tûrâbî'nin vefatıyla yerine oğlu Seyyid Ahmed Remzi el-Mevlevî, Kayseri

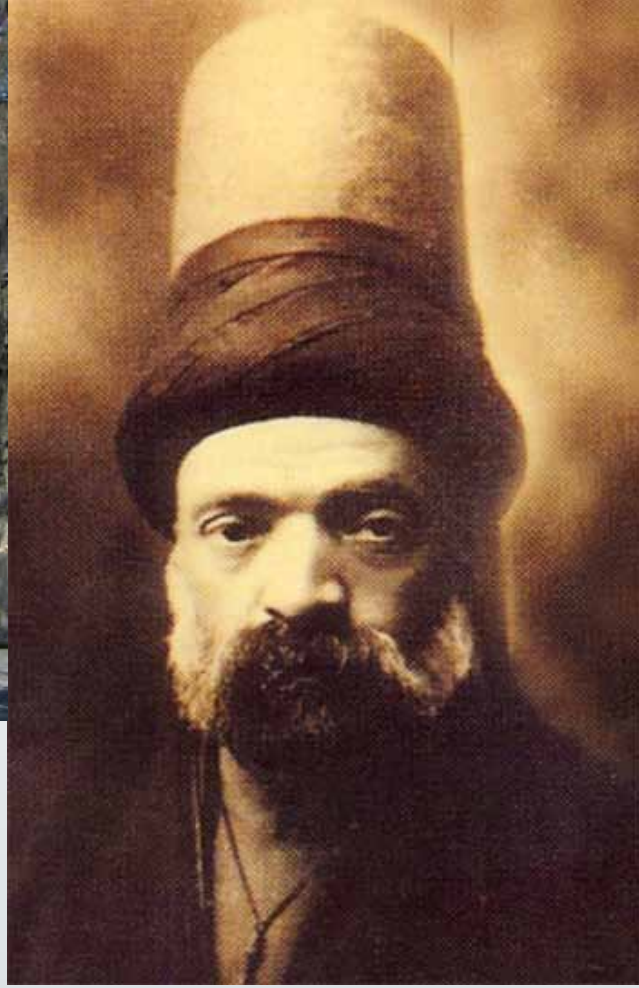
⁸ Ziver Tezeren, "Üstad Ahmed Remzi Akyiirek", Erciyes Dergisi, sy. 68, Kayseri 1983, s. 6; A. Rıza Karabulut, "Mevlevî A. Remzi Dede", Erciyes Dergisi, sy. 68, Kayseri 1983, s. 24; Kadir Özdamar, "A. Remzi Akyiirek Üzerine Notlar", Erciyes Dergisi, sy. 68, Kayseri 1983, s. 35; Hasibe Mazioğlu, a.g.e., s. 1, 78-79. 2

⁹ A. Remzi Dede, Seyyid Süleyman Tûrâbî'nin terceme-i halini manzum olarak yazmıştır. Bk.H. Mazioğlu, a.g.e., s. 78-79.

⁷ Defter-i Dervîşân II, s. 39.

Seyyid Burhaneddin Türbesi

Ahmed Remzi
(Akyürek) Dede

Mevlevîhânesi postuna tayin edilmiş, otuz yıla yakın postnişinlik yaptıktan sonra, 1282/1865 yılında vefat etmiştir. O da babası gibi Seyyid Burhaneddin'in türbesine defnedilmiştir.¹⁰ Ahmed Remzi Dede 14 Muharrem 1274/1857 tarihinde mevlevîhâne şeyhi iken Kayseri müftülüğüne tayin edilmiş ve vefat edinceye kadar bu görevini de sürdürmüştür.¹¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelere göre Ahmed Remzi Dede'ye 1263/1847 yılında, devrin padişahı tarafından atıyye ihsan edilmiş¹², 1267/1851 yılında dergâha taamiye tahsisi yapılmış¹³, 1278/1861 yılında da A. Remzi Dede'ye maaş tahsis edilmiştir.¹⁴

Vefatından sonra, yerine oğlu ve Kayseri Mevlevîhânesi'nin XIX. asırdaki son şeyhi Süleyman Atâullah Dede geçmiştir. 1282/1865 yılında babasından devraldığı Kayseri Mevlevîhânesi şeyhliğini, vefat ettiği 1332/1913 senesine kadar sürdürmüştür. Atâullah Dede de Seyyid Burhaneddin türbesine defnedilmiştir. Oğlu Ahmed Remzi (Akyürek) Dede 1289/1872 tarihinde

Kayseri Mevlevîhânesi'nde doğmuş ve babası Atâullah Dede'den ve eniştesi Göncüzâde Nuh Efendi'den özel dersler almıştır.¹⁵

Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi'nde bulunan belgelere göre 1327/1911 yılında Atâullah Dede'nin meşîhatının son yıllarında diğer Mevlevî zaviyelerinin çoğunda olduğu gibi dergâh harab bir hale geldiğinden tamir ettirilmesi için girişimlerde bulunulmuş, plan hazırlanmış, keşif yapılmıştır.¹⁶ Fakat bu tarihte dergâhın tamir ettirilip ettirilmediği meçhuldür. Tamir edilmemiş ki, mevlevîhâne tekkelerin kapatılmasıyla atıl bir hale düşmüş, harap olmuş ve yıkılmış, yeri bir arsa halini almış ve daha sonra bu arsa üzerine Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Bayrampaşa İşhanı yaptırılmıştır.¹⁷

Sezai Küçük - Mevlevîliğin Son Yüzyılı

¹⁰ Z. Tezeren, a.g.m., s. 6; A. Rıza Karabulut, a.g.m., s. 24; K. Özdamar, a.g.m., s. 35; Hasibe Mazioğlu, a.g.e., s. 1, 78-79.

¹¹ BOA, İD 25443, (14 M 1274/1857); Z. Tezeren, a.g.m., s. 6

¹² BOA, İD 7045, (21 S 1263/1847).

¹³ BOA, İD 5679, (2 M 1267/1851).

¹⁴ BOA, İD 32198, (3 R 1278/1861).

¹⁵ Z. Tezeren, a.g.m., s. 6; A. Rıza Karabulut, a.g.m., s. 24; K. Özdamar, a.g.m., s. 35; Hasibe Mazioğlu, a.g.e., s. 2, 78-79.

¹⁶ Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi, Dosya No: 95/1-5.

¹⁷ M. Çayırdağ, a.g.m., s. 92.

Mevlânâ'nın Gönül Dilinden Mûsikî

» Bayram Ali Çetinkaya

Mevlânâ düşüncesinde müziğin varlığı, günümüze kadar tartışma konusu olmuştur. Klasik mûsikî, bilhassa cuma ve bayram namazlarında, bayram tekbirlerinde, hatim cemiyetlerinde, mevlitte ve mersiyelerde, halkın bu ruhî ihtiyacına cevap vermiştir.¹

Nitekim Mevlevî semâ'ları sırasında okunmak üzere bestelenmiş âyin (mukabele) denen mûsikî eserleri bulunmaktadır. Hakikat arayışındaki mûsikî, semâ'nın rengi, tadı, tuzu ve ahengidir.

Mevlânâ da müziğin çıkış noktasını hikmet erbabının

(filozofların) anladığı gibi ifade etmeye çalışır. Her ne kadar o, "Hoşa giden bu mûsikî nağmelerini gökyüzünün ve gökyüzünde bulunan yıldızların dönüşünden aldık. Halkın tamburla çaldığı, ağızla söylediği sesler, gökyüzünün dönüşünden çıkan seslerdir." sözlerini filozoflara atfederse de, kendisinin de bu düşünceleri benimsediği ifadelerinde hissedilmektedir.

Mü'minlerin mûsikîyle ilgili sözlerine, Mevlânâ, onların ağzından şöyle tercüman olur: "Cennetin rûhânî tesiri ile bütün çirkin sesler güzelleşir. Biz hepimiz, bütün insanlar, Âdem'in cüz'leriyiz. Biz cennette iken o nağmeleri dinlemişiz. Ruhumuza sindirmişiz. Balçıktan yaratılmamız

¹ Abdülbaki Gölpınarlı, Tasavvuf, İstanbul 2000, 199

Mevlâna Celâleddin mûsikînin gül bahçesine açılmış bir pencere olduğuna inanmakta ve âşıkların gönül kulaklarının hep bu pencerenin başında bulunduğunu söylemektedir

bizi bir şüpheye düşürdü. Ama yine de hatırimızda o nağmelerden, o güzelliklerden bir şeycikler var.”

Cemîl’in Cennetinde her şeyin güzel olduğu gibi, bed sesler de orada insan ruhunu yücelten seslere dönüşmektedir. Her ne kadar insanoğlu hatırlamasa da, ruhu o dayanılmaz tatlılıkta ve güzellikteki sesleri, dünya cehennemine düşmeden, hazzını yaşamıştır.

Mevlânâ mü’minlerin sözlerini devam ettirir:

“Fakat, mihnetler toprağı ile yoğrulduktan sonra, bu yüksek, bu güzel, bu hafif nağmeler, nereden, nasıl o manevî zevki ve neşeyi verecek?”

Âşıkların Gıdası

Nihayetinde güzel ses dinlemeyi âşıkların gıdasına benzeten Mevlânâ Celaleddin, güzel ve hoş sesleri dinlemede buluşma, kavuşma ve vuslatın hayalini görmektedir. Bu halde ezeldeki ilâhî huzuru ve enfes hitabı hatırlama ve tezekkür zevki bulunmaktadır. Nitekim gönüldeki hayaller, güzel sesle tekâmül eder ve bakılmaya kıyamamayacak derecedeki şekillere kalpolur.²

Tabiatı ve varlık alanında her ne varsa, insan kulağı her şeyi duyar. ³ Ancak nice sesler vardır ki, duyanı görünmeyen âlemlere taşır. Nitekim Mevlânâ’nın deyişiyle, “Sesi yücelere, yükselere çeken her sesi, yücelerden gelen ses olarak bil. Sana hırs veren nefsanî duygunu artıran sesi de, insanı yaralayan kurt sesi bil.”⁴

Misâk ayetinde anlatıldığı üzere ⁵, Hakk, ruhlara “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye nida buyurdu. Sonradan tecessüm edecek bütün ruhlar, “Belâ (evet)” diye cevap verdiler. İşte bu hitabın manevî hazzının hiçbir zaman yok olmadığını, bâki kaldığını söyleyen Mevlânâ, cisimlenen ruh sahiplerinin dünyaya indirildikten sonra, ne zaman güzel bir ses işitseler, o ezeldeki Yaratan ile buluşmada geçen konuşmanın lezzetini hatırladıklarını bildirir. Hakikatte mûsikîden zevk almanın sırrı da ezeldeki ilk vuslatta aranmalıdır. ⁶

Ruhu Dirilten/Arındıran Ses

Ruhu dirilten, arındıran ve ötelerin ötesine götüren güzel ses, Mevlânâ cephesinde her türlü dünyevî nimet ve lütuftan daha kıymetlidir. Öyle bir değerli nemadır ki, bu güzel ses, tıpkı insanı baştan çıkarıp gecelerini gündüzlerine karıştıran bir dilbere benzer. Güzel ses sahibi, belki Mevlânâ için, ezeldeki hitabın sahibi Semi’nin (her şeyi işiten) sözleri, insanı dünyada diri tutan, mum gibi aydınlatan bir tesirin kesintisiz devamını sağlamaktadır. ⁷

Kendisini coşturup hakikatler âlemine daldırmayan sözü ve sesi değersiz kabul eden Mevlânâ, söz üstadı olmasına rağmen, söyledikleri insanları etkilemiyorsa sükûtun daha ehven olduğunu düşünür. Bu bağlamda o, Sevgili’nin sözleriyle coşmuştur. Ancak Sevgili’yi atlı kabul ederken, Mevlânâ onun ayağının altındaki tozdan başka bir şey değildir. ⁸

² Mevlânâ, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, çev: Şefik Can, IV. baskı, İstanbul 2002, IV, 437, b. 733-738, 742-743

³ Mevlânâ, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, VI, 379, b. 662

⁴ Mevlânâ, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, II, 414, b. 1958-1959

⁵ Bkz. A’râf, 172

⁶ Mevlânâ, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, IV, 436 (580 nolu dipnot)

⁷ Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, haz: A. Gölpinarlı, II. baskı, Ankara 2000, II, 16-17, b. 162-169

⁸ Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, II, 124, b. 1010

Duyduğu ses, Mevlânâ'nın gönül tandırında çınlamakta yıkık-dökük yüreği heyecandan âdeta yerinden fırlayıp raksa başlayacak gibidir.⁹ Onun dünyasında mûsikîden etkilenmeyip de buz gibi kaskatı kesilen ölüden farksız ve belki de ölüden daha beter bir mertebededir. Nitekim Mevlânâ'yı mûsikîyle beraber helal aşk içeceği, ayrılık ateşinde kavurur, pişirir ve kemâlâta ulaştırır.

Gaybın dünyevî hiçbir kıyas kabul etmeyen nâmütenahi güzelliği ve estetiği, sözlere sığmaz, söz ile ifade edilmez, anlatılamaz, övülmekten ötedir. Binlerce göz de olsa bir o kadar da ödünç alınsa Nurların Nuru'nu görebilmek imkan dahilinde değildir.¹⁰ Ancak, mekânsızlık mekânının gözleriyle Hakikati müşahade etmek, o mekânlara nâil olanlara vaciptir.

Dinlemeyi Seven Mevlânâ

Gerçekte Mevlânâ söz ve ses üretmekten ziyade, dinleyen olmaya taliptir. Zira o, ağzından ballar dökülen sözlerinde şeker tadı olan hatiple tanıştıktan sonra her türlü sese karşı ilgisini kaybetmiştir.¹¹

Mûsikî ve nağme tesiri, Mevlânâ'nın gözünde, sahibinin vasfıyla mukayyettir. Zira öyle sesler vardır ki, zerrelere oynatıp uçurur; dağ ışıtsa tüm haşmetiyle kalkar, raksetmeye başlar.¹²

Dağları bile oynatan nağmeler, Sevgili'nin dilinde Mevlânâ'yı sabahlara kadar uyutmaz. Çünkü bu sözler ve sesler, gönül mahallinin mekânlık ettiği yerden gelmektedir. Ancak Rumî için buradaki söz ve sesler, çalgıyla harmanlanmış olmalıdır.¹³

“Can nağmeleriyle neşelendirin beni, tellerin seslerini duyurun bana” diye seslenen Mevlânâ, güzel ses ve dinlemeye olan sevgisini gizlemez: “Güzel seslerle söyleyin, dinleyeyim; şarkılarınız, duyduğum en güzel en temiz şarkılar.”¹⁴

Mûsikî: Gül Bahçesine Açılan Pencere

Hâsılı, Mevlânâ Celâleddin, mûsikînin gül bahçesine açılmış bir pencere olduğuna inanmakta ve âşıkların gönül kulaklarının, hep bu pencerenin başında bulunduğunu söylemektedir.¹⁵ Şu halde, Mevlânâ öğretisinde, güzel ses dinlemek âşıkların gıdasıdır. Zira güzel sesleri dinleyişte buluşma, kavuşma hayali vardır. Gönüldeki hayaller, güzel sesle gelişir, hattâ o hayâller, güzel ses yüzünden şekillere bürünür. Demek ki mûsikî, karakterimize, huyumuza göre bize tesir etmektedir. Hoş nağmeler, iyi karakterli, mânâya düşkün bir insanı, ilâhî âleme yükseltirken; bedene ait zevklere düşkün kişiyi de aynı nağmeler cismânî zevklere, nefsanî arzulara götürür.

⁹ Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, III, 219, b. 2042-2048

¹⁰ Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, III, 261-262, b. 2481-2497

¹¹ Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, III, 261-262, b. 2481-2497

¹² Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, III, 319, b. 3119

¹³ Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, II, 16-17, b. 162-169

¹⁴ Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, VI, 92-93, b. 819-820

¹⁵ Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr, IV, 407, b. 3927

ACEM AŞÎRAN ÎLÂHÎ

İrfan meclisine erişebilsem

Usûlü: Sofyan

Beste: Salâhi Dede
Güfte: Şeyh Âtîf Efendi

İR FAN MEC Lİ Sİ NE E Rİ ŞE BİL
HAZ RE Tİ NÜ RED DİN AŞ KIN REH BE

SEM Rİ AL LAH SEM Rİ (AL LAH)

VA RİP ON LAR İ LE LE GÖ RÜ ŞE BİL
Â TIF DER VİŞ LE RİN ED NÂ KEM TE

SEM Rİ VA RİP ON LAR İ LE LE
Rİ Â TIF DER VİŞ RİN

GÖ RÜ ŞE BİL SEM Rİ AŞ KIN KER VA
ED NÂ KEM TE Rİ GE LİR SEN DE

NI NA (ALLAH) KA Rİ ŞA BİL SEM
MEZ LER (ALLAH) GEL ME DÖN GE Rİ

AŞ KIN KER VA NI NA KA Rİ ŞA BİL
GE LİR SEN DE MEZ LER GEL ME DÖN GE

SEM Rİ YOL DA BI RAK MAZ LAR
Rİ KA PU DAN SAV MAZ LAR

A LİR LAR SE Nİ (SE Nİ SE Nİ) YOL DA BI RAK
A LİR LAR SE Nİ (SE Nİ SE Nİ) KA PU DAN SAV

MAZ MAZ LAR LAR A LİR LAR SE Nİ
MAZ LAR A LİR LAR SE Nİ

İRFAN MECLİSİNE ERİŞEBİLSEM
VARIP ONLAR İLE GÖRÜŞEBİLSEM
AŞKIN KERVANINA KARIŞABİLSEM
YOLDA BIRAKMAZLAR ALIRLAR SENİ

HAZRET-İ NUREDDİN AŞKIN REHBERİ
ÂTİF DERVİŞLERİN EDNÂ KEMTERİ
GELİRSEN DEMEZLER GELME DÖN GERİ
KAPUDAN SAVMAZLAR ALIRLAR SENİ

Murat Ali
07 - 02 - 2009

Mevlevî Mektupları - VI

31 Mart 1967 Tarihli Mektup:

» Ali Işık

a:

Erenköy
19/Zilhiccetüşşerife. 1386
31/Mart 1967

(Kâğıdın en üstünde ortalı olarak şeker-aviz sikke içinde sülüs hatla istiflenmiş mühür:)

“Ya Hazret-i Mevlâna Muhammed Celâleddin-i Rûmî kuddise sirruhu'l-âlâ”

Esselamü Aleyküm ve Rahmetullahi

Dader-i Azizim. Canım Efendim;

Huzur-ı pür-nurdan lütfettiğin bayram tebrikine candan eyvallah. Nice yılların hep birlikte idrakini niyaz eylerim sultanım.

İstanbul'dan mürafakatın pek sessiz, sedasız oldu. Müştakı ve nige-h-banı olduğun Kâbetülüşşak'ın hasreti, alev, alev içini yakmış olacak ki bir an evvel ru-mâl-i makam-ı Hüdavendigâr olmak hevesiyle avdet eyledin. Evet, haklısın. Çünkü o hasret, hiçbir şeyle kabil-i telafi ve hiçbir ifade ile teşrihi mümkün değildir.

“ من لم يدق لم يعرف ” *

Ve minelhavadis. Şubat ortalarında UNESCO'dan bir plak geldi. 1964'te okuduğumuz Rû-yı Irak Âyin-i şerifini tespit etmişler. Âyin-i şerifte icra edilen kudüm usullerini de yazmışlar, resimler koymuşlar. Kıymetli hocam Emin Efendi'nin peşrevi ile Ahmet Avni Beyefendi'nin âyin-i şerifinin böylece ilim âlemine tanıtılıp arşivlere geçmesinden duyduğum zevk gözlerimi yaşarttı. Fakat, şöyle bir nebze tefekküre dalınca neşem, hüzne tebeddül elti. Düşündüm, düşündükçe teessürüm arttı. Bütün dünyanın, huzurunda eğildiği yüce Cenab-ı Mevlâna'nın Mesnevî'si'ni, Nicholson tabedip şerhiyle birlikte ilim âlemine takdim eder, her mısraı bir vahy-i dil olan koca Divan-ı Kebir'ini, İraniler neşreder; Mevlevî Mûsikî'si'ni UNESCO tamim eder. Bizler de Mevlevî diye geçinip durur ve bu nispet ortaya atıldı mı hiç kimseyi beğenmez, birbirimizin aleyhinde atıp tutarız. Cenab-ı Pîr'e bendelik bizim hâlimiz mi? Yoksa saydığım hizmetleri ifa edenlerin mesaisi mi? Bu tefekkürat ile kalktım Mithat Bey'e gittim. Fakir, henüz içimden geçenleri hikâye etmeden, hazret söze başlayıp “İki gün evvel Paris'ten, hükümetimizin davetlisi olarak gelen -Planson- nam zatın Ankara'ya uğrayıp Huzur-ı pür-nuru badezziyaret İstanbul'a avdetinde Galata Dergâh-ı şerifini de gördükten sonra Mithat Bey'e gelmiş. Harap olan bu hankâhın UNESCO tarafından tamir ettirileceğini söylemiş.” Mithat Bey'e hiçbir şey söylemedim, ifşa-yı raz etmedim. Fakirhaneye avdetten hemen kaleme sarılıp Mehmet Önder Bey'e uzun bir meklup tastir eyledim. Yukarıda bahseylediğim ıstıraplarımdan başka, Kulekapı Dergâhı'nın da UNESCO marifetiyle tamir edileceğini Mithat Bey'in ifadesine atfen kaydettikten sonra, hiç olmazsa bu şerefın Türklere nasip olması temennisiyle yakında kesb-i kanuniyet edecek olan 1967 bütçesinden bu mühim işin yaptırılmasını ve buna karar verildiği takdirde tavzif edilecek mimarın, oranın eski hâlini bilenlerden malumat alarak, manevi havasının icaplarını yerine getirecek tarzda plan ve proje hazırlamasını, semahanenin, Yenikapı ve Bahariye ile Kasımpaşa dergâhlarında

...

* Türkçesi: Tatmayan bilmez.

۱۸ / ذی الحجة السنيّة / ۱۳۸۸
 ۲۱ / فروردین / ۱۳۸۷

السلام علیکم ورحمة الله

دور عزیزم جانم اقدس:

محض نور پر نور در لطیف ابتدیگیت با یام تبریکه جانیده ایوالله . نیمه بیلالت هیه برکده اردکنی
 نیان ایدیم سلطانم .
 استانبولده مفارقتک یلده سستنه صد سز اداری . مشتاقی و نگهبانی اولدیفش کنبه العائنات
 حریق ، قلعو ، قلعو ایچین یاخسه اولدیه که بر آکه اول رومال مقام خداوندگار اولده هوسیه
 صورت ایلدک . اوت ، حقیقک ، چکا که او حیرت ، هیچ بر سیه قابل توفیق و هیچ بر اذکاره
 ایله شریح مکنه دکلدر . " من لم ینق لم یعرف " .
 ومن الحوادث . شباط اورته لرده کونه سقوره بر یلده گلدی . ۱۸۸۴ ده او تودیفیز روی واره
 آیه شریفی تنبیه ایتمدر . آیه شریفه اجرا ایدیلر قدوم اصولین ده یازمدر ، سدر توبیلمدر .
 قیمتی خواجه ایدیم اوندیک یسرت ایله ، هر حوالی بک اوندیک آیه شریفک بویلم علم عالیه
 طاعتیوب آرسولده گیم سنده دویلم ذمه گوزلریج یاشاردی . فقط ، سوله بوشده فکره داییم
 نسلیم . هزینه تیک ایدیک ، دو سونم ، درستو کیم نأتم آردی . بوتوره دنیا ناک ، حضورده
 ایلدی بوجه جناب مولانا ک متوجس ، نقولسور طبع ایدوب سرحیل برکده علم والته تقدیم ایدیم
 هر صحر بر وجه ده اولده قوجه دیله کیچی ، ایراندر نتر ایدیم ؛ مولوی مستیس کونه سقو تعیم ایدیم .
 بزار ده مولوی دیبه گینوب دورور و بو سته ادرطیه آتیلدی هیچ کسی بلفز ، بر بیزش علیمده
 آتوب طوتار . جناب میره بنده ک بزم حالیم ؛ یوقه صابینم خفتلری ایفا ایدنرک ما ایسیم ؟
 بر شکران ایله قالقم مدحت بگه گتیم . فقیر ، هوند ایچمده گیندی حطایه ایدمده ، حضرت سوزه با سترایوب
 " ایلک اول یازمده ، حکومتز دعوایس اولدوم حلاله - یوشونه - نام زاتر آتقده اوغراوب
 حضور پر نوره بعد الزیارة استانبول حودشده خلط ده بگه شریقی ده گود دکه صولره مدحت بگه کلمه .
 خراب اولده بو خا نقا هک کونه سقو طرفنده تعیر ایدیرله گتیم سولیم . " مدحت بگه هیچ پستی سولیم
 اختای راز ایدیم . فقیر خانه به عودته هانه قلم صابین حودشده بگه اوزده بر مکتوبه تطیر ایدیم .
 یوقا ریمه سبب ایدیم اخلال برمه بستم . قله قید در ده هک ده کونه سقو مدتیله تعیر ایدیم گتیم . مدحت
 ایلک آتاده شه علفا قید ایدمده صولره . هیچ اولر بر شرفک تود کله نصیب اولر ستمیلر بقیده
 کیم قانونیه ایدر ک اولده ۱۸۸۴ ایدیم سنده بر مهم ایشک یایدیلر و بودا قرا و ییلدی تقدیرده
 ترضیف ایدیم ک مصادک ، اورانک اسکی هانی بیلنمده مصادک آلده . معنی هواسنق ایچا ایدیم
 برینه کیم بک لرده بیلر و پرورده صخر لایم ، سوا حانه ک ، کیم تیر و بهار به ایله قاسم یازمده

b:

... olduğu gibi Cenab-ı Pîr Efendimizin semai medlî ve teşrih buyuran ve

دانی سماع چه بود صوت بلی شنیدم از خویشان بدیدن با وصل او رسیدن *

beyt-i şerifi ile başlayan dokuz beyitlik gazel-i şerifleriyle tezyinini ve bunların hemen şimdiden Hattat Hamit Bey'e yazdırılmasını, yarın bu zat da yazamaz hâlde gelirse yazdıracak kimsenin de bulunamayacağını teklif ettim. Aradan ne kadar geçti bilmem, Mart bidayetinde olacak Mehmet Bey'den cevap aldım. Mektubumu almazdan on dakika evvel bu maksatla yüz bin liralık bir tahsisatın evrakını imza ile bu işe başlanılacağını müjdeliyor fakat yazı için bu yıl bütçesinden bir şey yapılamayacağını da bildiriyordu. Allah razı olsun sevindim fakat bu yüz bin lira ile ancak dam aktarılabilir. Piyasadaki malzeme fiyatlarının, usta ve işçi ücretlerinin hâlihazır rayicine göre böyle bir tamiratın milyona yakın bir meblağa ihtiyaç olduğunu takdir etmek lazım. Yazı işi de daha ehemmiyetli. Öyle ya... Hamit Bey'e Allah uzun ömür ihsan buyursun. Bugün yazabiliyor fakat yarın, eli titrer, gözüne bir şey olur. Hülâsa yazamaz hâlde gelince ne yapılabilir.

Mehmet Bey'den mektup geldiğinin ertesi günü Eczacı Uğur'a gittim. Çoktandır uğrayamamıştım. İzale-i tahassüre medar, musafahadan sonra hikâye-i hâl ettim. Uğur: "Hoca onlar nasıl beyt-i şerifler?" dedi. Okudum. Meğer, Yenikapı Dergâhı'ndaki yazıların kalıpları kendisinde imiş, müjdeledi. Dünyalar benim oldu. Ertesi gün Celaleddin Çelebi'yi ziyaretle hikâye-i hâl ettim, o da memnun oldu. Birkaç gün sonra Mehmet Bey İstanbul'a gelmiş ve Çelebi ile birlikte yemek yiyip beraberlerinde üniversite kütüphanesi müdürü Nurettin ve Abdülbâki Beyler olduğu hâlde Galata Dergâhı'na gidip tetkikat yapmışlar. Bu zevat-ı muhteremenin, Abdülbâki Bey de dâhil olduğu hâlde hiçbirisi o makamın hâl-i sabıkını bilemezler. Bugü(n) orayı bilen, başla Hopçu Şakir (Güler) Efendi olmak üzere Semazen Bahir (Şerefli) Bey, Sadettin (Heper) Bey ve fakir varız. Fakirin bütün endişem, hatıralara hürmeti, onları cilalayıp yıldızlayarak yenileştirmekte gören basiretsiz hürmetkârların elleriyle tahrip edilmemesidir. Ekser türbelerimizde ika edilen bu teceddüt bu makama da girerse, buralarda sakın olan manevi hava çekilip gidecek. Fakat kime dert anlatırsın azizim.

Diğer taraftan Turizm Bakanlığı bu seneki Eylül ayında aynı dergâhta bir "gösteri" tertiplenmesi için İstanbul Belediyesine altı yüz bin liralık bir para yollamış. Bu havadisi Sadettin Bey verdi; henüz tahkik edemedim.

Mehmet Bey'e tekrar bir mektup yazdım aynı zamanda bayramını da tebrik ettim. Henüz cevap gelmedi.

Hazretim: Divan-ı Kebir'in yedinci ve sekizinci ciltleri hakkında Riyahi Bey'den ne cevap var? "e'l-Tedbîrâtü'l-Îlâhiyye"nin mikrofilmi ne oldu. Bu niyazlarımız hakkında fakiri tenvir ve tenşit buyurmanı bilhassa rica eder hasretle ellerinden, ayaklarından öperim. Yengemize hepimizden hürmetler. Kızlarımıza selam ve sevgiler. Ahmet Bey biraderimize selam ve saygılar. Baki Hak rızası, beka Hak bekası. Huzur-ı pür-nura fakir için de yüz sürmeni hassaten rica ve niyaz eylerim.

Bende-i bendegân-ı Cenab-ı Hazret-i Pîr
el-fa kir
el-Mevlevî
Halil Can

* Türkçesi: Sema nedir biliyor musun? "Belî (evet)" sesini işitmek, kendini unutup Allah'a kavuşmaktır (Can, 1995: 264).

اولین گنج جناب میرا مقدمات سوائی مدح و تشریع بود و [خانی ساج چه بود صورت بی سینه -
از غیبتش بود با وصل او رسید به] بیت شریف این با سوادیه ملوک بنیان منزل شریفیه تزیین و
بویک های سودیده خطاط ها و دیوانه بازوین . یاریم بودان ده یا زمانه عالم گلبرسه یا نه دریا چه کس نه
ده بولونا به حقی نگین ایتم . آرا ده نه قازار گنج بیلیم . دارن برایتده اولادجه محمد کده جواب آلام .
فکته به آلام ده احمد و ضعیف اول به مقصدله بود بیلیم لیلالم برخصیصانت اولادق افضالیه بواسطه باکلا تیریم
مرد لیور فقط یازی ایچیه بودیم سنده برش یا بیلیمه حقی ده بیلیم بودی . الله راضی اولور
سودیم فقط به بود بیلیم لیلالمه آنجه طام آفتابله بیلیم . بیاسده کنه دالزه فیاترینج ، ارسته
و ایستجی اجرتین حال حاضر رایتیم کوره بویله برخصیصانت دلیونه یقیه برصله احنای اولدق نقید
انیک لایم . یازی ایست ده زها آهیتی . اوله با ... هادله الله اولورده عمر اها به بویوریم . بودیم
یا یا بیلیم فقط یاریم . آلی نیره . گونیه برش اولور . خلاصه یازی داز عالم گلبرسه یا بیلیم بیلیم .
محمد کده فکته به گلبرگینت ابرقی کون ایزاج ارفوره گندیم . هیتده در اوغرای دایم . آزاله عمر
مرد . و صافیم ده صوره حقایق حال ایتم . اوقور ، خواجه اوند ناصیل بیت شریفیه بودی . اوقور
مرد . بی خیدورده هفت کی یازی بیلیم قابلدی کنده ایتم . مرده لوی . دنیا لرین اولدی . ایش
مرد جلال الدین حلی بی زیارتله حقایق حال ایتم . او ده محوره اولدی . برقا کیده صوره محمد
استانبول فلسه و حلی ایله برکده میل بیون برابرنده نوشیه . سینه کتانه سی مدری نورالدین و
عبدالباقی بیل اولدق عالمه غلط دریا هفت کیدوب ترمقانه یا ییتم . بودان معتمدت عبدالباقی بود ده داخل
اولدق عالمه هلی برسه او مقادلت حال سابقه بیلیم زار . بودا و اول بیلیم . با سده فوجیم شاکر افسند اولور
اوزه ساعته باه بیلیم ، سعدالدین بک رضیه دارن . فقیرت بودور اندیم ، غایره لر حرق ، اولور
جهولایوب بالوزلایورده یکیشده کده کوره بیلیم حرقه لرت ایلله تخریب ایلور سید . اکثر تره لر یوزه
ایقاع ایلمیه بودیم به مقامه ده گیریم . بودا و ده ساکنه اولورده معنوی هوا یکیدوب کیده هلی . فقط کیم در
آشکوتیرست عظیم .
دیگر طایفه اندیم با قاضی بد سینه کی اول آینه عینی دریا هده بر " گوسنه ری " تریلیم ایچیه استانبول بلدیته
[حق بود بیلیم لیلالمه بر یاره بولاسه . بد خدای سعادیه هلی ویدی : هنده تحقیق ایوه ایم
محمد کده کزار برکته یازیم عینی زبانه ایرامی ده تبریک ایتم . هنده جواب گلیدی .
حضرت : دیوانه کیرک بدنی و کزنی بیلیم حقیقه ریا هم کیده نه جواب دار ؟ " التدریان الیه " نش
مقدور نیلیم نه اولدی . بونیا لرین حقیقه فقیری تزیین و تشییت بودور کیشی بالاصه رجا ابر حرقه
الکده ، آیا فکر کده اویتم . بیلیم نه هیزده حرقه . قیز لر یزه سلام و سولیم . احمد بل برادر یزه
سلام و صافیم . باقی همه رضای ، بقا حده بقای . حضور یونده فقیر ایچیه ده بود سور کیش خاصه
رجا و دنیا اندیم .

بدره بندگاه جناب حضرت میر
الفقیر
خلیل جان المولی

Rubailer Sultan Veled

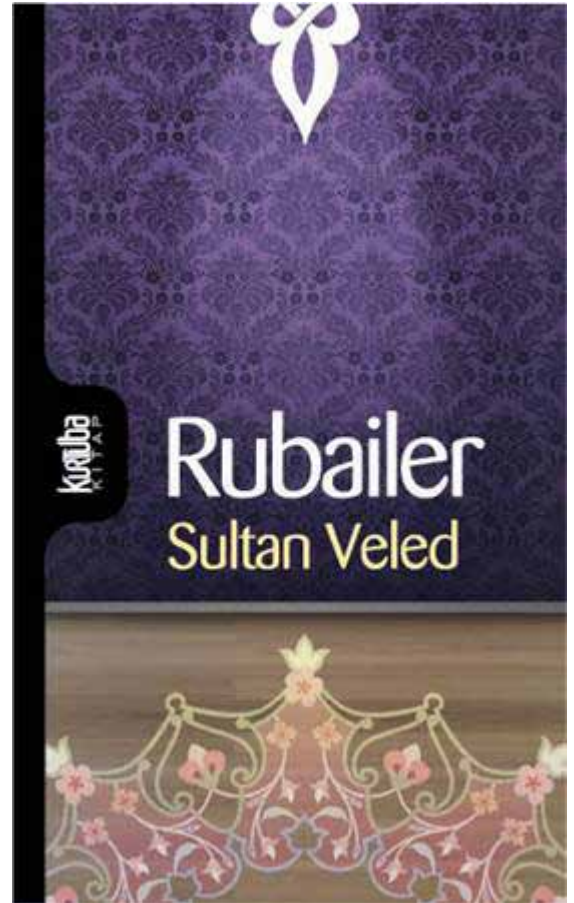
Prof. Dr. Veyis Değirmençay'ın hazırladığı Sultan Veled'in Rubailer Kurtuba Yayınları arasında çıktı.

*Mademki benim derdimin dermanı sendedir, sen öldürme.
Ey can! Bu âşığı ayrılıkla öldürme.
Beni vuslatla öldür; ayrılıkla öldürme.
Sen, beni öyle öldür, böyle öldürme*

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'nin büyük oğlu, Fars ve Türk edebiyatının önemli simalarından, arif ve mutasavvıf, şair ve yazar, âlim ve fakih Sultan Veled'in divanında yer alan rubailer birkaçı hariç genelde sade ve akıcı bir dille yazılmıştır. Rubailerde sevgiliden, aşktan, seyr u sülûktan bahsedilmiş ve öğütler de verilmiştir. Ayrıca Selçuklu sultanı Sultan Mesud III, Emir Alemeddin Kayser, Emir Muineddin Pervane, Mevlânâ Celâleddin, Kerimeddin b. Bektemur, Sultan Veled'in kardeşi Alâeddin ve Hamza adlı bir şahıs hakkında medhiyelere de yer verilmiştir.

(Arka Kapak Yazısı)

Bilindiği gibi Sultan Veled, Mevlâna'nın büyük oğlu ve Mevlâna gibi ârif ve mutasavvıf şairlerdendir. Adı da Mevlâna'nın babasının adıdır. Dahası Sultan Veled, Mevleviliğin de kurucusudur bir bakıma. Sultan Veled, Türkçe edebiyatın Anadolu'da gelişmesinde dönüm noktalarından biridir. Böyle olmakla birlikte onun eserleri ağırlıklı olarak Farsçadır. Elbette şair ve ârif olarak babasının çok gerisinde olsa da Anadolu'da şiirin tasavvuf damarını açık tutması bakımından önemli bir şair sayılmalıdır.

Sultan Veled'in üç müstakil manzum eseri vardır: İçinde 14 müstakil Türkçe şiir yer alan Farsça Divan ve üç mesnevi. Mesnevilerinin ilki Veled-nâme adını taşır ve Sultan Veled'in ilk mesnevisi olduğundan İbtidâ-nâme adıyla meşhurdur. Bu eser, Mevlâna'nın hayatına ve Mevleviliğin ilk dönemine ışık tutmaktadır. İkinci mesnevisi Rebâb-nâme'dir. Üçüncü mesnevisi ise sona eriş kitabı anlamında İntihâ-nâme'dir. Veled-nâme'nin Abdulbâki Gölpinarlı tarafından yapılmış Türkçe tercümesi 1976 yılında yayımlanmıştır. Rebâb-nâme'nin henüz yayımlanmış bir tercümesi yoktur. Esas olarak Farsçayla yazılmış bu iki mesnevide onlarca Türkçe, Arapça ve kırkı aşkın Rumca beyit yer almaktadır. İntihâ-

Hiz. Mevlâna Müzesinde bulunan Sultan Veled'in Divanının ilk sayfaları

nâme ise sadece Farsça ile yazılmış bir eserdir ve hâlâ yazma nüshalarının kritiği yapıp yayımlanmamıştır. Son iki mesnevi, şairin Mevlâna'nın izinden giderek meydana getirdiği eserlerdir.

Sultan Veled'in tek mensur eseri ise Maârif'tir. Mevlâna'nın babası Bahâuddin Veled'in ve onun talebesi ve Mevlâna'nın hocası Burhanuddin Muhakkık Tirmizî'nin de Maârif adlı eserleri vardır. Sade bir Farsçayla kaleme alınmış olan bu eser, Tasavvufî konuları ele almaktadır. Eserin Meliha Tarıkâhya (Anbarcioğlu)'ya ait bir Türkçe tercümesi vardır.

Fars dili ve edebiyatının yetkin araştırmacılarından Prof. Dr. Veyis Değirmençay'ın son çalışmalarından biri olan Rubailer – Sultan Veled Kurtuba Kitap Yayınları tarafından geçtiğimiz günlerde yayımlandı. Değirmençay, eserin girişinde Sultan Veled'in hayatı, kişiliği ve eserleri hakkında yararlı bilgiler vermiştir. Mevleviliğin kurucusu sayılan zatla ilgili derli toplu bilgi edinmek isteyenler için bu eser tavsiye edilebilir.

Gelelim rubailere. Değirmençay'ın belirttiği üzere Sultan Veled'in Divan'ında 454 rubai yer almaktadır. Değirmençay, bu rubailerin tamamının tercümesini

düzyazıyla gerçekleştirmiştir. Tercümenin manzum değil düzyazıyla olmasının iyi tarafı, bu yolla orijinal metnin anlamına ve ibarelerine sadakat mümkün mertebe sağlanmış olmasıdır. Değirmençay'ın kitabının güzel yanlarından biri de rubailerin asıl metinlerine de yer verilmiş olmasıdır. Üstelik rubailerin Farsça aslıyla Türkçe tercümesi birbirine bakan sayfalarda yer almaktadır ki bu da Farsça bilenler için karşılaştırma kolaylığı sağlamaktadır.

Doç. Dr. Hicabi Kırlangıç

Bu vesileyle eseri hazırlayan Sayın Veyis Değirmençay'ı ve eserin basımına himmet eden Kurtuba Kitab'ı tebrik ederiz.

Sultan Veled, Rubailer, Tercüme: Veyis Değirmençay,
Kurtuba Kitap,
İstanbul 2010
iletişim: 0212 5281978,
kurtuba@kurtubakitap.com

01 Temmuz 1936 Mûsikîşinas, hânende, hafız, Mevlvî Âyîn-i şerif bestekârı Bekir Sıdkı Sezgin İstanbul'da doğdular.

04 Temmuz 1989 Hazreti Mevlâna evlâdından mimar, ressam, eğitimci ve araştırmacı Şehabeddin Uzluk Çelebi Hakk'a yürüdü.

10 Temmuz 1304 - 22.7.1888)/13 Zilkade 1305 Abdülvâhid Çelebi Efendi (ibn-i Mehmed Saîd Hemdem Çelebi) Mevlâna Dergâhına postnişin olmuştur. Bu tarihte birinci rütbe mecîdî verilmiştir.

11 Temmuz 1971 1958 yılında Konya'daki anma törenlerinde ilk defa gerçekleştirilen semâ âyinine Çelebi Efendiyi temsilen postnişinlik yapan Mevlvî şeyhi ve Mesnevîhan Ahmet Midhat Bahari Beytur Efendi Hakk'a yürümüştür. Göztepe Sahra-ı Cedid kabristanında eşi Fatıma Fitnat hanımefendi'nin kabrinde Hakkın vâsı rahmetine tevdi edildi.

11 Temmuz 1962 İzmir Mevlvî şeyhi Halil Fehmi'nin oğlu Abdullah Fevzi Gürel Hakk'a yürümüştür. Beşiktaş Yahya Efendi kabristanında medfûndurlar. (Milliyet arşiv;den)

14 Temmuz 1929 Edirne Mevlevîhanesi son şeyhi Ahmed Selâhaddin Dede'nin dervişlerinden Meydancı Mehmed Dede Hakk'a yürümüştür.

16 Temmuz 1867 - 14 Rebiülevvel 1284 Tam adı Mehmet Bahâeddin Veled olan Veled Çelebi, Konya'nın Durakfakih Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir.

18 Temmuz 1815 Yenikapı Mevlevîhanesi Semahâne, türbe ile çevresindeki müstemilat zamanla harap olduğundan, Sultan II. Mahmud tarafından yenilenmiştir. Zamanın şehremini Hayrullah Efendi 30 Haziran 1815 (4 Şaban 1231) de dergâha gelip gerekli keşfi yaptırmış, 15 Temmuz'da eski Semahânenin yıkımına başlanıp 18 Temmuz'da temel atma töreni yapılmıştır.

19 Temmuz 1752 - 7 Ramazan 1165 Muradiye Mevlevîhanesi'nin 1434 senesinde ki inşâsından sonra yaklaşık 300 sene gibi zaman diliminde çok ciddî bir tamirat görmeden ayakta kalan Mevlevîhane, Edirne'de bu tarihte meydana gelen büyük depremle Câmi, etrafındaki imâret, tabhane ve diğer müstemilâtı ile birlikte tamamen yıkılmıştır

19 Temmuz 1927 Çankırı Mevlevîhanesi şeyhi Hasib Dede Hakk'a yürümüştür. Mevlevîhâne'de medfûndurlar.

20 Temmuz 1883 -15 Ramazan 1300 Yenikapı Dergâhı postnişini Abdülbâkî Baykara Efendi İstanbul'da doğdular.

22 Temmuz 1274 - 16 Muharrem 673 Pazar günü kuşluk vakti İslâm Âlîm ve velilerinden Sadrü'd-dîn Muhammed el-Konevî (k.s.) Hazretleri Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Kabr-i şerîfleri Konya'da kendi isimleri ile anılan Konevî Câmi'inin bahçesinde dir.

23 Temmuz 1338 - 5 Muharrem 739 Perşembe günü Şemseddin Emir Âbid Çelebi Hakk'a yürümüştür. Konya Âsitâne'de Kibâbü'l-Aktâb'da medfundurlar.

24 Temmuz 1908 Pazartesi günü Abdülbâkî Baykara Efendi Yenikapı Mevlevîhanesi postnişini olmuştur.

24 Temmuz 1999 Fransız Bilimsel Araştırmalar Merkezi (CNRS) üyesi, şarkiyatçı, Hz. Mevlâna ve Muhammed İkbal çalışmalarıyla tanınan Eva de Vitra-Meyerovitch Paris'te Hakk'a yürüdü. Vasiyetleri üzerine 2008 yılında cenazesi Konya'ya getirilmiş ve Üçler Mezarlığına defnedilmişlerdir.

25 Temmuz 1941 Eyüp Camii baş imamlığına getirilen Zekâizâde Hâfız Ahmed Efendi (Ahmed Irsoy), Reisü'l-Kurra oldu ve vefatlarına kadar bu ünvanla yaşadılar.

27 Temmuz 1762 - 5 Muharrem 1176 Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhlerinden Kütahyalı Ebu Bekir Dede Efendi'nin büyük oğlu olan Ali Nutkî Dede İstanbul'da Mevlevîhane civarındaki evlerinde doğdular.

26-27 Temmuz 1824 Derviş İsmail'in Neva Mevlvî Ayin-i şerifi Kadir Gecesinde Yenikapı Mevlevihanesinde ilk kez icrâ edilmiştir.

28 Temmuz 1804 Derviş İsmail'in Şevk-ü tarab Mevlvî Âyîn-i şerifi Yenikapı Mevlevihanesinde ilk kez icrâ edilmiştir.

Temmuz 1992 Neyzen Fuat Türkelman Hakk'a yürümüştür.

TENNÜRE

Mevlevîliğin otantikken ünlü sembol giysisidir. Dervişlerin hırka altına giydikleri tennüre *"ölmeden evvel öldüm"*, hırka ise *"bu benim kefenimdir"* anlamına gelir. Genellikle Mevlevîler arasında kullanılan tennüre, Allah'ın isminin anıldığı sırada kıyafetle tenin bir olduğunu ve ışık saçtığını ifade etmek için *"ten-nur"* adını almıştır. Mevlevîler arasında ikiye ayrılan tennürelerden ilki *"hizmet tennuresi"* olup, dervişlerin ilk terbiyelerini aldıkları sırada giydiklerine verilen addır. Diğer tennüre ise beyazdır, yere kadardır ve etek kısmına sema ederken ağırlık yapması için kalın yünden-keçeden bir şerit dikilir. Bu ağırlık sema esnasında açılan eteğin daha güzel görünmesini sağlar. Genellikle beyaz kumaştan dikilmiştir. Bu efsunkâr kıyafet içerisinde sema'-zen, eriştiği mertebelerin verdiği olgunluk ve aydınlıkta tamamen *"pür-nür"* olduğundan, haline ve kıyafetine *"baştan ayağa apaydın olmak"* anlamında *"Ten-nür"* denilmiştir. Tennüre'nin sema anında olduğu şekil itibarıyla bir, bir de Mevlana'nın ifadesiyle *"Ham idim; Piştim; Yandım"* şeklindeki ince ifadesiyle de irtibatlandırılarak *"Tandır"* anlamı üzerinde de durulmuştur. *"Tennur"* Arapça Tandır, Ocak anlamına da gelir. Mevlevî dervişinin bu ma'rûf, muazzez ve meşhur kıyafetine bu adın verilmesine bir diğer sebep de, sema' sırasında kıyafetlerin belden aşağısının aldığı *"tandır"* şekilden dolayıdır. Bu şekilden hareketle, giymeye hak ve liyakat kazanıncaya kadar müridin, olgunluk ve mazhariyet elde etmek için harfiyenin uymak zorunda olduğu disiplin kurallarının, çekilen çilelerin verdiği sınavların insan psikolojisindeki hararet, sıkıntı ve nefsin kışkırtıcı arzularına egemen olmanın meşakkatleri de anlatılmak istenilmiştir. İki çeşit tennüre vardır. Biri *"Hizmet Tennüresi"* dir. Sema' yapmaya hak ve liyakat kazanmış dervişin özel izinle yapmaya başladığı Sema' merasimlerinde giydiği tennüredir.

Tennüre, kolsuz, yakasız ve düğmesizdir. Önü, göğse kadar (V) şeklinde açıktır. Belden yukarısı dar, aşağısı gittikçe genişleyen bolluktur. Altı parçadan oluşur. Etek kısmında uçlar, en geniş şeklini almış durumdadır. Eteğin uçlarında içten 10 cm etek ucuna keçe konuluyor. Eninde kalın ve yünlü bir şerit dolaşmıştır. Bu, sema sırasında eteğin rüzgârla dolarak, şemsiye gibi açılmasını sağlar. Denge ve ahengi temininde yardım eder. Sema'-zen'e çöşkunluk ve lahüti bir görünüm verir. Genellikle beyaz kumaştan dikilirse de, başka renkte olanlarda vardır. Rengi, Mevlevî kültür ve tefekküründe, o andaki duygu, düşünce, makam ve mevkileri sembolize eder. Bu nedenle, lale-goncası görünümünü andırır. Tennüre'nin bel kısmına *"Tığ-bend"* denilen ince, bunun üstüne de *"Elfe-nemed"* kuşakları sarılır. Belden yukarıdaki açık olan ön kısımda, her iki taraftan *"Onsekiz"* adet sık dikiş veya aynı renkteki kumaştan dikilmiş *"zırh"* vardır. Buna tam ensede yayvan bir *"Ters La"* görünümü verilmiştir. Sema' anında tennüre, Arap alfabesindeki lamelif harfinin ters çevrilmiş şekline benzerdi. Bunu giyen insan, harfin ortasına çekilmiş bir elif gibi görünür ve bu suretle ters *«Lâ»*, bir, yâni *«İllâ»* (Ancak) olarak yorumlanıp *"La ilahe illalallah"* *"Allah'dan başka ilah yoktur"* anlamına gelen

Kelime-i Tevhid'in özü, simgesi olarak kabul görmüştür. Önce tasdik ifade eder. *"La"* diyenin bile *"illa"* nın kucağına koştuğunu anlatır. Böylesine ulvî, derunî, hikemî anlamları sembolize eden bu muazzez kıyafetlerin kumaşın seçiminden, dikimine; şekil verilışinden giyimine; çıkarılmasından taşınılmasına kadar son derece hassasiyet ve saygı gösterilir. Bunlar yıılırken sema'-zen, tennüre ile *"görüşme"* de bulunur. Çünkü, bir çok savdan sonra giymenin metine erişilmiştir. Bu, herkese nasip olmayan bir mazhâriyettir. Kadri kıymeti büyüktür. Nitekim ilk defa giyilirken Şeyh Efedi'nin elinden ve kendine has merasim gülbankla giyilmesinin önemi de bundandır. Buna *"Tennüre Tekbirleme"* denilir. Gerekli hizmetleri yerine getirmiş; sınavları başarı ile sonuçlandırmış, *"Çile"*sini ikmal

etmiş derviş, *"Tennüre"* giymeye liyakat kazanmıştır. Şeyh'in huzurunda *"Ölmeden önce ölünüz"* Hadis-i Şefine uygun olarak *"kendime, ölmekten önce ölmüşçesine ölmüş hayat tarzı hazırladım, sırtıma giydiğim Tennüre ahiret gömleği; Hırka", da kefenimdir"* İkrar ve ifadesine erişmiştir. Sema' merasimi ifa ve icra edileceği zaman dergah görevlisi olan *"Dış Mabeynci"* dedelerin bulunduğu hücreleri dolaşarak, *"Tennüreye sala"* diye seslenmek suretiyle haber verip, davette bulunur. Sema'a başlamaya, *"Tennüre Açmak"* tabiri kullanılır. Sema sırasında tennüreleri birbirine dokunmasına *"Tennüre Çarpmak"* denilir. Hızlı dönüşü yavaşlatmaya ve dokunmayı önlemeye *"Tennüre Söndürmek"* ifadesi kullanılır. Tennüre'nin üstüne *"Deste-gül"* adı verilen, aynı renkte, bele kadar inen ve uzun kolları olan bir yelek giyilir.

